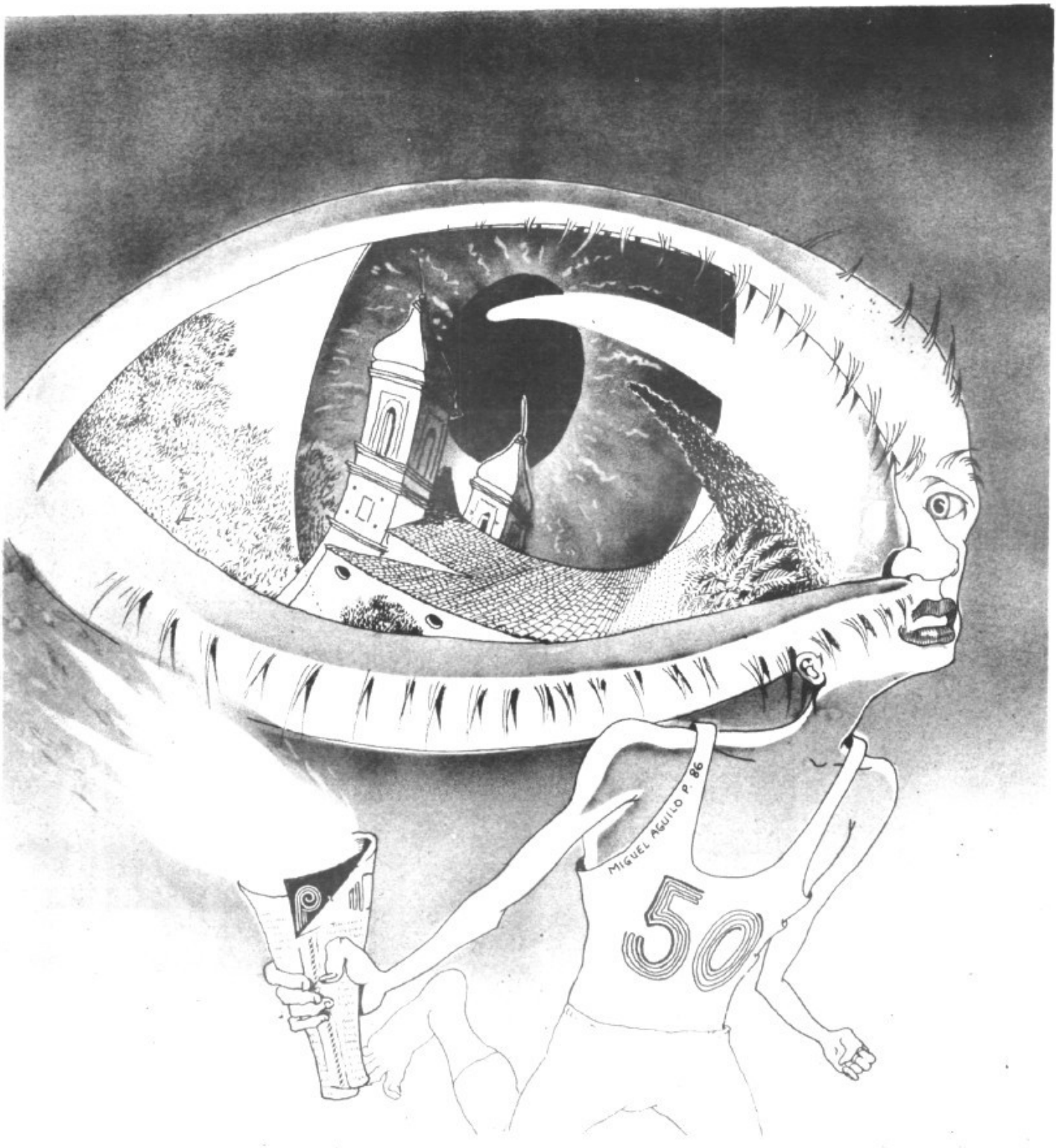

REPORTUOLA

Informatiu Cultural de Marratxi. núm. 50

M A I G . J U N Y D E L 1 9 8 6

Amics:

Aquí teniu el CINQUANTA. Creim que no n'hem de dir massa coses: basta amb l'evidència i tot el que aquesta pressuposa.

La fira ens atreïa i volem fer un nombre un tant especial per celebrar-la. A vosaltres vos toca dir si ho hem aconseguit. En tot cas, sapiguen que la intenció era bona.

Per cinquantena vegada: Gràcies a tots!

EL CONSELL DE REDACCIO

◆ Aquest mes fa cinquanta mesos que es Pòrtula es publica i contents tots hem d'estar perquè arribam a llevar sa pruaga en es panderos i en es bovets més fieros també los sap torear

Estic content i agraït des diari Portula perquè en ell puc publicar lo que em passa qualque pic per a jo serà un amic tot es temps que existirà

Es diari Portula es bo i cobra valor en nom de sa Comissió en es Cinquanta pregó tots el volem saludar i a Déu hem de demanar que li doni inspiració i si heu mester un servidor feines me podeu manar quan se tracti de glosar ni un cèntim vos vull cobrar ho faig per afició

Quan un té lo que demana en el món pot estar content a Pòrtol hi ha bona gent en que ho sia portolana un amb s'altre no s'engana a posta va en augment té un homo intel.ligent no és raro si és president de tota sa Premsa Forana

COMISSIO PORTOLANA
DE GLOSADORS

● Record un grup portolà d'esplai i de diversió el dia que amb molta d'il.lusió al món de la informació fa cinc anys volgué entrar.

FOCS I OLLES presentà una revista local... fent un esforç sense igual sens medis ni material pel Poble poder informar.

Només tan gran il.lusió podia fer realitat un esforç jamai pagat i fins i tot criticat per qualque incult regidor.

Mes amb mal temps i maror que aquest vaixell travessà va tenir sempre la mà d'un valent capità que no amollà el timó.

En la seva singladura a molts de ports ha arribat i vogant ha demostrat que no hi ha vent ni embat que pugui frenar sa cultura.

El Consell de Redacció és d'honra felicitar ja que han lograt publicar aquest CINQUANTA exemplar fruit de la primera il.lusió.

UN PORTULA.

"PALABRA"

● Si mi palabra breve pudiera hacerse eco del silencio, frágil como la brisa, densa como semilla y dúctil como el lomo de un sendero... Si pudiera ser eso... Si mi palabra humilde pudiera despojarse de su cuerpo y pudiera ella misma ser obsequio... Si pudiera ser eso... pondría cada día mi palabra -arrodillada- de ofrenda sobre el ara pétrea del templo y así...purificada y pronunciada por mil lenguas de fuego, mi palabra, ya fértil, ascendería al cielo hecha acorde de múltiples silencios y allá...en el mismo cénit desgranaría, uno a uno, sus secretos.

(Dedicado al 50 de Pòrtula)

ANDRES DOMÍNGUEZ.

VOLEM DEDICAR AQUEST
 NÚMERO ESPECIAL AL
 GRUP D'ESPLAI «FOCS i OLLES»,
 INICIADOR DE
 «PÒRTULA»
 SENSE EL QUAL NO HAGUÉS
 ESTAT POSSIBLE ARRIBAR
 AL 50.

El sector de Focs i Olles més relacionat amb les tasques de Pòrtula

I N D E X

- MIQUEL AGUILÓ: Portada
 LA REDACCIÓ: Presentació, 2
 COMISSIÓ DE GLOSADORS: Gloses per al 50.
 UN PORTULÀ: Gloses per al Cinquanta, 2
 ANDRÉS DOMÍNGUEZ: Palabra (poema), 2
 BALTASAR BIBILONI: Murmuri (cànon), 5
 JORDI MESTRE: Dibuix, 6
 LA REDACCIÓ: Editorial: Resposta al Regio: "ia inexistent Cultura de Marratxí, 7
 MIQUEL BOSCH I AUBA: Quatre de fresques, 8
 XISCO LLINÀS: Foravila, 10
 BONA PAU: Carta, 11
 COANEGRA: Carta, 11
 CLUB D'ESCACS LA UNIÓ: Escacs a Marratxí, 12
 TOMEU LLABRÉS: Entrevista amb "l'amo" de la cultura local, 13
 COMISSIÓ DE GLOSADORS: Mots avenguts, 15,17
 PERE GIL: Consolat dels Sollerics, 17
 MIQUEL A. FONT: Plantes de Marratxí (VI), 18
 ANTONI CANYELLES I OLIVER: Cafè Society: Joan Roca "La paciència del director", 22
 CRISTÒFOR TRIES I SERRA: Informació i lectura, 24
 PAU LLADÓ: Escenari: Grup Mitjorn, 25
 M^a del MAR PONS: Mots encreuats, 26
 XISCO BUSQUETS: Marratxiners, "panessillos", forasters i estrangers, 27
 JORDI CLOQUELL: Excursió al Puig de Ses Vinyes, 28
 PERE J. AMENGUAL: Entrevista a Teresa Matas, 29
 MIQUEL MUT: En Joan Carboner (còmic), 30
 RAFEL MESQUIDA: Poble i Ciutat, 32
 PERE MOREY I SERVERA: L'home de Marrakesh, 33
 RAFEL CRESPI: La Crida, 34
 JOSEP CAPÓ I JUAN: Relacions entre Santa Maria del Camí i Pòrtol, 35
 GABRIEL FIOL I BESTARD: Els materials de construcció, 36
 JOANA Mª MATAS: Joana Rebassa, una glosadora desconeguda del Pla de na Tesa, 37
 JO MATEIX: Na Miquela del Pla de na Tesa (glosa), 38
 XIM D'AIXA: Perfil de "Jo mateix", 38
 PERE J. AMENGUAL I BESTARD: El poble de les olles, la ciutat de la pua i el pebre, 40
 LA REDACCIÓ: Del 0 al 50, 42
 BIEL MASSOT I MUNTANER: Mol(l)t personal, 44
 MIQUELA LLADÓ: La Cultura Popular, 45
 VICENÇ JASSO/CATERINA TORRENTS: Marratxí, Sant Marçal i els ollers a les Rondaies Mall., 46
 MATEU MORRO: Arquitectura popular a Marratxí, 47
 MONTSERRAT ROMAGOSA: Les nostres festes, 48
 JOAN DEIÀ: Paisatge mallorquí amb figura (dibuix), 49
 GUILLEM XESPIR: El meravellós teatre mallorquí i els diferents mètodes per a que continui..., 50
 RAMON ROSSELLÓ: Notes històriques de Marratxí, 51
 ANDREU BESTARD I MAS: Torrelles i Oleses, 52
 FREDERIC X. RUIZ I GALMÉS: Històries per a una miscel·lània (VI): Qüestió d'imaginació, 54
 PAU MARTÍN DE LA TORRE: Visions d'un present boirós, 55
 PERE GIL: El glosador agermanat, 56
 MATIES RULLAN: Olivera de Caimari (dibuix), 57
 ANTONI PASCUAL I NADAL: L'ordenador a l'escola, 58
 NICOLAU BARCELÓ: Sobre Premsa breument, 59
 RAMON TURMEDA: Boires entintades, 60
 GABRIEL A. VICH I MARTORELL: Mn. Joan Vich i Salom, La història d'un Regne, 62
 XEIXE I SASTRE: Vida, Individualitat, Art, 63
 JOSEP MASSOT I MUNTANER: Escrits de presó de Llorenç Mª Duran, 64
 MIQUEL PONS: Bernat Vidai, del tramvia a l'Auditori, 66
 GABRIEL JANER MANILA: De l'amor i el foc, 67
 JOAN RULLAN: Desembocadura del Torrent de Parells (dibuix), 68
 ANTONI OLIVER: Ramon Llull, l'Art i la Informàtica, 69
 GABRIEL SEGUÍ I TROBAT: El II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 70
 JOAN PARETS I SERRA: Pòrtula i la Música, 71
 MIQUEL MUT I SUREDA: Un "Trui" que agrada, 72
 JOAN COMPANYY I FLORIT: Normalització musical a Mallorca. Una mostra exemplar: la revista Pòrtula, 73
 XÀVIER CARBONELL: Una carassa a l'orgue de la Catedral de Mallorca ?, 74
 PATRICK MEADOWS: L'autosubvenció de concerts, 76
 MIQUEL MANRESA: Tonada des Tafonés, 77
 PERE ESTELRICH I MASSUTÍ: Perlòia, 77
 RAFEL FERRER I SANXO: Els cinc tons de la vida, 78
 COLAU DOLS: Lluís Llach, un exemple, 79
 AGUSTI AGUILÓ I BORDOY: Eaktay Ahn, 80
 MANUEL BARRADO: Dibuix, 82
 PERE ESTELRICH I MASSUTÍ / BIEL MASSOT I MUNTANER: Rere les passes de Bach (V), 83
 CARME GAFAROT: Perdó, no l'havia vist, 84
 CRISTÒFOL TRIES I GUARDIOLA: Dibuix, 84

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:
 Delegació del Pont d'Inca del
 BANC DE CREDIT BALEAR

"la Caixa"
 CAIXA DE PENSIONS

Imprès als tallers
 d'"Apòstol y Civilizador"
 (Petra) DL: PM-529/81

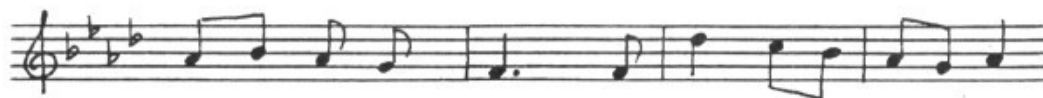
"CAIXA DE BALEARS"
"SA NOSTRA"

Murmuri

Poema: Toni Josep Vives
Música: Baltasar Ribisió

no te n'a - do - nes? La nit s'a - tan - sa.

a - du - ca els ulls. Ja dorm l'o - ba - ga.

a - mor, fes no - nes. La nit és man - sa.

ca - llen els trulls ... Dol - ça tum - ba - ga.

Pel n.º 50 de Portula

Ribisió

30-IV-1986

EDITORIAL

RESPOSTA AL REGIDOR DE LA INEXISTENT CULTURA DE MARRATXI

Veient allò que és capaç de fer l'embrutida política, no podem fer altra cosa que contestar, indignats, les paraules finals que el regidor de Cultura de Marratxi fa en l'entrevista concedida a Tomeu Llabrés i que reproduïm a la pàgina 13 d'aquest número.

Si hi ha una subvenció concedida -com ell afirma- noltros no ho sabem perquè no ens ho han comunicat oficialment. Hem de puntualitzar que l'actual Consistori no s'ha dignat mai concedir una ajuda econòmica a Pòrtula.

Referit a les suposades "circumstàncies burocràtiques" hem de dir que les vegades que han "estat a punt" de concedir-nos alguna cosa han tornat sempre arrere per qüestions polítiques. La cosa està molt clara: o ets dels seus o no ho ets. I ser dels seus, per a ells, és dir-los amèn sempre, tenir l'encenser preparat, donar fum per llarg quan ho requereixin i fer mamballetes tot l'altre temps. Es pensen que poden fer i desfer el que vulguin i que poden moure l'opinió de tothom només pel factor econòmic.

Aprofitam per denunciar, una vegada més, la nul·litat de la gestió cultural de l'actual Consistori. No només no se fa res en favor de la Cultura, sinó que NOSE VOL fer res, que és pitjor.

Es queixen dels pressuposts, però tenen doblers per tot allò que volen, exceptuant les activitats culturals.

Potser el representant oficial de la inexistent Cultura marratxinera no en tengui culpa, però el paper que fa -o que li fan fer (i en aquest cas és pitjor perquè implica manejos i dirigisme d'una part i manca de voluntat per imposar-se o caràcter acomodaticí per l'altra)- és ben trist i estèril.

Creim que hi ha d'haver canvis. Es un deure de les forces que se presentaran de cara al proper any fer un plantejament seriós i deixar de mesclar d'una vegada per sempre, els interessos partidistes i personals dels socials i col·lectius.

Tothom hi guanyaria.

LA REDACCIO.

LA PORTADA D'AQUEST MES

A Miquel Aguiló, 34 anys, motivat a dibuixar a finals dels anys seixanta per un dels corrents artístics avantguardistes d'aquells moments i que ell denomina **psicodèlia**, el coneixem gràcies a les tires de còmics -o dibuixos solts d'humor crític- que mes a mes publica en les nostres planes.

Per què no en la nostra llengua

7(95)

"La amenaza que se hace a nuestra lengua, «i a la nostra terra», es constante"

Margarita Capellá

Foto: Jordi Maseras

La cultura és el que ens fa humans. És el que ens diferencia dels animals. És el que ens fa conscients de la nostra condició i de la nostra responsabilitat. És el que ens fa capaços de créixer i de desenvolupar-nos. És el que ens fa capaços de sentir-nos part d'una comunitat i de contribuir a la seva prosperitat. És el que ens fa capaços de llegir i de comprendre. És el que ens fa capaços de créixer i de desenvolupar-nos. És el que ens fa capaços de sentir-nos part d'una comunitat i de contribuir a la seva prosperitat. És el que ens fa capaços de llegir i de comprendre.

La cultura és el que ens fa humans. És el que ens diferencia dels animals. És el que ens fa conscients de la nostra condició i de la nostra responsabilitat. És el que ens fa capaços de créixer i de desenvolupar-nos. És el que ens fa capaços de sentir-nos part d'una comunitat i de contribuir a la seva prosperitat. És el que ens fa capaços de llegir i de comprendre.

La cultura és el que ens fa humans. És el que ens diferencia dels animals. És el que ens fa conscients de la nostra condició i de la nostra responsabilitat. És el que ens fa capaços de créixer i de desenvolupar-nos. És el que ens fa capaços de sentir-nos part d'una comunitat i de contribuir a la seva prosperitat. És el que ens fa capaços de llegir i de comprendre.

Antes de hacer uso del spray, mantendremos un dialogo largo, abierto con las instituciones correspondientes.

De Margarita Capellá ja ho sabem. L'única cosa que li demanaríem és que, per favor, normalitzi el seu nom en consonància amb la llengua que empra.

De Jaime Serra no ho esperàvem. Crèiem que era capaç de resignar-se a no sortir per tal de reivindicar fer-ho en la nostra llengua. Però la carn és dèbil... De tota manera és incongruent que se presenti com a representant de la Crida i sap greu que la faci quedar així de malament, gairebé en ridícul.

Va assistir un parell d'anys a classes de dibuix a Arts i Oficis i va començar a fer exposicions col·lectives a Art Fama, Bearn, Cercle de Belles Arts, etc i una individual a la sala d'exposicions de Sa Nostra a Eivissa. També va ser seleccionat per Ràdio Nacional-Ràdio 3 per fer una exposició itinerant per tot l'estat.

Alterna el dibuix tradicional i acadèmic amb el que ell es sent més identificat, de línia més surrealista. Les seves aficions són la música i la fotografia. Va treure "Entrance", revista de còmics i d'il·lustració amb Toni Garcias i Joan Ribas.

Miquel, seguim comptant amb tu per a altres cinquanta!

DENEGACIÓ DE PERMIS D'OBRES SON**MULET**

La finca de Son Mulet ha estat parcel·lada i venuda en solars. Sis dels seus propietaris han demanat a l'Ajuntament permís d'obres per construcció d'una caseta i tancament del solar. Aquest permís ha estat negat per l'Ajuntament ja que les obres no s'ajustaven a les vigents normes urbanístiques del P.G.O.

NOU APOTECARI A SA CABANETA

L'apotecaria de Sa Cabaneta, després de cesser anys, ha canviat de propietari, ja que Dª Francesca Ferrer n'ha fet traspàs a favor de D. Ricard Roselló. Aquest, per presentar-se i donar-se a conèixer feu un petit refresc on assistiren amistats i coneguts del nou apotecari.

RECAPTACIÓ PER IMPOST DE CIRCULACIÓ

L'Ajuntament espera recaptar el present any 1986 la quantitat de 12.122.604 ptes en concepte de l'impost de circulació. Això dona una idea de l'augment del parc automobilístic de Marratxí.

NOVA JUNTA DE L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNATS DEL PONT D'INCA

L'Associació de veïnats del Pont d'Inca té una nova junta encapçalada per Lluís Tapia com a president, Toribio Cadis, vicepresident; José Antonio Moreno, secretari; Miquel Bordoy, tresorer, i els vocals Ramiro Royo, Antonio Amengual, Rosario Gonzalez, Maria José Franco, Eleazar Gallardo, José Bravo, Antonio Fernandez, Miquel Moyà, Jesús Francisco Alles i Agrícola Marí.

QUEIXES DE L'ASSOCIACIÓ DEL PONT D'INCA
L'A.V. del Pont d'Inca es queixa dels dispensaris, ja que a les bústies que hi ha defora dels mateixos no hi figuren els horaris de visita dels metges. Així com també la manca d'instruments i mobles, i la manca de lloc a la sala d'espera degut a la coincidència de visita a la mateixa hora de més d'un metge.

ELECCIONS AL CONSELL ESCOLAR, MANCA DE PARTICIPACIÓ

En els dos centres escolars públics de Marratxí s'han duit a terme les eleccions dels representants dels pares al Consell Escolar. I a ambdós la manca de participació en les votacions dels pares ha estat la nota destacada.

Al Col·legi Costa i Llobera la participació només fou del 20% i foren elegits A. Canyelles, J. Serra i J. Woilet.

Al Col·legi Blanquerna la participació fou encara menor que a l'altre centre, ja que només fou del 19%, essent els elegits M.A. Pérez, J. Lozano i Mª Timlin.

NOU CONCESSIONARI DEL BUS

Des de principis de mes la línia del Bus Pòrtol-Palma té un nou concessionari. Han amillorat el servei ja que en un principi han canviat el bus antic per un de més nou, cosa que ha fet amillarar la seguretat i la puntualitat, ja que no hi ha les ruptures que fins ara eren el pa nostre de cada dia.

UN MARRATXINER AL CONGRES ?

El dia 22 de juny hi ha les eleccions al congrés de diputats i al senat de les cambres estatals, i per primer cop en la història de Marratxí hi ha un representant del nostre poble en les llistes amb possibilitat de sortir. Es tracta de Guillem Vidal, que va de número tres pel partit reformista (P.R.D.)

BALL DE BOT A SANT MARCAL I A PORTOL

Dins el programa de la III Ballada Popular, el grup organitzador ha tengut en compte els altres nuclis de població de Marratxí. Així el dia 29 a les vuit del vespre, el grup peninsular "Virgen del Rio" de Múrcia, juntament amb el grup "Aires del Pla de Marratxí" actuaran a Sant Marçal. I el diumenge, dia primer de juny a les onze del matí, els dos mateixos grups actuaran a la plaça de l'església de Portol, però abans -a les deu- ballaran el ball de l'oferta a l'església parroquial del Pont d'Inca.

IV TORNEIG D'ESCACS OBERT "SANT MARCAL"

Organitzat pel Club d'Escacs "La Union-Marratxí" des del dia 29 de maig al 28 de juny tindrà lloc el IV torneig d'escacs "Sant Marçal". El sistema serà el suís, a sis rondes i totes les partides començaran a les cinc de l'horabaixa. La inscripció és de 300 ptes. Hi haurà trofeus per als tres primers classificats tant aficionats com juvenils.

III BALLADA POPULAR

El dia 31 d'aquest mes tindrà lloc al Pla de na Tesa la III Ballada Popular, que organitza cada any el grup "Aires del Pla de Marratxí". Enguany el grup peninsular que ens visita és el grup de Cors i Dances "Virgen del Rio" de Múrcia. Juntament amb aquest grup també actuaran a la ballada els següents grups: Revetla d'Algebelí de Muro, Esclafits i Castanyetes d'Artà, Escola de Ball d'Esporles, Pla de na Tesa canta i balla, Rondalla de Bellver de Ciutat, Grup folklòric de Manacor, Música Nostra, Aires Sollerics, Aires del Pla de Marratxí i la Revetla de Sant Antoni de Son Ferriol.

LA DECORACIO DELS QUINTOS PORTOLANS

Hem de felicitar aquests al.lots pel bon encert de posar paperí per tot el carrer "José Antonio". Una cosa així no l'havíem vista d'ençà que el Grup d'Esplai Focs i Olles organitzava les festes del Carme.

MIQUEL BOSCH i AUBA.

F O R A V I L L A

SA LLET VA REMOGUDA

El sector ramader vacú està nirviós. L'entrada al Mercat Comú està introduint un estat d'interrogants i moviments que afecten de moment els grans productors i ramaders, que arriben al pagès o petit foraviler, en forma de remors i niguls, que el despisteren bastant i du un rebumbori que no s'aclareix. I tot per casi no res, solament que les empreses que abasteixen de llet l'illa s'estan preparant pel dia que la llet europea arribi a Mallorca. Fins i tot la única cosa que ha de preocupar al petit productor és aconseguir una bona producció i millors preus, que si fos a través d'un sistema cooperatiu, segurament la rendibilitat pujaria molts de punts. Mentrestant, tranquils, que la llet europea no pot fer molt de mal a la nostra, ja que de moment el preu de venda al públic hauria de ser molt elevat. Ha estat notícia aquests dies la propera sortida d'una nova marca de llet mallorquina, feta a una finca d'Es Pil.larf, a una explotació supermoderna i costosa que, com suposau bé, només està a l'abast d'alguns.

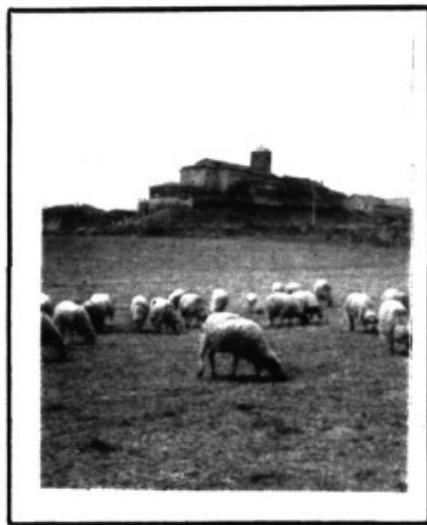
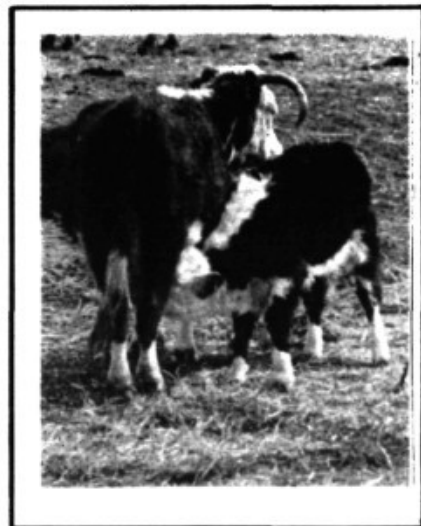
D'ASSOCIACIONS I SINDICATS PAGESOS

N'haureu sentit parlar i per llarg, d'entitats sindicals que recentment pareix que surten com a bolets. Cadascú diu la seva i que defensa millor els interessos de la gent del camp. Lo cert és que n'hi ha algunes, especialment dins el camp ramader, que se barallen entre ells mateixos o els seus comandaments, confont, segons sembla, els interessos generals amb els purament personals o bé de prestigi. Sense cap dubte, aquestes entitats són necessàries, però lo que necessiten és pau per treballar amb professionalitat, sense personalismes ni elements estranys per tal de defensar realment els interessos de la pagesia.

Tot això té relació amb l'embull que ha armat un senyor molt conegut per les subvencions "justes i generoses" que distribuï des de la Conselleria d'Agricultura i recentment ha fundat un Sindicat de ramaders.

MES SUBVENCIONS I ALTRES

Més bé com a continuació d'allò expressat anteriorment, el Sr. Ventura Rubí, va expressar públicament que la CEE, donava unes saboroses subvencions per cada animal oví -1.700 ptes- als ramaders. I s'atús ha estat gros; quan es tracta de cobrar ja se sap que tot són corregudes. Hem estat testimonis de què ramaders que feia anys que no passaven per les oficines a posar en ordre les "cartilles" dels animals feien coa per posar-se al dia i alhora afiliar-se a aquesta nova associació d'En Ventura perquè els remors apuntaven que aquest camí duia a les "benaventurades" subvencions. Mes tot això, després d'haver alterat tot el paisanatge mallorquí se va convertir en un enorme globus desinflat, on tot eren desmentits i passar la pilota cap els altres. Ha acabat com el rosari de l'aurora. Al menys haurà servit perquè els ramaders es posassin al dia en el cens sanitari.

TEMPS DE SEMBRAR

Tota classe d'hortalisses i a llocs abrigats cebes valencianes, blanques. Tomatigueres i de ramellet, pebrers, col prat, melons i síndries. Ciurons tardans i tomatigueres tardanes a principi de juny.

Les pastures de maig són molt bones per als animals de llet.

Encara se podran sembrar tarongers i llimoneres, sense oblidar regar les arrels quan es sembrin. També en lluna vella és temps de sembrar fulles de figuera de moro per fer noves plantacions.

A més és temps de tondre les ovelles. Per Santanyí estan fent una espècie de campionat per veure qui fa més feina en poc temps.

Es el moment de fer bales de farratge per guardar per l'estiu.

XISCO LLINAS.

CARTA DE "BONA PAU"

Quan una publicació mensual arriba al número cinquanta, no hi dubte que haura hagut de superar moltes dificultats, s'haurà vista enfrontada a fortes crítiques i tindrà els seus espinosos detractors.

Però els qui ens dedicam a difondre notícies, a donar una pauta que serveixi d'orientació, a expressar uns punts de vista que serveixin per a situar el lector davant ens esdeveniments socials, polítics o de qualsevol caire, encara que no vegin aprovada per tots la tasca d'escriure, ho feim perquè es pugui disposar d'idees clares, de distints punts de vista i, fins i tot, de la possibilitat d'adreçar la manera de veure quant succeeix al nostre entorn. I tot això amb una finalitat noble i desinteressada.

Durant aquest llarg quatre anys que fa que PORTULA va pel món, també i sobretot haurà servit d'altaveu i els seus feels lectors n'hauran estat satisfets. I a aquest esdeveniment del número cinquanta "Bona Pau" de MONTUÏRI - que el proper mes treurà al carrer el número 400 - vol felicitar-vos, animar-vos i desitjar-vos que continueu amb aquesta línia de superació.

"BONA PAU"

MONTUÏRI.

CARTA DE**COANEGRA**

L'equip de redacció de la revista COANEGRA de Santa Maria del Camí, vol felicitar a la veïna revista PÒRTULA de Pòrtol en l'ocasió del número 50. L'esforç de dur a terme una tasca de normalització lingüística i de culturització dels ciutadans de les nostres contrades, és una tasca de molta suor, de dies i nits d'insomni, d'escriure a màquina articles fins ben entrada la nit, de maquetar una revista de repartir pels carrers dels nostres pobles el darrer número just acabat de dur de l'impremta. Però al cap i a la fi, les il·lusions i alegries complides sobre el paper imprimit de fer dia rera dia una tasca positiva en l'educació i culturització dels habitants de les nostres viles.

Quan a la revista COANEGRA hem viscut la retirada de subvenció de l'Ajuntament de Santa Maria del Camí, volem expressar l'absurditat d'aquest fet i el poc sentit democràtic demostrat pels regidors i batle de la nostra vila, quan el més normal

és que els Ajuntaments ajudin econòmicament a les publicacions editades per entitats culturals del seu terme que realitzen una tasca de normalització del català, idioma oficial de la nostra Comunitat Autònoma. En aquests moments de dificultat econòmica ocasionada per la decisió del nostre Ajuntament, feim pública la necessitat d'un ajut institucional de cada Ajuntament a la revista del seu poble, independentment de qui l'editi, això seria ètic i democràtic, així la cultura i llengua catalana es vorien municipalment recolzades.

En ocasió del 50 exemplar de PÒRTULA i en el seu cinquè any d'existència, els vostres companys de penúries i alegries de COANEGRA, us felicitem i donam coratge a seguir endavant en aquest camí ara ja -clarament- cap al 100 exemplar. Salut i -amb un bon tassó de vi ben vitenc de Santa Maria del Camí, brindar per un futur més clar i lliure per a la nostra cultura i nació.

EQUIP DE REDACCIÓ DE
COANEGRA

SANTA MARIA DEL CAMÍ

ESCACS A MARRATXI

Enllà pel mes de juny del 83 es va celebrar a Sa Cabaneta el Primer Torneig Open St Marçal d'Escacs que comptà amb la participació d'una quinzena de jugadors. Fou arran d'aquest torneig que nasqué el Club d'Escacs La Unió-Marratxí, com a iniciativa d'alguns dels jugadors de l'esmentat Primer Torneig d'Escacs.

Fa, per tant, prop de tres anys que el club funciona, participant en les diverses competicions qu du a terme al Federació Balear d'Escacs. Després d'una primera temporada ben positiva en la que el club va quedar en tercer lloc en segona categoria per equips -i en la que un parell dels nostres jugadors obtingueren la primera categoria individual- es va entrar dins una temporada no tan brillant en la qual el club va descendir; estant ara, al tercer any, classificats per disputar la fase de play-off per a la recuperació de la categoria perduda i que es disputarà el present mes de maig.

El Club és a Sa Cabaneta, en el Bar La Unió, i presidit per l'amo en Mateu Jaume, compta actualment amb una no massa extensa plantilla de jugadors, suficients, no obstant, per confeccionar els dos equips que enguany han participat en la competició.

Un objectiu fonamental, no tan sols d'un club d'escacs sinó de qualsevol altre tipus de club, ha de ser, evidentment, crear afició per l'esport la pràctica del qual fomenta i sobretot que aquesta afició es desperti entre la gent jove, és a dir, crear "pedrera", cosa vital per la supervivència de tot club.

Es per això que el Club té en projecte organitzar un Torneig per a joves en edat escolar, obert no sols als al.lots del nostre terme sinó també a tots els altres que hi vulguin participar.

L'altre projecte previst és la celebració del ja tradicional Torneig de St. Marçal que enguany arribarà a la seva quarta edició; torneig que, per primera vegada, serà vàlid per a la puntuació ELO i que es celebrarà simultàniament amb el Torneig Escolar abans esmentat, durant les festes patronals.

El nostre club d'escacs és encara jove. Comença a obrir-se camí en el monet apassionant de l'anomenat esport ciència. Com tot novell necessita una mà que l'ajudi a créixer i a consolidar-se, i aquesta mà ha de venir sens dubte dels organismes i entitats públiques, com són l'Ajuntament, el Consell, etc. Hem de dir que, per desgràcia, la corporació municipal del nostre terme, fidel al seu mode reconegut de tractar els assumptes culturals, no dóna la deguda atenció que tota manifestació creativa mereix. I els escacs, com a gran activitat lúdica i de cultura, no defugen tampoc de les poques atencions de què fa gala l'actual administració municipal. Nosaltes seguirem endavant, encara que depauperadament i malgrat aquesta dolentíssima gestió ens decepcioni.

El club té totes les portes obertes. Per a tu, jove, i per a tots aquells que no ho siguin tant (els escacs no tenen edat), si realment t'interessa el nostre esport: anima't i entra a formar part del nostre cercle d'escacs i, sobretot, d'amistat.

DIRECTIVA DEL
CLUB D'ESCACS LA UNIO-MARRATXI
(C/ Oleza, 59 Sa Cabaneta. Tf: 60 20 46)

Amb "L'Amo" de la CULTURA LOCAL

BERNARDI

- Quants d'anys tens?.
- Més de quinze i manco de cinquanta.
- On vares neixer?.
- A Alaró.
- Vostè és d'U.M..Sincerament o per interès cultural, econòmic, d'amistat, popular etc..?.
- Som d'U.M. Milit a U.M. per convicció pròpia. Un grup moderat i regionalista sempre m'ha agradat.
- Es considera d'el Poble?.
- Totalment integrat.
- Per què?.
- Perquè son un home de poble.
- Si no fos d'U.M., de quin partit seria?.
- Un partit polític condiona per la societat cultural on vius, pel teu estat econòmic i social. Cercaria un partit moderat, que fos com sa primavera i sa tardor, fugiria de l'hivern i l'estiu que són extremistes.
- De vostè s'ha dit que és molt tímid, és vera?
- A vegades ho som més del que paresc.
- Que opina de l'homosexualitat?.
- Respect al màxim els sentiments humans. Per tant també respect els homosexuals. Tenc molts bons amics homosexuals.

- Llegeix Pòrtula?.
- Si, i tota; no deix racó.
- Que opina de Pòrtula?.
- Darrerament ha millorat molt. De vegades la trob un poc tendenciosa.
- En quins aspectes?.
- Me reserv l'opinió. Els lectors que en treguin conclusions.
- I com a regidor de Cultura, què ha fet per Pòrtula?.
- Honestament, he fet poc, hauria pogut fer molt més. La meva postura, tal vegada un poc còmoda es pot esmenar.
- Així i tot l'Ajuntament i tu com a regidor de Cultura, es destina una subvenció a Pòrtula?.
- Sí, hi ha una subvenció concedida, però que per circumstàncies burocràtiques encara no s'ha rebuda.
- Com a regidor de Cultura, li volem donar les gràcies per haver col·laborat en el número 50 de la revista.

TOMEU LLABRES.

*Vegeu l'Editorial: "Resposta al regidor de la inexistent Cultura de Marratxí" (p.7)

CORRECCIÓ DE BARBARISMES

referents a:

JOCS I ESPORTS

Barbarisme Forma correcta

AJEDRES	escacs
AMATEUR	aficionat
BALONCESTO	bàsquet
BALONMANO	handbol
BOXEO	boxa
BRISCA	escambrí
CAMPEON	campió
DARDO	dard
DEPORT	esport
GIMNASIA	gimnàstica
JINETE	cavaller
VETERANO	veterà

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

I ARA...

CAP ALS 100.

CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CULTURA
DE LES ILLES BALEARS

MOTS AVENGUTS

◆ Mil nou-cents vuitanta-sis serà un any fabulós hi haurà per honrar-mos trobades de glosadors i tot això és tan hermós com el diví paradís i qualche cap de serradís que no serà tan vistós d'això jo vull parlar-vos abans que torni estantís.

Aquest escrit vos diré s'havia de publicar dos mesos o tres ja fa però no va venir bé de tantes feines que un té això ho vaig haver d'ajornar i ja sense més esperar detallat ho donaré

Dissabte vuit de febrer a s'història constarà programa TEMPS DE GLOSAR molta pena me va fer perquè UN SANTAMARIER se presentà per glosar i tothom que el va escoltar crec que el va classificar un terrible mentider

Un tal RAFEL ESTARELLES nadiu de Santa Maria des d'aquí el saludaria lo primer que li diria dins es ram de poesia tens poques paraules belles jo de ses teves costelles en faria un munt d'estelles i llavors les cremaria

En tornar escriure altra glosa procura estar assortat i dir bé sa veritat no dir més cap desbarat que tu amb lo que has publicat a tothom has demostrat que no saps fer altra cosa

Quan te varen preguntar sa glosa en què consisteix jo sé cert no me pareix que et vares equivocar lo que vares demostrar que dins es ram des glosar Rafelet tu no hi saps res

Es glosador de picat tu dius que sempre agravia i jo t'asseguraria que estàs molt equivocac en tot cas pot haver passat només per Santa Maria

Dissabte et vaig escoltar i si va dir sa veritat trob que estàs molt atrassat a dins es ram des glosar de tu ho deixaria anar perquè veig que tens mal cap

Jo estaria empegueït de dir que som glosador si per dir una cançó hagués de dur un paper escrit perquè això un infant petit també és capaç de fer-ho

Quan un diu que és glosador "algo" de fama ha de dir però de més bons que tu dins Mallorca, estic segur n'hi ha per cada cantó

En aquest redol un poc s'assunto fullejaré més igual si no ho prens bé llampant i clar te diré ses gloses que tu saps fer sols no treuen cap enlloc jo crec que un porc o un xot les farien molt més bé

Empegueït estaria de dir que som glosador no som de sa professió ni sols tenc categoria però amb tu m'atreviria i no som bravejador enfrontar-me a sa cançó i te daria una lliçó que pertot se' n parlaria

Que no veus que això fa riure dir pertot que ets glosador? Això, Rafel, fa colló tu no saps fer cap cançó ni tan sols la saps escriure

Si molt bé no m'he explicat ara t'ho repetiré ses gloses que tu saps fer les compar a un beier d'abelles desbaretat que volateja embullat i p'enlloc se troba bé

Podria ser t'enfadassis Rafel Santamarier escolta lo que et diré es glosats que tu saps fer pareixen canats a passes amb alguns mots contrapasses i amb altres no arribes bé

Ten en compte, glosador sa glosa és artesanía Rafel, t'aconsellaria aquest punt corregir-lo no t'ho deman per favor jo t'avís amb cortesia perquè si així seguia sa gent que t'escoltaria perdria s'afició

Ara te torn recitar i t'ho dic sense mania Rafel de Santa Maria escolta el qui bé te fa si no te pots refinar dins es ram de poesia sé cert que vendrà un dia que sa gent no escoltarà i llavors se tancarà programa Temps de Glosar cosa que jo no voldria

T'he dit quan he començat i no ho dic per pretensions quan un publica cançons ha de dir sa veritat i tu un moment pensat glosador has agraviat i ara t'hauràs guanyat que et faran mostrar es collons

**Molts d'Anys
pels primers 50**

Consell Insular
de Mallorca

Ara me vull referir
a Muro, sa gran glosada
va sortir molt encertada
és ben ver que hi va sortir
jo ho sé perquè hi vaig venir
allà tot va ésser diví
jo no me cansaré de dir
que en es cor la duc gravada

Va ser de lo més hermós
lo que a Muro se va fer
organitzaren molt bé
trobada de glosadors
varen dividir per dos
aquest festival murer
es segon i es primer
i tot va ser fabulós
no em cans de repetir-vos
que mai ho oblidaré

Tu vares participar
amb sos des grup primer
tots ho feren bastant bé
més o manco va agradar
es qui molt va flaquejar
va ser es Santamarier

Tu no em vares agradar
i a la cara vull dir-t'ho
lo que tens molt de valor
i també ho vull fer constar
perquè trob que és d'admirar
apuntar-se per glosar
un que no és gens glosador

Tot això ho deixaré anar
que són fets com a d'infant
passem un poc més envant
que és d'això que hem de parlar
dissabte a Temps de Glosar
te passares d'ignorant

Vares dir que en es sopar
de Muro que se va fer
se va llegir un paper
quan acabàvem de menjar
el va llegir un Portolà
i que això no estava bé
que sa gent que el sentigué
agraviada va quedar

Ses cançons que va llegir
quan vàrem haver sopat
si no estaves "enterat"
era un assumpte pactat
i s'havia de complir
i tu no has de presumir
Rafel, perquè em faràs dir
que ets un mental retrassat

Es glosadors de s'ofici
tots ja sabien de sobra
que no se feia amb malfici'
se va fer en benefici
que reclamava justfici'
per fer una amistat nova

En Toni Ginard Cantó
es bon glosador d'Artà
dius que se va enfadar
però tots sabem que no
perquè va ser es promotor
precisament des guió
que va llegir es Portolà

Es paper se va esqueixar
just acabat de llegir
i tu dissabte vares dir
"però no el varen tirar
i el tornaran 'profitar"
i ara, me vols explicar
un misto acabat d'emprar
per a què putes pot servir ?

En Pere, es Bugerró
tot d'una que davallà
dins es foc el va tirar
i es paper se va cremar
a dins aquell fogueró
no sé com explicar-t'ho
si no ho creus, ves-ho a cercar
ves a Búger a preguntar
i en Muxella te dirà
si això és ver o no

No veus que res endevines?
en tot dus es papers bruts
vols ésser des més sabuts
i ets un des que he coneguts
que a cada passa patines
no saps ni per on camines
mira si hi vas ben ulls clucs

Tu, de torpe que ets no veres
lo que allà dalt va passar
amb so teu modo d'obrar
tot es beier remogueres
es mal que dissabte feres
ara l'hauràs de pagar
tot Pòrtol contra tu està
i són més mal d'aguantar
que ses beies sageteres

Quan un no està "enterat"
d'algun assumpte com va
ja no s'hi ha d'aficar
perquè pot quedar encallat
i tu per beneit t'has tirat
dins sa merda a remenar
i ara te tocarà
anar molt de temps perfumat

COMISSIO DE GLOSADORS
DE PORTOLÀ

17(105)

PERE GIL
Glosador

CONSOLAT DE SÓLLER A CIUTAT
CARRER DE PUEYO, 1 - TELEFN.

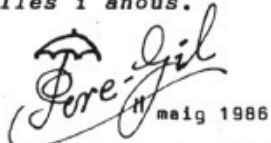
SÓLLER: LLUNA, 13 - " 631254

*Enc que som de Tramuntana,
es CONSOLAT DES SOLLERICS
oferesc a n'ets amics
que tenc a sa PART FORANA.*

*I també a n'es Ciutadans
- que jo som amic de tots-
veniu amb mi a fer rots
d'oli i de pa d'el d'abans.*

*Vull dir de pa integral
amb quasi tot es segó.
Per sa salut és millor
i això és lo principal.*

*Es capvespres des dijous
convit a pamboliada.
Tenc també una sobrassada,
café, ametlles i anous.*

◆ En MAS és glosador vell
a posta no ha pogut venir
en es terme menorquí
perquè ha hagut de fer canir
a una cussa es ca nanell

Tampoc no s'ha desplaçat
en PLANISI aquí, a glosar
perquè ha hagut d'anar a regar
es clavell purificat

COMISSIO PORTOLANA

PLANTES DE MARRATXI (VI)

COLOR DE PRIMAVERA

Ha caigut ja fa temps la flor de l'ametler quan en el cel vola i canta el capsigrany, la sòl.lera confecciona el niu i les abelles van de flor en flor cercant nèctar. La nostra comarca amb les flors torna una mar de colors.

Floreix el pinar de Son Còs, la garriga de Son Caulelles, tota la zona rural, els camps de cultiu i els camins que ens envolten, com podem observar si ens deixam perdre per Ses Clotes on, representats per les flors, trobarem tots els colors de l'Arc de Sant Martí.

Floreixen per primavera la majoria de les plantes anuals (aquelles que neixen i moren en un mateix any) i moltes geofites (plantes perennes que fora de l'època favorable subsisteixen en forma subterrània com per exemple els bulbs de l'allassa i els rizomes de les orquídies.

LES MES VULGARS

Anuncien la Primavera en les zones més pròximes a la Vila en primer lloc el groc de la Sordonaia o Margalida (*Chrysanthemum coronarium*) que qualche pic tots hem desfullat intentant resoldre importants enigmes. No és menester tampoc sortir dels pobles per topar l'Albó (*Asphodelus microcarpus*); aquesta planta té la tija en forma de canyet i les flors en blanques umbel.lés piramidals. D'altra banda, la vinalgrella o Marieta (*Oxalis pes-caprae*; trébol en castellà) ens envaeix el jardí i és curiós que aquesta mala herba per excel.lència no és originària de la flora mediterrània sinó que és una intrusa duita del sud d'Àfrica.

Baixant des de Pòrtol cap a Sant Marçal ens trobam la vorera del camí mesella de Capironets (*Reseda alba*), planta més aviat despreciable però que en altres països la tenen com de jardí i, en realitat, els seus vistosos ramells de flors blanques i cremoses mereixen aquesta consideració. Sens allunyar-nos de l'esmentat camí trobam la més espectacular de les nostres flors blanques: la Fonollassa (*Daucus carota*) de tija erecte rematada per una impressionant umbel.la floral blanca de forma discoidal. La planta és parenta molt pròxima de la Pastanaga i de molt més enfora del Fonoll, també comú per Marratxí.

En aquest apartat de vulgaritats, finalment, l'antipàtic Cobrombo (*Ecbalium elaterium*) al qual no convé acostar-se massa per mor del seu explosiu fruit en forma de melonet pelut.

Aquestes quatre plantes tan vulgars i que trobam sense sortir dels pobles, veim que tenen flors de gran vistositat i cal fer un apartat abans de se-

Fig.1.- Allassa (*Allium triquetrum*)

guir amb les altres flors del nostre camp per xerrar d'aquesta coqueteria de les plantes que no és un caprici de la natura sinó que està lligat al procés de la reproducció o més directament al de la pol.linització.

LA POL.LINITZACIÓ

Les flors són fecundades quan els granets de pol.len que produeixen els òrgans masculins de les flors (estigmes) arriben al pistil (òrgan reproductor femení) generalment d'una altra flor. El pol.len pot ser transportat pels insectes o pel vent i les plantes tenen adaptacions referides al tipus de pol.linització que utilitzen. En gramínies com el blat, per exemple, les flors no cerquen la vistositat sinó l'estructura adient per afavorir la pol.linització mitjançant el vent. El mateix succeeix amb el pi, les flors del qual produeixen grans quantitats de pol.len que és dispersat pel vent. La pol.linització mitjançant insectes, en canvi, necessita l'existència de reclams en les flors i aquestes no es queden enrere en l'oferiment d'una extensa gamma de colors, formes i olors. A tret per aquests reclams, l'insecte arriba a la flor per tal d'arregregar nèctar (líquid ensucrat que segreguen diverses parts de la flor) i alhora se'n du el pol.len que dipositarà en un altra flor i la fecundarà.

El nostre principal insecte pol·linitzador és l'abella, que disposa d'uns pèls a les potes da darrera on s'aferra el pol·len mentre ella agafa el nèctar. Però no és únicament l'abella mel·lífera la que pol·linitza les nostres flors sinó que hi ha moltes més abelles solitàries que volategen pel nostre camp, així com papallones i altres insectes, sense els quals no seria possible la fecundació de les flors ja siguin silvestres o cultivades. Flor i insecte es beneficien mútuament i ambdós han evolucionat plegats fins al punt que les flors més primitives són pol·linitzades pels insectes més primitius.

ELS COLORS DE SES CLOTES

Esmantades ja les quatre flors entre les més comunes, deixam la Vila i anam cap a Ses Clotes que ara, en Primavera, són una pradera multicolor. El rosa, per exemple, està representat per l'All de moro (*Allium roseum*), amb la seva gran inflorescència i les fulles llargues i paral·lelinèrvies. Pertany a la important família de les liliàcies com l'Albó i plantes tan comunes en el nostre camp com l'Aritja, els espàrrecs, la Ceba marina o el Cap de moro, així com alls i cebes entre les conrades. El Cap de moro (*Muscari comosum*) i el seu germà Cap blau (*Muscari neglectum*) esquiten de blau violaci el camp de Ses Clotes. La primera té un plomall de flors terminals amb llargarut peduncul; davall terra un bulb que és comestible. El Cap blau, més petit, té les floretes agrupades de forma més estreta.

Una altra planta dins les tonalitats blaves és el Borago Oficialis, de tija erecta i peluda i flors de cinc pètals oberts en estrella. Les fulles, ben cuinades, són comestibles i les infusions d'aquesta planta serveixen per calmar els refredaments.

De color púrpura, l'Espaseta o Contell (*Gladiolus illyricus*) comú tant per Ses Clotes com per altres hàbitats semblants. És una planta molt maca que pareix més adequada per tenir-la dins un gerro que perduda per Ses Clotes. Són molt atractives les flors de l'Espaseta perquè semblen pigues vermelles entre el verd del blat i altres gramínies silvestres i el groc de dues plantes que formen plagues en els camps cultivats: una és el Llevamà (*Calendula arvensis*) de flor composta com les margalides i l'altra és la Ravenissa groga (*Sinapis arvensis*) que té la flor en quatre pètals disposats en creu. La Ravenissa groga pertany a la família de les Crucíferes que compta amb altres representants en el nostre camp.

De les gramínies podem dir que en ténim moltes espècies. Tenen les flors agrupades en espigues que trobam de tota forma i tamany. Són les flors que tenen menys colorit i no l'han de mester perquè són pol·linitzades pel vent i no necessiten cridar l'atenció dels insectes. Aquí s'inclouen espècies tan importants econòmicament com el blat, sègol i ordi. Les espontànies tenen una gran importància com a plantes de pastura: Civada, Festuca, Lolium i Bromus. De les més comunes cal destacar les Fletxes (*Hordeum murinum*) els Moixos (*Laugurus ovatus*) i la Cugula (Avena). Això dins Ses Clotes perquè ben establert pel Puig Blanc hi ha el Càrritx (*Ampelodesma mauritanica*) i el Fenàs de cuques (*Hyparrhenia hirta*).

Les lleguminoses són una família de la qual tenim moltes espècies, tantes que és millor que les tractem en una altra ocasió. Són aquelles plantes herbàcies que tenen el fruit en llegum i la flor recorda una papallona. La fava i el pesol són d'aquesta família.

Fig.2.- Sabateta del bon Jesús
(*Ophrys speculum*)

El color menys representat és el vermell i se deu al fet que és un color que no aprecien els insectes. Però d'aquest color tenim les Roselles. La més abundant és la Roella pròpiament dita (*Papaver roheas*) amb els pètals de la qual es poden preparar infusions calmants. Menys freqüent és el Cascall (*Papaver somniferum*) conegut des de l'antigor per les propietats del làtex contingut en les càpsules i del qual s'extreuen més de vint alcaloides diferents; opi, morfina i narcotina entre els més importants.

Deixarem Ses Clotes xerrant de tres plantes bastant molestes; són tres cards comuns aquí i a la resta del terme, excepte la muntanya, cosa que no deixa d'ésser un bon detall. Un lloc per trobar-los tots tres és la zona límit entre les terres conrades i els turons de Sa Vileta. No ens poden passar mai desapercebuts si transitam per aquesta zona degut a les punxades que sofrirem. Una vegada més són tres plantes de la família de les Compostes. Un és el Card coler o carxofera borda (*Cynara cardunculus*) que té els capítols florals grossos i de color violaci. Altre és el Card de Xirimia (*Galactites tomentosa*), també de capítol violaci, però més petit. El darrer és la Flaravia (*Centaurea calcitrapa*) de flors rosades.

EL PINAR I LA GARRIGA

Pujant cap a Sa Vileta i també repartida per altres llocs com la garriga de Son Caulelles tenim una planta que pel seu nom i hermosura és tot un símbol de la primavera; ens referim a les Margalidetes o Primaverares (*Bellis annua*) de flor composta i color blanc. Juntament a aquest blanc de les margalidetes destaca el groc clar de la Boja de cuques (*Anthyllis cytisoides*), una lleguminosa molt estesa per les proximitats de Sa Vileta.

La reina d'aquests hàbitats, sens dubte, és l'Estepa blanca (*Cistus albidus*) de flor rosa un poc moradenca i l'Estepa llimonenca (*Cistus monspeliensis*) de flor blanca. I rei també d'aquests llocs és el Romaní del qual, com diu el refrany, en poden escriure un llibre sencer. Dir només que perfuma la garriga i que les seves flors són les més estimades de l'abella mel·lífera. L'herba de Sant Ponç és una altra important aromàtica que viu per aquí i, a més, està

relacionada amb el romaní per ésser de la mateixa família.

També hem de citar una liliàcia, l'Allassa (*Allium triquetum*) (Fig.1); que escampada per tot el camp de Marratxí abunda sobre tot en les zones més ombrívols de Son Caulelles.

De llenrisqueres, esbarzers, aritges i espargueres val més no xerrar-ne perquè són prou conegudes, però sí cal esmentar una liana no massa freqüent fora del bosc de Sa Vileta i del pinar de Son Seguí. Es tracta de la Mare selva (*Lonicera implexa*) amb les seves típiques fulles oposades i flors tubulars de color rosat.

DUES CURIOSITATS EN EL COLL DES POU

En els ambients humits del Coll des Pou hi viu una flor de les que podríem denominar tramposes. Es tracta del pestilent Cugot (*Arum italicum*) (Fig.4); la seva flor disposa d'un espàdix que desprèn un desagradable olor que és atractiu pels insectes que arriben a la flor i cauen en la trampa, ja que llenegen i queden atrapats a l'àmplia base on, a part de les flors fèrtils, n'hi ha d'altres que tenen com a missió dificultar l'alliberació de l'animaló. Aquest, en els seus intents, va carregant de pol·len fins que, passat un dia, les flors obstructives es mustien i deixen fugir l'insecte.

L'altra planta a considerar del Coll des Pou és l'Enea, Cuca o bova (*Typha latifolia*), curiosa per les seves compactes inflorescències de color terrós assemblant un cigar puro gros. Viu dins les basses acompanyada de granots i d'alguna Canya borda (*Phragmites communis*). L'Enea s'utilitza per confeccionar seients, senalles, estores, etc.

... I PER SON CAULELLES, LES ORQUÍDIES

Les orquídiades són un grup de plantes ben representat en el municipi, fet a ressenyar si tenim en compte que són plantes protegides per la llei. A part d'això és un grup que té varies particularitats entre les que destaca el seu sorprenent mètode de pol·linització. Tal com el Cugot disposa de flors enganadores però d'una forma molt diferent.

Una orquídia dispersa majoritàriament per Son Caulelles i per Son Seguí és la Sabateta del bon Jesús (*Ophrys speculum*) (fig.2) amb una flor que té una semblança gairebé perfecta a la femella de l'abella que la pol·linitza (*Camposcolia ciliata*); el color, els pèls, els llistons de color obscur, etc, imiten diverses parts del tòrax i de l'abdomen de l'insecte esmentat. A més a més la flor desprèn una olor que excita el mascle, que arriba a la flor i la fecunda convençut d'estar copulant amb un congènere. El que resulta veritablement important per la flor és que l'insecte replega així el pol·len, cosa que no era, ni molt manco, la seva intenció.

Les orquídiades són plantes herbàcies amb flors que es disposen generalment en inflorescències raïmoses i que al llarg del seu creixement experimenten un gir de 180° sobre el seu propi eix, a conseqüència del qual el morro de la flor (label inferior) queda disposat per a rebre els insectes. Passen l'època de repòs en forma de tubèrcul que brolla a final de

Fig.3.- *Himantoglossum longibractatum*
(No té nom popular)

Fig.4.- Cugot (*Arum italicum*)

l'hivern. Llavors se reproduïxen sols quan són infectades per certs fongs que constitueixen micorrizes.

A part de la Sabateta del bon Jesús que té el morro blau brillant, en tenim altres dues emparentades amb aquesta; l'Ophrys fusca i l'Ophrys tenthredinifera (a la foto). La primera es caracteritza per tenir un morro de color blau a la banda superior i obscur més a baix. La Tenthredinifera té tonalitats rosades. Ambdues són fàcils de trobar per Son Caulelles i inclús per Son Verí.

Dins un altre gènere d'orquídies tenim abundància de la grossa Himantoglossum longibracteatum amb el morro molt lobulat (fig. 3) i, de tamany també considerable, l'Anacamptis pyramidalis que es troba per Sa Vileta però és poc comuna. Es fàcil de reconèixer pels ramells de flors en forma de piràmide.

Aquestes són, entre moltes més, les flors que acolorixen la primavera de Marratxí i que han estat seleccionades una mica entre les més abundants i una mica a l'atzar. Són les flors que adornen uns paisatges que sense tenir l'espectacularitat d'altres punts de l'Illa tenen el peculiar encant de l'aridesa i d'una terra de siurells i greixoneres no molt fèrtil però que treballada dona tot el fruit que pot donar. I així persisteix mentre Marratxí s'acosta cada dia més a Ciutat, però esperem que d'aquí 50 mesos més i 50 anys més tornir a florir els camps de Ses Clotes, la garriga de Son Caulelles, torni a cantar el capsigrany i seguesquin les abelles fecundant les flors i...

hi hagi Pòrtula per contar-ho.

MIQUEL ANGEL FONT.

Orquídia. Ophrys tenthredinifera

La seriositat a l'espectacle té un nom

L'espectacle
al servici de
la seva empresa.

telèfons
721674/75

CAFÈ

SOCIETY

Joan "Roca"
'La paciència
del director'

En Joan Pizà és un jove de Sa Cabaneta, té 29 anys i és fadrí, encara que festeja una al.lota de Ciutat molt curra...

Des de fa més de set anys és el director del grup de teatre "Mitjorn" de Sa Cabaneta. Ell i el seu grup són, per ventura, els més representatius i antic col·lectiu de la comarca de Marratxí.

Són les quatre i mitja del capvespre d'un diumenge qualsevol del mes d'Abril, asseguts a la terrassa del cafè de Ca'n Carrió, mentre prenim el cafetet i fumam un parell de xigarrets, en Joan ens conta un poc l'experiència viscuda durant aquesta anys al capdavant del grup de teatre...

- El primer que et demanaria és... Per què et feres el director del "Mitjorn"?

- Jo no me vaig fer director del Mitjorn. En aquell temps i t'estic xerrant del 77, jo era el més vell dels components del grup, els que més, tenien 15 anys i jo ja en tenia més de 18, en aquell temps jo no festejava, tenia els capvespres lliures, tenia temps per dur el grup endavant. A la falta d'experiència dels altres components es va decidir que fos jo que agafàs les riendes del grup, més que res per conduir un poc aquella gent.

- Com començàreu, quina va ésser l'evolució del grup?

- El grupo "Mitjorn" va sorgir de l'antic "CLUB JOVENS" de la Parròquia de Sant Marçal, que ja l'any 1977 va fer la primera comèdia, al saló parroquial de Sant Marçal. Donat que la representació que fèim al saló estava molt pròxima a les festes de Sant Marçal ens varen fer una proposta des de l'Ajuntament...recollírem la proposta i al següent any ja actuàvem a les festes.

- Quin tipus de teatre feis?.
- Hem representat sempre teatre popular, lo que es coneix com el teatre de "paneret".
- Quantes obres heu estrenat?.
- Una dotzena. Les més representatives i importants per ventura podria anomenar "L'amo de Son Magraner", "Els calçons de Mestre LLuc", "El Bosc de la senyora Avia", "Un senyor damunt un ruc", etc.
- Què és lo que t'hagués agradat fer al Mitjorn, i, per lo que sigui, no has fet?.
- A nivell d'obra de representació, m'hagués agradat dur a terme una evolució del teatre popular, sense ambar necessàriament a un tipus de teatre mas sa modern, sinó que, més que res, es tractava d'actuar-lo. A nivell de grup m'hagués agradat molt produir una continuïtat entre els components del Mitjorn fer un grup coherent i estable per molts d'anys... I sobre tot tenir la tanquil.litat de no haver d'ésser sempre jo el que dugués el cap endavant de tot el que es feia.

Quan a la direcció artística, del grup, era una idea molt clara que jo tenia però no vaig poder aconseguir per la falta de compromís entre els actors i jo.

- Què penses del teatre del paneret?.
- El teatre popular, o com es coneix també, de "PANERET", ha marcat un època molt important a Mallorca. Mostrava una realitat palpable que es donava en aquell moment. Però el teatre popular no ha evolucionat, com altres coses, i avui en dia es troba tan estancat respecte a altres tipus de teatre que es podria dir que és un teatre moribund. Això fa que a l'hora de seleccionar obres hi hagi problemes per trobar obres noves i originals per poder presentar. El problema bàsic radica en el plantejament de la trama argumental on totes es basen en les mateixes situacions socials. Es a dir: La Possessió l'amor entre el missatge i la senyora, la criada i

i el senyor, el porqueret i la filla major, etc, etc...

- Quin futur augures al teatre popular mallorquí?

- Es una mica el que t'he dit abans, si no surten obres noves i originals que modifiquin un poc les trames argumentals, l'estructura argumental on s'asseu l'obra pròpiament dita, la veritat és que no li augur un futur massa brillant, més bé fosc.

- Quina opinió guardes de la famosa "MOSTRA" de teatre a Marratxí?

- La idea de la MOSTRA en principi me sembla molt interessant. Però el primer problema greu que trobam és la configuració del terme de Marratxí, la dispersió dels nuclis de població origina el problema de la ubicació de la MOSTRA. On es pot fer una MOSTRA de teatre que la pugui veure tothom?. La gent tendeix a la comoditat, li costa desplaçar-se. Fer-la a tots els nuclis resulta molt car i causa molts problemes d'organització. Pel que fa a la marginació que hi va haver als grups del terme de Marratxí, fou un tema de polèmica i discussions fortes sobre tot a la tercera MOSTRA que es va fer i que de moment és la darrera.

- Què penses de les obres que es representan als festivals de teatre de Ciutat?

- En general és un teatre de qualitat. Que enguany, per exemple, s'ha produït un encert important com és el dossificar les actuacions. Els passats festivals eren molt densos, hi havia massa obres en poc temps, això era molt incòmode a l'hora d'assistir a totes les obres en un espai de temps tan curt, no és sempre que ho puguis tenir bé per anar al teatre en un calendari d'actuacions tan breu.

- Com veus tu la política cultural que es fa al consistori envers el teatre de Marratxí?

- Veig una política molt pobre. Ja que es limita a donar ajut i promoció només quan hi ha les festes del terme. No hi ha altre tipus d'ajut ni voluntat que és pitjor. La falta de locals per actuar la resta de l'any empobreix encara més l'esforç dels grups.

- Rebeu altra tipus d'ajut d'altres estaments o del mateix Ajuntament?

- Hi ha hagut ofertes d'ajut. Però solament es limiten a les actuacions de les festes. Desconeixem per complet si hi hagués pogut haver més ajudes si existís un programa cultural molt més extens.

- Ara mateix quines perspectives teniu?

- Després de la forta crisi que hi ha hagut dins el grup, que ja es solventada i superada, pensam seguir endavant damunt lo que tinguem, obres que trobem i que els poguem representar sempre dins les possibilitats que ens permetin dur-les a terme.

- Voldries afegir qualche comentari o dir alguna cosa...?

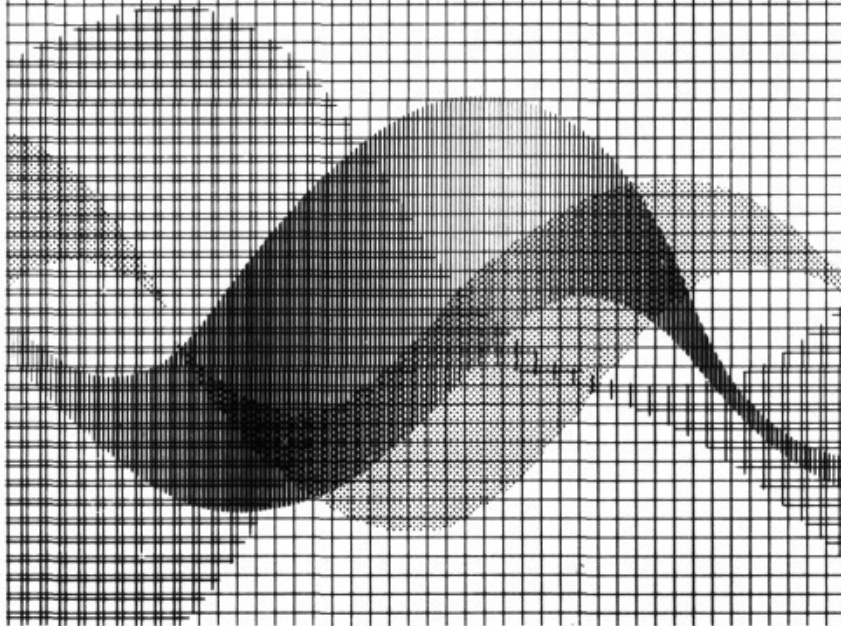
- Vull fer una crida pels joves i per tothom... El teatre és molt interessant. Per ventura és un poc pesat assajar, però val la pena, de veres que val la pena i l'esforç. I el que m'agradaria és que a Marratxí sortissin més grups de teatre perquè la competència t'ajuda a millorar.

- Gràcies Joan, des d'aquest espai te desitjam molta sort i èxits en el món del teatre i llarga vida al grup "MITJORN".

ANTONI CANYELLES.

informació i lectura

Per al número 50 de Pòrtula me demanen una col·laboració per commemorar aquest fet. Ho faig gustós i content. Cada dia, per estar informat, dedico unes hores a la lectura del periòdic, revistes, llibres; i quan reb l'informatiu Pòrtula el llegesc amb fruïció perquè tracta de coses nostres, conegudes i que mos toquen d'aprop.

Jo, amb aquestes lletres, vull donar ànim als que duen el pes de la revista i amb esforç continuat fan que surti cada mes.

Voldria recordar que informació sovint és comunicació, és difusió pública d'un fet, d'un esdeveniment o d'unes idees que tenen actualitat i aquesta informació és rebuda per distints receptors. No és lo mateix informació, opinió o propaganda.

Transmetre informació no és fàcil. La informàtica és una branca de la ciència i de la tècnica que tracta de la utilització dels sistemes de transmissió de la informació com mos diu l'enciclopèdia.

Per això és d'agrair dins un poble que un grup de persones s'esforcin per fer un informatiu. De part de tots ha d'haver-hi cooperació i comprensió. Sempre és necessària la crítica, però que sia constructiva, no destructiva.

Dins el món que mos ha tocat viure, els espanyols tenim la fama de llegir poc. Així ho diuen les estadístiques que es fan.

Mentres no tenguem un amor profund i autèntic per la lectura no serem un poble cult. Es necessari ésser capaç de tancar la televisió i agafar un llibre i passar hores i hores llegint. Mentres visqui convençut que llegir és perdre el temps no seré una persona culta.

Com a clergue he de dir que ja el Papa Innocenci III en el quart concili del Laterà (1215) creà en totes les esglésies metropolitanas l'ofici de Lector. El concili provincial de Lleida del 1229 instà aquest ofici amb urgència pels Països Catalans i al principi del segle XV existia a totes les diòcesis, del país. La seva missió era instruir els clergues joves. Quan encara no hi havia escoles ni col·legis, al costat de les catedrals hi havia una escola; i dins tots els pobles de la nostra Illa de Mallorca quan la gent no sabia llegir ni escriure, unes bones monges en el convent ensenyaven les primeres lletres als infants. Això no es pot oblidar mai.

Que així com ens alegrem amb el número 50 de Pòrtula ens poguem alegrar també amb el número 100. Això voldrà dir que els que el fan no s'han cansat i que els que el reben i el llegeixen cooperen i ajuden.

Enhorabona pel camí ja fet i endavant i ànim pel camí encara a fer !

CRISTÒFOL TRIES i SERRA.

E S C E N A R I

GRUP TEATRAL MITJORN DE SA CABANETA
10 anys de cultura a Marratxí

No podem oblidar, en aquesta secció, la tasca d'aquest Grup de Teatre marratxiner, tan nostre, com és el "Grup Teatral Mitjorn de Sa Cabaneta".

Són molts els motius pels quals la seva presència en aquesta plana se fa imprescindible a l'hora de parlar del teatre que se fa aquí, a Mallorca. Els més importants, crec, són el seu naixement devers l'any 1977 quan la manca d'activitats culturals era manifesta per tot arreu de Mallorca; les activitats que han duit a terme i el seu funcionament ininterromput durant quasi deu anys.

La trajectòria artística i cultural del Grup és mala de descriure breument ja que ha passat d'ésser una comparsa d'al.lots i d'al.lotes que es reunien al Club Juvens de Sa Cabaneta per parlar i passar el temps, a ésser un col·lectiu on hi varen tenir cabuda actors, músics, escriptors, pintors, esportistes, decoradors, perruqueres, maquilladores, tècnics de llum i de so capaços d'oferir un espectacle a qualsevol lloc i moment.

El Grup Teatral Mitjorn va néixer arran de les reunions que tenien lloc a Sa Cabaneta per part dels joves cabaneters necessitats de moviment i de fer quelcom de nou per als veïnats del poble.

Si, des d'un principi, la idea de formar un Grup de Teatre era un projecte que no estava dins les seves possibilitats degut a la manca d'experiència damunt un escenari, de material tècnic i recursos econòmics. A poc a poc, les seves pretensions varen anar prenent forma gràcies a la devoció i a l'esforç dels components i l'ajut i el recolzament dels veïnats de Sa Cabaneta aportant qualsevol utensili per dur a terme els objectius d'aquells joves.

Totes les obres teatrals posades en escena i les activitats dutes a terme pel Grup han anat destinades, abans de tot, al públic cabaneter. Després les actuacions durant la temporada se fan fora de Marratxí. Moscari, Esporles, Gènova, Santa Eugènia, Santa Maria del Camí, Mancor de la Vall... són alguns dels pobles on el Grup ha actuat.

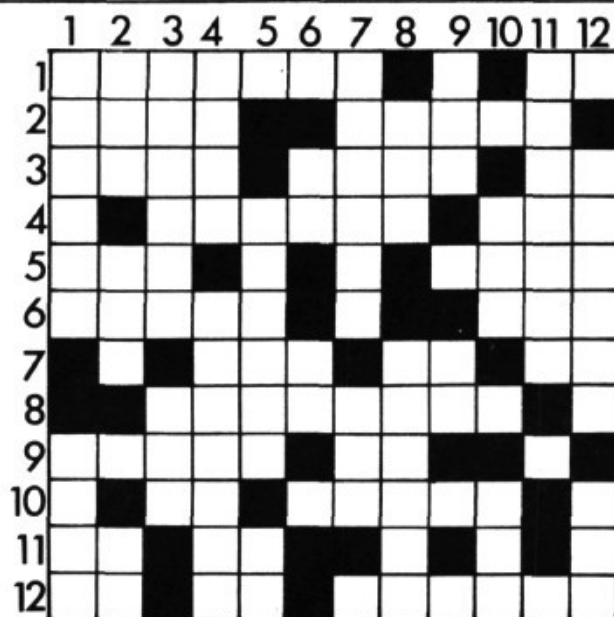
Les obres posades en escena són: "Els calçons de Mestre Lluc", "Un estudiant del dia", "L'amo de Son Magraner", "Tots units i sempre amics", "Un senyor damunt un ruc", "El bosc de la Senyora Avia", "Molta feina i pocs doblers", "El món per un forat", "Ses tietes" i "Aigua de pluja".

A més de la tasca teatral cal tenir en compte les seves activitats de caire musical, d'esplai, esportiu, organització i col·laboració a festes populars.

Els actuals components del Grup són molts, així com també són molts els qui ho han estat. Però per no allargar massa, enlloc d'anomenar-los tots, diré que qualsevol cabaneter ha aportat, directament o indirecta, els seus coneixements perquè el Grup Teatral Mitjorn s'escriu avui amb lletres grosses, destacant l'ajut moral i material de D. Joan Ferrer i Alemany que aleshores era el Rector de Sant Marçal, la confiança de les persones encarregades de l'Ajuntament de Marratxí quan no hi havia tanta orella alta ni burocràcia com ara.

Com ja sabem, el camí ha estat molt llarg i a vegades massa dur, però les petites decepcions i crisis internes no han suposat que aquest Grup no arribi fins avui com el primer dia: ganes de fer feina. Sols hi ha una diferència, avui el Grup Teatral Mitjorn de Sa Cabaneta té quasi deu anys d'experiència.

PAU LLADO I OLIVER.

MOTS ENCREUATS.-

Horitzontals

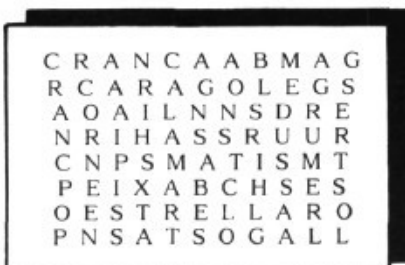
- 1.- Per quan fa fred. Vocal. Número.
- 2.- Acudir a un lloc. Idò.
- 3.- Classe de gent o d'animals. Nom de lletra. Al revés, ocell.
- 4.- Consonant. Nom d'home. Orgull.
- 5.- Al revés, número. Consonant. Consonant. Serveix per beure.
- 6.- Fa una estona. Vocal. Bastó.
- 7.- Consonant. Referent a ovelles. Fet de farina. Al revés, terminació verbal.
- 8.- Eina. Consonant.
- 9.- Animals de ploma. Al revés, afirmació. Cinquanta.
- 10.- Consonant. Consonants repetides. Copinya marina bona per menjar. Consonant.
- 11.- Al revés, animal. Preposició. Vocal. Consonant. Vocal.
- 12.- En fan les gallines. Singular. Renou. Preparació o prova d'un acte.

Verticals.

- 1.- Es posa quan surten del bany. Divisions de les escales, singular.
- 2.- Article. En fan les aus. Vocal. Nom de lletra.
- 3.- Cara principal d'un edifici. Ens hi deixa veure.
- 4.- Metall preciós. Cercles.
- 5.- Consonant. Acudies a un lloc. Negació.
- 6.- Consonant. Al revés, preposició. Al revés, partícula negativa. Vocal.
- 7.- Carrer, número, pis i localitat d'una persona. Número. Vocal.
- 8.- Al revés, per posar-hi gra. Llocs d'enterrament.
- 9.- Moviment marí. Consonant. Article contracte. Consonant. Consonant.
- 10.- Consonant. Al revés, sol tenir aigua. Vocal. En tenen els ocells, singular.
- 11.- Prendre. Consonant. Vocal.
- 12.- Consonant. Abaixar el cap. Aigua congelada.

SOPA DE LLETRES

14 Noms d'ANIMALS MARINS

MARRATXINERS: "PANESSILLOS", FORASTERS
I ESTRANGERS

Una part del bestiar marratxiner...

Tant li és urbanitzar ...
com practicar balls ecològics...

Mestre Felip quan repartia diaris...

De vegades passen coses que si qualcú les hagués pronosticades fa uns anys, ningú l'hagués cregut. I és que el terme de Marratxí, fos elegit per tanta i tanta gent per viure-hi.

Així tenim Es Pont d'Inca que mantén una considerable població de forasters treballadors. Sa Cabaneta i Pòrtol ha estat elegit per molts d'estrangers i "panessillos", gent de Ciutat -com jo mateix- que mos hem volgut allunyar del renou i de la contaminació per conuiu amb una miconna més de pau.

Els forasters que, això sí, n'hi ha per tot, no tan sols al Pont d'Inca sinó també al Pla de na Tesa, a Sa Cabaneta i a Pòrtol, són els més tranquils de tots, degut, majoritàriament, a la seva situació personal. Gent que a la seva terra no ha trobat feina i a Mallorca n'ha trobada.

Els estrangers són una altra història. Molts han recalat a Marratxí com altres ho han fet a Bunyola, Santa Eugènia o Deià, cercant el sol i el bon preu, tant de les cases que habiten com els del mercat. Uns altres estrangers són aquells que s'han casat amb mallorquins i s'han establert per aquí fugint de tot el que sigui fred i neu.

Els "panessillos" són aquells, miconna intel·lectuals i miconna treballadors d'oficines o d'aeroport, que com he dit abans fugim del renou de Ciutat i de la contaminació.

A totes aquestes persones hi hem d'afegir els propietaris dels pobles que mos hi deixen viure, que són els marratxiners en general, i portolans i cabaneters en particular. Gent que no li ha quedat més remei que obrir-se i donar pas a les noves gents que pacíficament envaeixen els seus territoris.

¿A qui li haguessin fet creure, fa tan sols 20 anys, que hi hauria qualcú que cada dia aniria a Palma dues vegades? Quan per ben molta de gent encara ara, per ventura, passen mesos sense tenir la necessitat d'haver de davallar a Ciutat! I que no és guapo, això? Poder conuiu gent tan diferent i sobretot amb històries tan diferents!

Fins ara hem parlat dels pobles, que són els que tenen vida i història, ara podem parlar una mica de les aproximadament 15 urbanitzacions que té Marratxí. Què vos pareix? Per a mi, les urbanitzacions no importaria hi fossin, vull dir que no me fan cap falta. M'agrada molt més veure pinar, espargueres, mates, pedres i arbres que no cases i casetes i case-tons i... a damunt, moltes, fora paperum legal. Però això són altres cinc-centes i ara no és el moment de parlar-ne.

Les urbanitzacions, per molt ben fetes que estiguin, no tenen punt de comparació amb un poble. Si vius a una urbanització és com viure tot sol al mig del camp. No tens un veïnat, no tens un cafè on poder anar a fer una camamil·la i un truc!, no tens una botiga o un forn on poder anar a fer la xerradeta, ni una apotecaria (encara que d'això tampoc no en tenen els portolans); en definitiva, les les urbanitzacions no tenen vida, són cases posades amb més o manco gust una vora l'altra amb gent per dedins i canots que retgiren tot aquell que s'hi acostia. "Cuidado con el perro" n'hi ha moltes que diuen!

Per acabar vull fer menció de dues institucions de Marratxí que bé s'ho mereixen perquè són les que uneixen els marratxiners. Són Sant Marçal i Ses Tres Germanes. Tant una com l'altra serveixen per desenvolupar activitats de germanor i unió entre tots: marratxiners, "panessillos", forasters i estrangers.

XISCO BUSQUETS.

ES PUIG DE SES VINYES (1100 m.)

Començarem aquesta excursió entre Lluç i Sòller, en haver passat el creuer de Sa Calobra a la dreta veurem les cases de Turixant de Dalt; anirem cap a elles i en ésser davant a l'esquerra veurem un pontarró de formigó que passa per damunt una síquia, també de formigó; seguirem endavant, un poc a la dreta veurem una tuberia de plàstic que seguirem al llarg d'uns 200 m., llavors veurem un camí a la dreta que va cap a un torrent, seguirem torrent amunt, malgrat el camí estigui molt esborrat se pot passar molt bé, si perdem el camí, en haver caminat uns 300 m. veurem a la dreta, fugint del torrent, unes alzines molt grosses, anirem vers elles i passarem per davall, en haver-les passades ens trobarem dalt d'un collet on trobarem el caminó que mos durà

a la Font des Joncs, el caminó és molt visible, per tant si param un poc d'esment no el perdrem fins que arribem a la font. En haver arribat passarem una paret que té un portell amb una barrera de llau-na, uns 200 m. més amunt trobarem a l'esquerra i en direcció N.E. un roquissam pelat i blanquinós i pujant per ell arribarem dalt del puig, malgrat sigui molt empinat és fàcil pujar-hi, en ésser a dalt es veu una vista molt maca, es podria dir una vista d'ocell. El camí de tornada és el mateix.

A totes aquestes excursions hi trobarem un siurell posat en record de Marratxí.

Duració aproximada: 3h, 30 m.

JORDI CLOQUELL.

T e r e s a M a t a s

"Som una mallorquina nascuda a Tortosa, província de Tarragona, de mare aragonesa i pare mallorquí". Aquesta tortosina de Mallorca arribà a l'illa per mor de la professió de militar de son pare quan encara era molt petita. Simpàtica i comunicativa, viu en Es Pont d'Inca des que se va casar, i és mare de tres infants, dues nines i un nin. Se dedica a pintar sempre que pot i també balla amb el grup Aires des Pla de Marratxí. Darrerament ha exposat els seus quadres a la sala d'exposicions de l'Ajuntament de Marratxí. "Són tots acrílics, uns damunt paper i altres damunt tela. Els motius són bo-degons".

Que me deixin pintar és l'únic que deman: Es un món meravellós.

.- Ha vengut molta gent a veure els quadres?

No tanta com esperava, però aixímateix n'ha venguda i n'estic contenta. He d'agrair a l'Ajuntament, en especial a en Guillem, el batle, les facilitats que m'ha donat. M'he trobat molt bé aquí, com si estàs a ca nostra.

.- Des de quan pintes, Teresa?

Des de sempre he tengut aquesta afició, però fa uns tres anys que pint més seriosament. L'afició ha donat camí a la vocació per la pintura.

Na Teresa ha exposat amb certa freqüència a Sant Marçal, Pont d'Inca, Pla de na Tesa i també a Santa Eugènia. S'ha presentat a diversos certàmens; quedà seleccionada al Premi Pi de la Galeria Roch Minuè de Palma i al Certamen Internacional de Pintura de Binissalem. Ha obtingut varis premis entre els que destacarem el primer premi de Cartells de la Mostra Internacional Folklorica de Sóller, l'any 1985, un segon premi a la Vila de Costitx i un premi de l'Associació "Amas de Casa" Nuredduna.

.- Quin temps dediques a pintar?

Unes tres hores cada dia a l'estudi que tenc al Pla de na Tesa. A més, vaig a classe amb Miquel Martí Company dos pics per setmana. Cal estudiar. Som conscient que només he arribat a un vint-i-cinc per cent de les meves possibilitats i he de fer més feina perquè puc donar molt més.

.- Per què pintes?

No ho faig per una possible satisfacció econòmica sinó que cerc una satisfacció personal; i per a mi és molt important la comunicació que s'estableix entre els qui els agraden els meus quadres i jo. No sé com podria dir-t'ho amb paraules. No podria viure sense aquesta connexió, aquest contacte amb els demés per medi de la pintura.

.- Com és la teva pintura?

M'agrada la pintura expressionista i els impressionistes com Cézanne, Van Gogh, Toulouse-Lautrec, Gauguin. Però no intent assemblar-me a ningú. Vol-dria expressar en els meus quadres lo que jo duc dedins. Ells són el llenguatge del meu sentiment. Cerc un estil personal i estic en el camí d'anar fent, perfeccionant, aprenent.

.- En què t'inspires ?

En moltes coses, una flor, un somriure, un es-guard, fins i tot un pot rovellat enmig del camp, un pedaç vell... Qualsevol cosa m'inspira la bellesa que jo vull crear.

VOLDRIA EXPRESSAR EN ELS MEUS QUADRES LO QUE JO DUC DEDINS. ELLS SÓN EL LLENGUATGE DEL MEU SENTIMENT

.- Per quan una exposició individual a Ciutat?

A vegades m'ho han suggerit, però és prest. He de treballar encara bastant més. M'estim més viure es moment, anar fent feina i no estar mai satisfeta del tot. Tenc molta d'il.lusió per pintar. M'encanta estudiar les diferents tonalitats del color, transparentar el vidre d'una botella, llums i ombres... Que me deixin pintar és l'únic que deman. Es un món meravellós.

La pintura és una nina guapa que et fa girar la primera vegada que la veus, i et pren l'alè quan la coneixes fins que arribes a estimar-la. Els quadres de na Teresa faran girar. Ja ho veureu. Al temps.

PERE J. AMENGUAL i BESTARD

En Joan Carboner

TEXTE: Rondaies Mallesonies
TOM XII

DIBUÏXOS: H. MUT

AIXÒ ERA I NO ERA, UN FADRÍ QUE
NONIA JUAN I FEIA DE CARBONER.

SA FARE
ESTAVA A
N'ES POBLE
I ALL O SA
SIRIA, I JUST
TOCAVA CA-
SSEVA CADA
QUINZE DIES

SA MARETA ARRIBA A MORIR
I SES VEINADES.....

NO SE RENTAVA MAI, I SA RO-
BA QUE D'IA, NO SABIEN E I
ERA ROBA O CARBO, BRUTA
I ESPERELLINGADA

¿I QUE NO HI HA
MÉS, QUE CASAR?

SA QÜESTIÓ ES QUE
A CA-TEVA NI HAIB UNA
DONA QUE CUIDI SA CASA,
TE FAÇA SA ROBA META I NO
VAGIS TAN ESPERELLINGAT
QUE EN VEURE'T NO HAGEN
DE DIR: SI ETS BONA
COSA, VEIÉS QUÈ VOLS

TANT LI FEREN AQUESTA CANÇONETA.....

Jo NO EN CONEG
CAP, de dona BONA
PER MÍ I NO EN
LLEU CERCAR-NO
CERCAU-ME'N
VOLTROS.

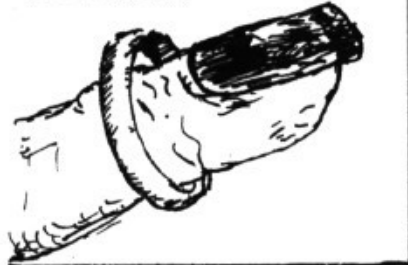
N'hi cerquem,
i a LA FI N'hi
TROBEM UNA
QUE NO ERA
GALRE COSA,
PERÒ P'EN
JUAN JA N'hi
HAVIA PROU.

LA VA A VEURE I LI
DIU.....

No és que vagi gaire
CARBOR, SÓN SES VEINADES
QUE EN DÓNEN PIUS,
I PER NO SENTIR-
LES PUZ, SI VOLS
QUE NOS OSEM
DIEGUEU, I EN
VOLER

ELLA LI DICUÉ QUE SI
I SE CASAREN

LO ENDEMA ELL LI ENVELA CAP A SA SITJA, I NO TORNÀ A
CASSEVA FINS PASSETS QUINZE DIES.

(SEGUIRÀ)

M A L L O R Q U I N E S

En Joan Carboner

TEXTE: RONDALES Mallorquines
DIBUJOS: M. MUT

(Vé del número anterior.)

2

.... Ni es sopar fet.

AL CAP DE QUINZE dies mes, torna a casa seva, i troba sa mateixa endiumejada. Torna a sa sitja i als quinze dies lo mateix. No li digue res a n'aquella penya....

(SEGUIRÀ)

POBLE I CIUTAT

Les coses comuns entre el poble, un poble qualsevol, i la ciutat són bastants, però són les diferències les que aquí tractarem, que també són moltes variades. Llarg seria enumerar-les totes, però n'intentarem enumerar un parell, les més típiques, les més rellevants i així, sense despreciar ni el poble ni la ciutat veurem les coses que tenen diferents un de l'altra i que molt sovint sentim pel carrer, tant de pobles com de ciutats.

Podríem començar amb coses físiques, la contaminació, el renou, els cotxes són més abundants a la ciutat que al poble, però això que diferencia exteriorment un de l'altre i és lo que a primera vista se veu no és el tret més important. Coses més interiors, més profundes que no es veuen a primera vista i que hi han de viure per veure-les són les que veritablement diferencien. Algunes d'elles són: la gent del poble ens coneixem, tots sabem qui és el veïnat de davant, de darrere i del costat i no. sols això sinó que a tot poble, a vegades més pel mal nom que pel vertader, però pareix que aquest costum s'ha anat perdent. L'amistat uneix més la gent; ésser manco gent a un poble fa que la convivència funcioni millor. Però no tot és mel. També hi ha coses més agres. Al conèixer-nos més la gent es critica més; tothom sap lo que has fet i lo que deixes de fer. Hi ha molt de "xerratòrum", però tot això i que el poble està més aprop del camp, dels animals, de la natura, fa que sigui una unitat superior a qualsevol altra i els qui tenim el gran privilegi de viure a un poble no el volem canviar per res ni deixar d'estimar-lo com a cosa nostra.

RAFEL MESQUIDA I OLIVER.

No, no es el títol de qualche pel·lícula d'aquelles dels anys quaranta, amb Humphreu Bogart o N'Errol Flynn, sino que és la traducció del nom del nostre terme: "Al-Marrakeshi" = L'home de Marrakesh.

I quí devia esser aquest bergantel, quan va venir, què cercava per aquí?. A poc a poc, no frisseu tant que n'hi haurà per tots. Vegem, abans de pus raons hauríem de saber per a on para Marrakesh, una vila que val ulls per mirar, situada al sud del Marroc, allà on les sobergues muntanyes de l'Atlas i la verda planura atlàntica voregen la buidor enigmàtica del desert.

Aiximateix té un milio tres-cent mil habitants, i és la segona ciutat del país, darrera Casablanca (que jo tenc per mí que és el famós "Port de la Cibolla Blanca" de les rondalles). Fou fundada l'any 1070 per un tal Abu Bakr, i poc després es convertia en la base d'operacions del primer califa dels "Al-Morabitim" o "ermitans" ("almoràvits", els deien els llibres de l'escola), Yusuf ben Taxfin (el mateix que tengué aquell històric arrap amb el Cid).

Els Banu Ganiya foren una família d'almoràvits que conquerí les illes l'any 1116, fent fugir a la corruca als pisans i genovesos que l'any anterior, sota la direcció de Ramon Berenguer III, havien conquerit Medina Mayurga, més que res per destruir el niu de pirates que era en aquell temps (en AQUELL temps?) l'illa.

I jo pens que el nostre avantpassat vengue amb ells, i devia esser un càrrec important ferm, perquè no li haurien donat el millor terme de l'illa a un qualsevol, no ho trobau?.

I si vos hi fixau, fins i tot el lloc s'assembla al Marrakesh original, perquè també aquí estam a prop de les muntanyes i allà on s'acaba la pujada des de la vall de Ciutat i on comença el Pla.

A mi em plau imaginar-me al nostre home, ja vell i cansat de guerrear, assegut a l'ombra bellugadissa del parral, els horabaixes d'estiu, caressant-se la barba, recordant les seves aventures i pasturant l'esguard pels puigs de la Serra, que anau a saber com es dirien a les hores (Potser sols Galatzo, el el Tomir i l'Ofre hagin guardat els noms d'aquells temps. I el Puig de N'Alf, és clar).

En qualsevol cas, mai podia haver arribat més tard de 1229, perquè aquell any Jaume I convertí Mallorca en un lloc bastant malsà per als moros (just ara eh?). I jo encara diria més pens que no arribaria més tard de 1202, perquè en aquell any els "Al-Mujaheddin" o "guerrers" (almohades, pels amics) foragitaren als almoràvits de les illes, però així i tot, els Banu Ganiya seguiren lluitant contra els almohades per el Mohgreb, on arribaren a fundar un efímer imperi que arribà des d'Alger fins a Tunis, però poc a poc, sense el suport de les illes, anaren perdent empenta fins a la mort del darrer dels seus cabdills, l'any 1235, a Miliana, un poble de les muntanyes d'Alger, a uns 230 Km de la capital.

Jo voldria suggerir-li al Batle i Regidors que li proposassin als seus col·legues de Marrakesh l'agermanament entre els dos municipis, i si ells acceptaven (cosa que esta per veure) podríem armar unes festes ben suggerents, amb intercanvi de grups de musica i dança tradicionals, col·leccions de peces de ceràmica (allà la fan beníssim) posar el nom de Marrakesh a qualche carrer nostre- i allà per el mateix- baratar-lis un amatler per una palmera, i un munt de gestes i símbols més.

L' HOME DE

MARRAKESH

I el plat fort seria, naturalment, la nostra eixida allà abaix, car ja vos he dit que és una vila preciosa (l'equivalent del Toledo dins Espanya), amb suks d'increfible riquesa de colors i olors, mesquides i jardins plens d'encís, castells ressonants de gestes heroiques, i fins i tot amb una de les dues germanes petites de la Giralda (l'altra és a Rabat).

Au idò, vegem si feis un pensament!.

Adéu...o millor dit, ma'assalamah (que vol dir això mateix, però en moro).

PERE MOREY SERVERA

CRIDA A LA SOLIDARITAT

Estimats filoportulans:

Aquests dies és una notícia de primera pàgina als nostres diaris la creació de LA CRIDA. Què és LA CRIDA?. Els diaris, que tenen la necessitat d'etiquetar-ho tot, la defineixen com un moviment radical catalanista. Ara bé, els redactors queden tan satisfets quan t'hanenflocat allò de Radical. Què entenen per radical?. Jaho encalçarà Na Maria per sa cuina. Hem de suposar que radical pot tenir alguns lligams amb terrorisme. Si és així, no ho és gens de radical, LA CRIDA. Radical, vol dir ésser violent?. Si és així, tampoc no ho són violents, mai no usen la força. Què punyetes volen dir, doncs, amb això de radical?. Volen insinuar que radical vol dir defensar amb ungles i dents aquells drets inalienables, aquells drets naturals i pertinents com pugui ésser l'ús en tot i per tot de la llengua del país?. Si per Radical entenen això, sí que ho és radical LA CRIDA. LA CRIDA pretén l'ús exclusiu del català en la nostra vida diària, que des que pelmatí ens senyal per lo senyal fins que al vespre deim la darrere avemaria no tinguem cap necessitat de veure'ns obligats a parlar o llegir en altra llengua que no sigui la catalana. I per manifestar això, a LA CRIDA, no li queda altre remei que usar el que podríem anomenar vies marginals d'expressió, a fi que la seva veu pugui ésser sentida. Si no disposa d'espai a la T.V., ni a la ràdio, ni a la premsa, ni pot fer sentir la seva veu al parlament, ho ha de fer a través d'accions exòtiques que cridin l'atenció i l'interès de la massa, per això és dediquen a pintar vaixells de l'armada nordamericana, ocupar l'estació de Sants fins que es catalanitzzi completament o declarar persona non grata a Coll - el que fa parelleta amb Tip - per grosser i

respectuos envers la nostra llengua. Al capdavall no fan altra cosa que reclamar un just dret. Així com a Sr. Felipe González ens ha arcagussat des de la T.V.E. demanant que no sortiguem de l'OTAN o com el Sr. Fraga ve perbocant d'ací d'allà dient que els mals d'aquest país es resumeixen en un nom: Sr. Calviño. LA CRIDA, González i Fraga no fan altra cosa que defensar la seva opció i ningú mai no titllat de radicals als dos darrers. Tot és relatiu.

A Mallorca necessitàvem una opció d'aquestes. Un col·lectiu àgil i despert capaç de reivindicar en cada moment allò que ens pertany, una gent cridanera que burxi dins les consciències d'aquells, antany fluitadors i ara guerrers adormita a l'ombra beatífica d'un càrrec o una còmode posició, per fer-los saber que pam a pam anam perdent territori, que lentament sucumbim sota la marxa aclaparadora dels forans, que si no ens despertam prest d'aquest sojorn, aviat ha haurem perdut tot. Cridar ben fort que mentre acceptam el joc de les bones paraules, de les situacions de compromís, del rentar-nos la cara amb formalitats exquisides que ens ofereixen els poders públics, anam perdent terreny, la nostra llengua va enfonyant-se mil·límetre a mil·límetre dins una lloriguera que li servirà de fossa.

En aquest sentit res no ens donaran que no ho demanem mil vegades cridant sempre ben fort.

Vegem-ne un exemple:

Lluís Solana - president de Telefònica i germà del ministre de Cultura va declarar- després que una acció de LA CRIDA obligàs a retolar en català les cabines telefòniques del principat- que a Mallorca i a València no ha havien fet perquè no hi havia pressió popular. La qual cosa significa:

- a) Que ens reconeixen el dret de tenir les cabines retolades en català.
- b) Que no els dóna la real gana fer-ho sinó cridam.

Hi ha moltes coses a reivindicar:

a) Que el Govern de la C.A. faci un ús- si més no igualatori- de la nostra llengua- no com ara, que únicament saben dir "Govern Balear, Conselleria de..." La resta tot en castellà.

b) Que s'aprovi prest la Llei de Normalització lingüística.

c) Que s'acabi ja d'una vegada la venguda d'ensenyants que no coneixen la nostra llengua i no tenen cap intenció de conèixer-la. Som l'única comunitat amb dues llengües oficials que admet ensenyants que només en saben una.

d) que per accedir a l'administració local com a funcionari s'hagi de superar una prova de català.

e) que els ajuntaments i l'administració disposi d'impressos en català.

f) que l'administració doni exemple fent un ús exclusiu del català a tots els rètols.

....//.....

Tot això i més, cal reivindicar cada punt, car a força de callar ens estam oblidant del problema. La nostra situació és com aquella d'un malalt que tot d'una que la malaltia el pren tothom es preocupa per ell però quan el mal entra en una fase crònica i lentament es va consumint ningú no s'interessa per ell, fins que un dia les campanes toquen a mort.

Sense abandonar les altres vies de reivindicació i diàleg, cal servir la diplomàcia i les bones formes, totes les institucions culturals, socials, col·lectius i professionals hauríem de donar suport a aquest moviment de desvetlament permanent de consciències i així tal vegada la seva tasca no serà eixorca.

Si és així, benvinguda sigui LA CRIDA.

RAFAEL CRESPI.

SANTA MARIA DEL CAMI

PÒRTOL

RELACIONS

STA. MARIA / PÒRTOL

Les relacions entre Pòrtol i Santa Maria del Camí, on jo habit, com les dels pobles veïnats han estat freqüents. Al segle XVIII quan es construïa la bella església parroquial de Santa Maria al seu llibre de comptes hi ha despeses pels trencadors de pedra de Pòrtol. Fins a finals del segle passat a una gran casa, que encara és conserva al carrer Nou, hi havia una fàbrica de teixits amb nombrosos telessos als que hi treballaven moltes dones, entre aquestes n'hi havia de Pòrtol que venien a peu a Santa Maria i amb tan poca son que abans d'anar a la fàbrica anaven a missa primera que segons la temporada es deia a les cinc o les cinc i mitja del matí i a la sortida junt amb les santamarieres anaven a començar la feina. (A Això ho sentia contar fa més de mig segle a una velleta que encara ho recodrava). També les dones de Pòrtol que treballen al camp tenien fama de ser feineres.

Quan retornaven a ca-seva els festejadors de Santa Maria o Pòrtol o portolans a Santa Maria, ja ben entrada la nit, en aquells anys en que viatjaven en bicicleta, en alguna ocasió qualcú disfrutà de donar-los un sust al passar per davant el cementeri de Santa Maria.

Vull acabar contant una visita célebre. A mitjan juliol de 1916 passà uns deu dies a Santa Maria D. Miguel de Unamuno, hostejat a casa del notaria Jesús Solís de qui era parent. Des de Santa Maria realitzaren diverses excursions i passejades. El notari Solís quan anava a Pòrtol per exercir la seva professió posava a la vicaria. Una tarda el notari Solís, Unamuno i alguns més amb un carretonet tirat per un cavall anaren a Pòrtol, el notari demanà al vicari - ho era D. Guillem Parets - que els acompanyàs a veure fer olles i objectes de test. Així ho feren. A l'esser a Ca'n Vent - la darrera ollereria visitada - els homes acabaren la feina i anaren a resar tres vegades el "Gloria Patri" davant una figura de la Santíssima Trinitat. Unamuno digué que allò l'havia commogut més que molts de sermons. A aquesta notícia la sé directament de D. Guillem Parets i de Dª Maria Sureda, viuda del metge D. Josep Verd matrimoni que acompanyà Unamuno a moltes de les seves excursions. És interessant saber que aquesta figura de la Santíssima Trinitat encara es conserva.

Parlare en aquest article de les característiques, composició i procés de fabricació d'una sèrie de materials aparentment coneguts per molts gent però que en realitat molts pocs coneixen.

LA CALÇ

S'obté gràcies a la calcinació de roques margues-calisses en forns preparats per això. D'aquestes roques s'obté l'òxid de calç comunament anomenada calç viva. S'anomenen calisses margoses perquè estan formades d'argila i de calç en proporció superior.

PECES DE FANG

totxos, bovedilles, teules, rajoles...
L'argila és la matèria principal de tots aquests productes ceràmics. Un cop cuita es transforma en una nova roca que no es troba a la natura.

Quan s'han fabricat les peces, s'han d'orejar i eixugar perquè perdin aigua i agafin consistència; el següent procés seria la cocció; degut a aquest procés l'argila sofreix grans transformacions, perd l'aigua de constitució quan arriba a una temperatura de 400°, desapareixent tota possibilitat plàstica. També la porositat es veu afectada pels canvis de temperatura.

Quan la temperatura arriba a la proximitat de fusió se produeixen una sèrie de reaccions entre els

A la zona de Santanyí les molasses blanques tendeixen a passar a dipòsits de calisses blanquinoses, compactes i dures molt emprades en la construcció en treballs de fina ornamentació escultural.

PEDRA DE FORRAR: VORETES

Al nord de Binissalem i Lloseta hi ha pedreres que exploten les calisses d'estratificació fina del Juràssic.

CIMENT NATURAL

Nombroses localitats mallorquines explotaven les calisses margoses del Dogger i Burdigalià per a l'obtenció de ciments naturals, molt poc emprats actualment.

Se fabricava un ciment natural lent i el d'enduriment ràpid.

CIMENT PORTLAND

Si tots els ciments d'enduriment lent s'haguessin de fabricar a partir de les calisses, la concentració d'argila de les quals fos suficient, és segur que no hi hauria matèria primera a bastament per abastir la demanda del mercat. Per això s'han de fabricar ciments Portland per medis artificials.

En realitat, el ciment obtingut no té res d'artificial ja que és ciment de veritat. Allò artificial és la matèria primera: se mescla la calç amb la quantitat d'argila necessària i la mescla se cou. D'aquesta cocció s'obté el clínca que un cop molt esdevé ciment.

ELS MATERIALS

DE CONSTRUCCIÓ

diferents components del material amorf que es forma: té una nova cristallització, tancant-se els porus i tornant l'argila molt més compacta.

Propietats: permanència de forma, determinada impermeabilitat, resistència mecànica apreciable, determinada resistència al foc, durabilitat notòria, aïllament tèrmic o acústic, acumulació de calor, insensibilitat contra atmòsferes industrials agressives.

GRAVILLES, GRAVA

Són explotades com a tals les calisses dolomítiques del trias, que per la seva estructuració en petits paral·lelepípedes són fàcils d'arrabassar.

ARENA

L'arena és producte de la disgregació de minerals a través del temps. L'angulositat dels grans facilita l'adherència dels conglomerants. La primera condició que s'ha d'exigir de l'arena és la puresa.

MITJANS (cantons, marès)

Són peces extretes d'un marès anomenat molassa. N'hi ha dues classes: una antiga, miocènica, de sedimentació marina i una altra més recent, del quaternari antic, de sedimentació edlítica devora el litoral: "dunes petrificades". Les millors són les de sedimentació marina. Destaquen les de Muro per la seva finor, blancor i fàcil treball. També hi ha bon material a Santa Margalida, amb colors més groguencs. Més groc és el material del centre de l'Illa: Porres, Pina, Lluçmajor... A tots aquests llocs -i a d'altres- hi ha profundes excavacions a cel obert amb parets tallades verticalment. També hi ha pedreres subterrànies, avui abandonades, a Portals Vells i a Bellver, d'on varen treure material per a la construcció de la Seu i del castell de Bellver.

CIMENT PORTLAND BLANC (Griffi)

S'empra en els acabats, farciment de juntes. Degut al seu finíssim tamisat i al color blanc, és el material ideal per a l'obtenció de pedres i de marbres artificials. S'endureix normalment i amb rapidesa.

GUIX

Aquest material és abundant a Mallorca, apareixent sedimentari en terrenys del Trias i Eocè, i metamòrfic a les calisses juràssiques i margues del Gault. El guix que més s'utilitza és el metamòrfic ja que el sedimentari conté moltes impureses.

S'obté a temperatures no superiors a 130° i s'empra per treballs interiors ja que no resisteix l'acció atmosfèrica.

Hi ha nombroses pedreres, pràcticament inactives, exceptuant la de Ses Vinyes, a Calvià.

GUIX DE PLAFO

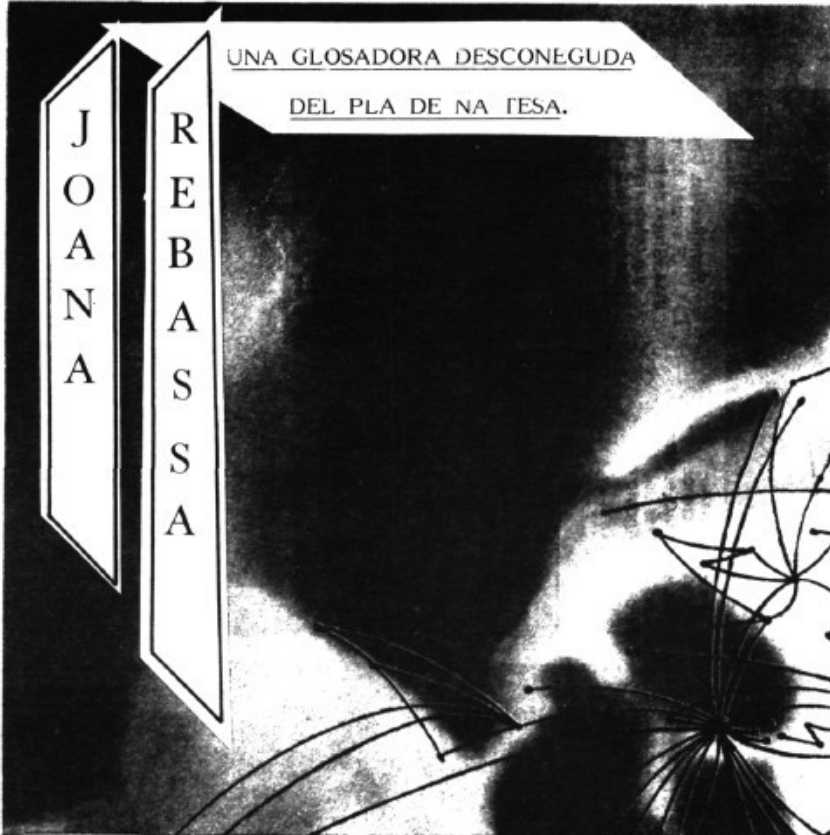
Aquesta varietat se prepara amb materials escolllits i amb moltes hores de cocció a temperatures elevades (de 300° a 400°). Sol estar de 15 a 20 minuts en endurir-se i s'empra en la fabricació de cornises, plafons i adorns en general.

ESCAIOLA / ESTUC

Es un guix de qualitat superior obtingut per la cocció de bocins d'alabastre guixós prèviament triturats. El llarg període de cocció i l'elevada temperatura (de 400° a 500°) fan que la qualitat del pols resultant sigui completament uniforme.

UNA GLOSADORA DESCONEGUDA
DEL PLA DE NA TESA.

J
O
A
N
A

R
E
B
A
S
S
A

Na Joana Rebassa viu en es Pla de Na Tesa, prop de la plaça del poble, des de fa un parell d'anys. Es natural de Marratxí, però per raons de treball, ella i el seu marit varen haver de viure durant molts d'anys a Palma, al barri del Viver. Des de sempre ha estat lligada al Pla de Na Tesa per la família i per l'anyorança del seu poble. Però ara ja està definitivament establida entre nosaltres i pus mai la deixarem fugir.

Na Joana és una bona cosidora de professió i glosadora d'afició. El bon humor i la simpatia surten a voler del seu parlar. Encara ara es dedica a ensenyar de cosir al taller de ca seva, on les tertúlies amb les aprenents són molt animades i plenes d'expressions populars, de contarelles, de refranys antics mallorquines, (d'aquests en té més de 500 recollits per escrit), en una paraula, la feina de tallar i cosir vestits és molt més amena i divertida gràcies a la personalitat i saviesa popular de la mestressa Joana.

Les seves gloses són plenes de frases "campexanes", d'humor i de sensibilitat. La major part de les seves cançons són dedicatòries a familiars, amics o coneguts amb motiu d'aniversaris, de noces, de festes o succeïments especials. No és pròpiament una glosadora de combat, però té bones facultats per la improvisació i la ironia, crec que en una disputa amb altres glosadors no quedaria gens travada.

Fa un grapat d'anys, participà al concurs que patrocinava la fàbrica d'embotits de Can Soler d'Inca concurs de gloses per tal d'exaltar la qualitat dels seus productes càrnics, i el guanyà per quatre anys consecutius. Les gloses eren sotmeses a l'opinió pública la gent les escoltava i les votava a través d'una emissora de ràdio. Així que, per voluntat popular les gloses de Na Joana Rebassa varen ser les millors de totes les presentades a concurs.

Aquí teniu una mostra d'aquest certamen i de l'obra de la nostra glosadora:

GLOSA DEDICADA A CAN SOLER
EN MOTIU DE LA FESTA DEL DIJOUS BO.

Inca el cor de Mallorca,
poble fi i senyorial
tothom deixarà el jornal
per celebrar la diada
que cada any té programada
de fa infinatats d'anys.

Una crida vui fer
an el poble mallorquí
tots els que volgue venir
a les festes que hem de fer,
de la part de Can Soler
tots quedau ben convidats
i si volue visitar
a la nostra factoria
mos dareu molta alegria
i sereu ben arribats.

Les festes del dijous bo,
festes molt anomenades,
que després de fer les compres,
van a fer les berenades,
que allà sempre hi topen bé,
perquè per tot hi trobau
Ensimades mallorquines
que a Inca les fan molt bé,
perquè empleen el seim
que mos fan a Can Soler.
Que no vos cabi cap dubte,
que an això ben cert ho sé,
que no hi embutits més bons
que es que fan a Can Soler.

Germans...tots al dijous bo,
no vos ne penedireu,
perquè allà trobareu
germandat i simpatia
i se cert que un altre dia
a veure-mos tornareu.

JOANA Mª MATAS.

Perfil
de
Jo mateix

Caseta pagesa
des Pla de na Tesa;
de nit i de dia
sempre senten crits.

Sa mare, a sa fia
li diu cada dia:
Miquela, Miquela !
Mumare, què passa ?

Que ets una pardala,
gandula, vagassa...
granera ni pala
ses feines no afines...
ala, mem si et mous !
segó a ses galines,
ves a treure ets ous...
que no en fots un brot,
jo ho he de fer tot.

Miquela, Miquela !
sa cabra que bela,
és tard i vol ploure
sa mula va a lloure
sense cabestrell
Vatua redell !
es veïnats ja munyen,
ses truges ja grunyen;
ses piques eixutes,
ses solls estan brutes
re-grosses de putes!
i es vedell té fam!
Miquela, no anam!

Jo mateix

S'ha de saber qui va fer unes gloses parlant del marratxiner Pla de na Tesa. Per això hem demanat al bon amic Xim d'Aixa, que darrerament ha tret el primer volum de les seves -i nostres- Bim-bolles que perfilàs, amb la seva ploma d'artista, els trets de l'autor de "Miquela, Miquela..."

Si un es diu Pere, Toni, Tomeu o Biel, posem per cas, no és problema, però si es diu Roberto, Julio o Alfredo, se trobaven quasi amb la necessitat de castellanitzar aquests noms i així hem sentit dir na Dolores, en lloc de Dolors, Alfredo per Alfred i Roberto no va ésser cap excepció; així en JO MATEIX no és ni més ni manco que el seudònim de l'enyorat Roberto Miró Pou.

En Roberto va viure a Sa Torre, barriada de Felanitx, no lluny del Parc, on tenen lloc les renoueres verbenes de Sant Agustí.

Jo vaig connectar amb en Roberto l'any 194... i no puc precisar més, lo cert és que la vena de glosador jo casi asseguraria que la posà en marxa a ca meva, perquè quan teníem els al.lots petits, en Roberto era amic i tertulià de ca nostra, i no foren poquen les gloses que nasqueren al voltant de la nostra camilla. Record amb nostàlgia aquelles vetlades, que sempre foren festoses, alegres i mai per mai avorrides.

Abans de seguir endavant vull recordar algunes anècdotes; una que li havia sentit contar va ésser que una vegada, quan començava a fumar, havia pres tabac al seu oncle Joan, que era "custos" del convent, i va anar a confessar-se amb ell. I la cosa crec que va ésser més o manco així: Ave Maria Puríssima! "Quin temps fa que no t'has confessat?" I així fins arribar a haver de "confessar" (mai millor dit): "S'altre dia vaig agafar tabac de sa vostra petaca..." una pausa i esperar impacient la resposta, que va ésser més o menys aquesta: "es prendre un poc de tabac no és cap pecat greu, però sí has de donar importància al fet d'allargar sa mà per agafar una cosa que no te pertanyia, perquè sa falta no està en sa quantia de lo sostret sinó en el fet d'apropiació d'una cosa que no era teva, és a dir, sa falta estava més en el gest... que en el seu valor material".

Quan ho contava feia els seus bons cinquanta anys que havia succeït. Tota una lliçó.

ROBERTO MIRÓ POU

Per veure aquell xerrar carregat d'ironia i gràcia que feia a les tertúlies crec que no anirà malament aquesta glosa dedicada.

"Al meu benvolgut amic Toni Vaquer amb motiu del seu debut com estudiant d'anglès"

Escolta PUPIL Vaquer
a CHAIR és una cadira
i, ademés, t'aclariré
que FAIR, en anglès, és fira.

STANDING és estar dret,
SITTING vol dir estar assegut,
un llibre es diu A BOOK
i es color vermell és RED

Per dir homo has de dir MAN
WOMAN, dona; WIFE, esposa;
fixa-t'hi, no sia cosa
que t'erris; ets massa gran.

Vos podria dir més coses,
MISTER AND MISSES Vaquer,
però per fer unes gloses
lo que vos dic, està bé.

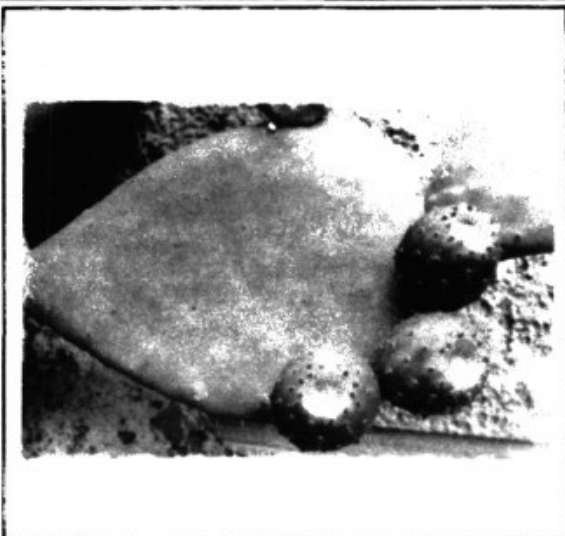
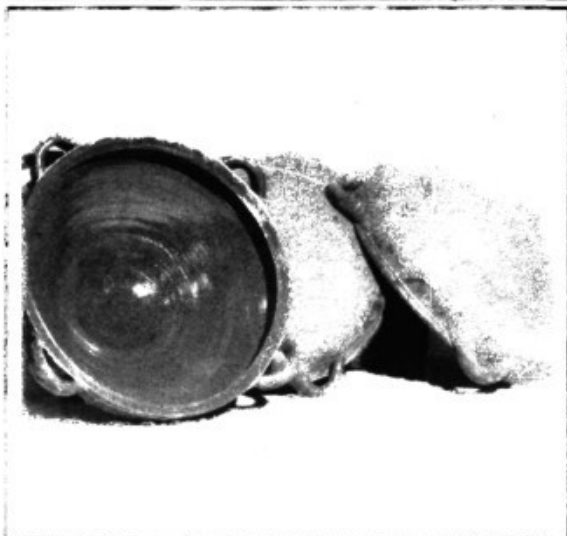
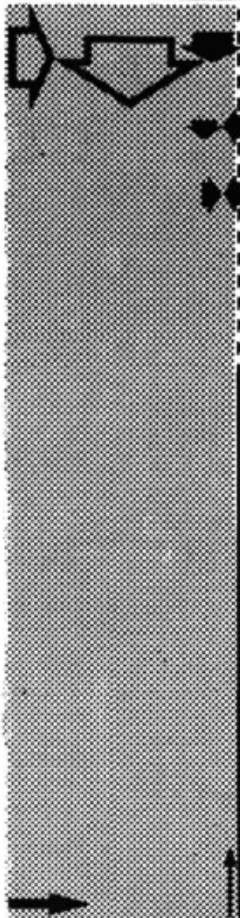
Jo mateix

Podria allargar la processó parlant d'en Roberto, però crec que he dibuixat una mica el seu caràcter. Era molt bona persona i va tenir quantitat d'amics. Era un gran conversador i també un gran menjador i sempre de molt d'humor.

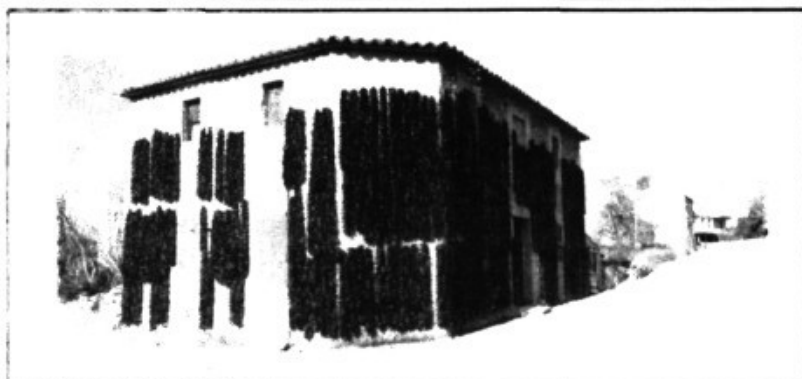
Posaré forques perquè ja està dit. Farem una edició de l'obra d'aquest amic i gran glosador, perquè fer una edició d'en JO MATEIX segur que serà una cosa celebrada, perquè estava ple d'ironia, bon humor i embolicat en aquell millor caràcter.

XIM D'AIXA.

EL POBLE
DE LES OLLES
LA CIUTAT
DE LA PUA
I EL PEBRE

El meu poble ha estat anomenat des de sempre per la ceràmica, especialment les olles. Tothom sap que a Pòrtol fan olles, greixoneres i cossiols.

Però ja són menys els qui saben que fins fa poc temps Pòrtol va ser un reducte de figueres de moro. N'hi havia per tot, als corrals, davant i darrere les cases, guaitant als carrers i a la plaça. Avui estan en clara recessió i aviat no hi haurà lloc per a elles, testimonis muts de tantes corredisses d'infància i de la petita història del poble. I va ésser D. Martí, un vicari de grata memòria a tots els portolans, que em feu el descobriment quan un bon dia, en presència dels meus ulls de nin astorat, encapçalà una missiva d'aquesta manera.

"A la Ciutat de la Pua, vint-i-tres de març de mil nou-cents..."

Vaig quedar sorprès i en certa manera meravellat de l'ocurrència, però m'agradà la nova denominació del meu poble.

Doncs bé, al Poble de les Olles o Ciutat de la Pua hi havia fins no fa molts d'anys un bon grapat de famílies que se dedicaven a l'elaboració del pebre, pebre bord i pebre coent per a fer sobrassada i bones llengonisses quan arribava el temps de matances.

Enrera quedava la collita de les messes i el rodolar rítmic dels carratons damunt les eres. A finals de juliol començava el pagès a batre ametles i ja amb la Mare de Déu d'agost arribaven a Ca'n Parró, a Sa Font, Ca'n Marçal, Ca'n Ros, Ca'n Gil, Ca l'amo en Tomeu Pinso, Ca l'amo en Rafel Pinso, Ca'n Pitxon i a Ca'n Calet els camions carregats de pebres vermells, menuts els dolços, que servirien per a fer el pebre bord, i llargs i prims els coents.

Era el vespre tard o el dematí ben prest abans de sortir el sol quan se presentaven carregats els camions del Pla de Sant Jordi i Casablanca i, fins i tot, de Muro. Era aquest l'inici d'un procés d'elaboració del pebre rudimentari i primitiu, quasi arcaic i eminentment artesà. Record que una vegada vengué a ca nostra -on la mare del meu padrí havia muntat una d'aquestes indústries- un inspector del Govern a comprovar l'estat de les instal·lacions, i li digué textualment i en foraster a mon pare: "Desde el tiempo de los romanos no han avanzado ustedes un solo paso". Ho veng a dir perquè era dur fer pebre d'aquesta manera tan a l'antiga, només amb els pebres i les mans.

Les saquetes de pebres que havien duit els camions se repartien per les cases i s'abocaven dins la carrera o dins la mateixa casa. Les madones enfilaven l'agulla saquera amb fil d'empalomar i passaven gairebé tot lo dia enfila que enfila per tal d'acabar la muntanya de pebres que tenien al seu costat. A aquesta feina d'enfilat els pebres també hi participaven nins i nines, majors i vells, i a l'horabaixa torna enganxar els muls i hala! venga! a penjar els enfilolls per les façanes de les cases -cada un tenia una llargària d'uns quatre metres en doble i pesava uns deu quilos-... I el poble se vestia de festa amb tantes cases d'un vermell rabiós, com si posassin cara d'empeguèides quan un turista perdut les treia fotografies.

Els pebres que queien dels enfilolls passaven a mans de gent treballadora, generalment dones, que curaven de xapar-los de mig a mig tallant el cor de les llavors a l'ombra d'una porxada o d'una figuera. Llavors les posaven a eixugar.

Els pebres prenien el sol penjats a les façanes de les cases o estesos damunt reixetes al manco una setmana. Així començaven a perdre aigua. Però no era suficient, i més que a partir del setembre començava a caure qualche brusca i l'aigua els era mortal, doncs les podria. Per això i per aconseguir que els pebres se rostissin calia enfornar-los. No em podré llevar mai del cap la imatge d'En Salvador -En Vallcaneres li deien- que tota la vida treballà a casa nostra, aquell home alt i eixut, de dits llargs i prims, ulls tímids i de viva expressió quan gosava aixecar-los, estirats els braços al cel i ajupit el cap mirant la terra, cobert quasi per complet d'enfilois de pebres, semblava un Crist clavat que caminàs tot tacat de vermell com de sang i pols. Era l'operació de despenjar els enfilois, prèvia a la d'enfornar.

Els forns eren alts i tenien cabuda per a dos sostres a més de la planta baixa. Els dos sostres superiors estaven plens de perllongues farcides de tates suficientment separades per tal de permetre el pas de la calor fins a dalt de tot. En aquests sostres hi penjaven els enfilois i per aquest treball feia falta un home a dalt de tot, un altre enmig i un que portàs els enfilois, a més del qui els servia des del carro a la porta del forn. La part baixa del forn s'omplia també d'enfilois o de reixetes que se col·locaven en uns bastiments amb raïls de fusta.

Les boques on s'hi feia el foc, que havia d'alimentar-se dia i nit, estaven ben davall el forn. Hi cabien molts de troncs de tota casta, de garrover i ametler sobre tot, però també d'ullastre, alzina i olivera. El foc esclatava allà baix com un infern produint la calor necessària dins la bomba a la base del forn per a rostir els pebres i pujava per unes canonades que darrerament eren d'uralita però que antigament foren de ferro.

Al cap de vuit dies arribàvem a la part més dura del procés. Es treien les reixetes i es despenjaven els enfilois per picar-los estesos en terra amb unes macs llargues que se podien emprar estant drets. Els pebres tenien un color no vermell, sinó com un morat fort i, abans de picar-los, se decantaven els podrits que tenien un color blanc, carabassa o groc. La picada durava tot lo dia i els pebres que-

daven capolats a cop de maça. Especialment interessant era picar el pebre coent. Calia posar-se un mocador davant el nas, com una mascareta i picar-lo dins senalles per tal d'evitar que amb el vent s'espargís i pegàs dins els ulls. Era ben puta picar coent, feia fer atxems, tossir, espirejar els ulls fins a plorar i covia que era un gust pel nas, pels mostatxos i no en parlem si pegava dins un ull.

Tot el pebre picat se porgava amb garbells per a decantar tots els capolls de la llavor i la molsa. Després se porgava encara una altra vegada per a llevar la polsina del pebre amb un sedàs. Al llarg del dia tots els qui picaven i porgaven arribaven a anar plens d'un polsim vermellós.

A la fi, una vegada picada i porgada tota la fornada, les llavors i la molsa capolades passaven al molí per a convertir-se en pebre bord i coent tal com el coneixem quan el posam a les sobrassades. El molí era semblant als que s'empraven per moldre blat, amb una tramutxa per abocar-hi el pebre i dues moles de pedra viva amb regates i entalles, una fixa i l'altra mòvil moguda per un motor. Aquest molí requeria els seus servicis. Cada picada, o cada dues, de pebre feia falta també picar les pedres del molí.

El pebre sortia per la canaleta convertit en un producte bastant pesat i finíssim de color vermell. Però encara faltava la darrera fase en aquest procés llarguíssim. El pebre ja molt s'havia de cendre amb uns sedaços molt fins per tal d'eliminar qualsevol busca que no fos pebre. Aquest s'acaramullava sobre el trispol de rajoles ben net i el cendredor, amb mascareta i ulleres, l'anava passant tot dins una gaveta forrada de giny per dedins.

Arribam així al final d'aquest procés artesà de producció del pebre. El pebre ja estava a punt de comercialitzar i era servit als particulars i als industrials dels productes del porc. La temporada durava des de mitjan agost fins al novembre, ja en plena tardor, allà devers l'estiuet de Sant Martí, quan a Mallorca es comença a fer matances.

Si un dia anau a Pòrtol encara hi trobareu moltes figueres de moro, però només queda una família que faci pebre tal com ho hem descrit. Ja només en queda una dels molts que foren, desplaçats per les noves tècniques i les maquinàries. Pujant a Pòrtol, entrant per la part de Santa Maria, a mitjan costa, hi ha Ca l'amo en Rafen Pinso. El seu fill Tomeu, ajudat pels al·lots i sa dona, mantén la tradició familiar de fer pebre bord i coent; només pebre, sense cap tipus d'aditius ni colorants, cosa que els honra. I si hi anau quan sigui la temporada encara podreu gaudir de l'espectacle ja únic i quasi insòlit dels pebres penjats a les cases. Per molts d'anys.

DEL «0» al «50»

L'EVOLUCIÓ DE
PÒRTULA
A TRAVÉS DE
LES PORTADES MÉS SIGNIFICATIVES

BUTLLETÍ INTERN DEL GRUP D'ESPALAI FOCS I OLLES

Desembre-81

Nº ZERO

El primer número. Zero. Punt de partida il·lusionat d'una singladura plena de vivències. Ja fa quasi cinc anys i, sobretot, cinquanta números.

Nº 2
febrer-82

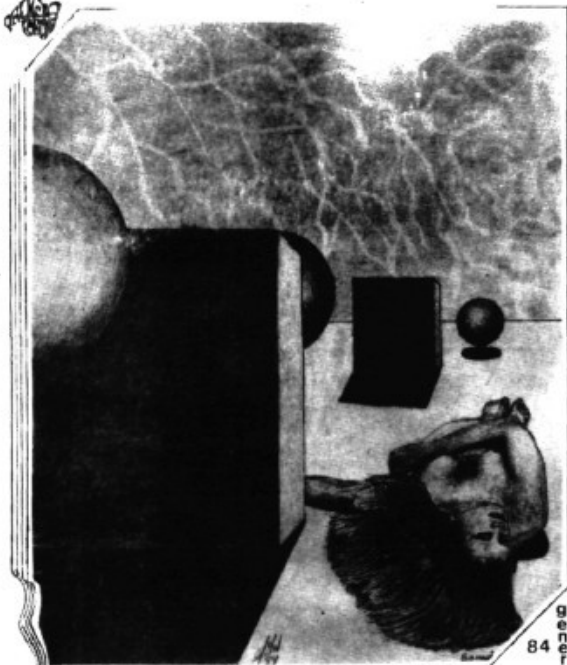
PÒRTULA

Nº 20
25157-
[83]
Novembre

Surt el nom per primera vegada. Fins aleshores havia estat "Butlletí intern del Grup d'Espalai Focs i Olles". El camí estava tot just començat.

Superada la crisi més grossa que ha travessat la revista reapareix amb nous elements i noves forces. Es comença a pensar en sistemes diferents...

que arriben, precisament, amb aquest 22: impressió en offset, que l'Amic Miquel Mut aprofita per començar una sèrie de dibuixos de portada que marcaran una època. I ja som de Premsa Forana!

Coneixeu...?

1.- Santa Maria del Camí

Encara que la forma fos rudimentària, el fons del "Coneixeu...?" era -i segueix essent- molt aprofitable. N'hi ha hagut més d'un que se n'ha temut. La portada, si més no, és agradable i suggerent...

...com aquesta mateixa de l'any passat. Pòrtula va dedicar una atenció preferent a la Música. L'any europeu estigué ben representat a les planes de la revista.

I arribam a la darrera època. Aquesta era la primera de la sèrie "Artistes en portada", que encara dura. D'això fa un any just... què hi haurà el maig que ve?

El número 50... i què voleu? Qualque moment havíem d'arribar-hi. Estic content, però, del canvi sofert per Pòrtula des d'aquelles planes de ciclostil amb grapes que fèiem des del Focs i Olles. Focs i Olles! El poble de Pòrtol no ha valorat mai -ni valorarà- en la justa mesura tot el que aquella agrupació representà. Particularment dec moltes coses a aquell organisme i, en justícia, al grup d'amics que el formàvem. Perquè, en definitiva no era altra cosa que un manat d'il·lusions -fantàstiques moltes vegades- posades en comú. I una d'aquelles il·lusions, una d'aquelles neures fou la creació d'aquesta revista. L'inici -i això ha de quedar molt clar- se forjà en el si del Grup. Es molt possible que si no hagüés estat per Focs i Olles avui Pòrtula no hi fos. Les circumstàncies de la vida, les voltes que el món dóna i l'evolució personal dels al·lots d'aleshores han fet que tothom prengués per camins diferents, alguns d'ells antagonics del tot envers l'esperit que havia presidit la nostra tasca en comú i la nostra amistat.

El deure amb la història està complit. La concessió al record sentimental i malencònic també. Despertem del somni i situem-nos en el present, cru, cruel i real.

Reagan, Gadaffi... és possible tanta ceguesa? Pens que tant un com l'altre s'haurien de fer revisar els terrats. I és greu que hi hagi pobles governats per gent que es creu superior als demés i vol fer llei de les seves obsessions particulars.

Dins lo terrible haurà servit, al manco, per veure que un no-res basta per fer esclatar les passions més baixes amb evident risc per al planeta sencer.

Chernobyl, bona altra! Radiactivitat, no, gràcies i ara més que mai; crec que aquests dies he consumit més contaminació que lo normal. Això és greu. I molt. Però encara hi ha una cosa que la trob pitjor: el mutisme de les organitzacions pacifistes, el silenci dels ecologistes; l'evident, malsana i aberrant passivitat dels verds de sempre. De veres que no ho entenc! Si hagués passat això al bloc otànic, encara hi hauria renou. A mi m'és ben igual que siguin d'esquerres o de dretes, que siguin blaus o rojos, la qüestió és que passaran per ull tota la humanitat. És absurd, però l'home civilitzat és l'home irracional. Protest de la radiactivitat i protest de la gent que no ho denuncia quan cal!

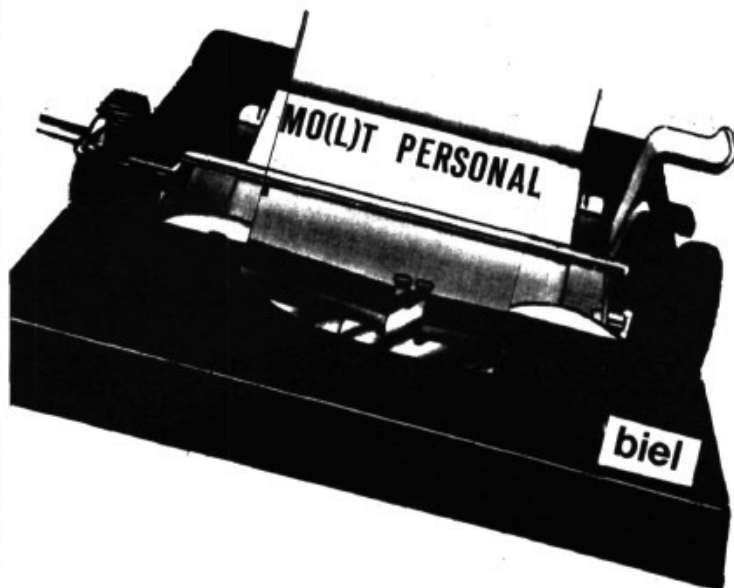
He d'intentar posar-me tranquil. Aquestes incongruències m'exalten (no vull pensar en les anàlisis -tant teòriques com pràctiques- que el govern socialista-centralista ha fet del problema, perquè encara me posaria pitjor). Una d'elles, més pròxima a nosaltres és l'actuació que "La Crida", o millor els seus pretesos dirigents han duit a terme. Pareix que tothom els té una porada, a jutjar per la quantitat d'escrits en contra -escrits esquena paret- només anunciar el projecte de la seva creació a Mallorca. Bé, idò resulta que no importa passi pena ningú perquè fins ara l'únic que han fet ha estat perdre's en inútils reunions per tal de cercar el sexe dels àngels i saber quin d'ells ocuparia el primer càrrec o el càrrec d'honor: ganes de figurar tantes mai, i de sortir als diaris encara que sigui en castellà entrevistats per Margarita Capellà. Quines contradiccions! Si l'esperit de "La Crida" és interessant resulta que els que s'hi volen posar al davant procuren que faci plorera. I en farà, si no canvia molt (o no canvien...).

MO(L)T PERSONAL

Hauria de posar un poc de fre. En cas contrari estic exposat que qualsevol de les reverendes mares piores que hi ha pel món me cridi a l'orde i me digui que no està bé que jo escrigui -per ventura, fins i tot que pensi- aquestes coses. O me sortirà un exaltat aficant-se amb mi per la cosa més insospitada, que sovint n'hi ha, d'aquests.

Calma. Vull parlar de les Bimbolles que fa un Amic meu. No són com les altres: s'escriuen amb majúscula. Es tracta d'un volum de pensaments i poemes que ha tret el mestre Antoni Vaquer, més conegut per voltros com Xim d'Aixa, col·laborador de Pòrtula. Es una bona notícia. Apart del seu contingut, feia més d'un any que les esperàvem. Benvinguin-les siguin!

Acab posant Música de Satie. No sé si el coneixeu. Jo l'he descobert fa poc. I crec que val la pena. Vos recoman, especialment, les seves Gymnopédies per a piano i si en podeu escoltar la versió orquestral feta per Debussy, no ho deixeu passar. Ja m'ho contareu.

Sovim ens nem fer aquestes tres preguntes un es alhora o bé per separat, dic "ens nem fer" encara que sé ben cert que hi ha molta gent que no s'ha demanat mai, i que ni per un moment s'ha sentit rovegada pel corcò de pertànyer o no a una cultura o d'identificar-se o no amb un poble. No se tracta de parlar d'aquesta gent, encara que són tan responsables com els demés de tot un procés cultural. Ara podríem pegar una ullada cap enrera (els entesos li diuen fer un "flash back") per tal de trobar resposta a la primera pregunta.

Abans de tot deixem un punt ben clar. Què entenem tots per Cultura Popular? Podem llegir estudis i definicions i tot, en definitiva, es resumeix en una idea: la Cultura Popular està formada per totes les manifestacions de la forma de sentir d'un poble en tots els aspectes de la vida: quotidiana, social, política, religiós... Tot allò que un poble fa seu, s'hi identifica i al mateix s'hi fa identificable.

Li podríem dir la cultura que no s'estudia en els llibres però que se viu, la cultura sense signatures encara que els autors hagin existit. Aquí se pot llegir des de tot tipus de costums domèstics o familiars fins als socials o religiosos, tota l'artesanía, la literatura, música i cançons, llenguatge, jocs, rites, tradicions...etc.

Es fàcil fer recompte de totes aquestes manifestacions i veure a través d'elles com un poble viu, evoluciona i se transforma. Ja veurem com tot està condicionat a l'aparició dels fantasmes universals, de vegades disfressats de fantasmes locals, que són en definitiva els que espanten o enlluernen els esperits dels pobles.

Fantasma civilització, fantasma progrés, fantasma consumisme, fantasma tecnologia, fantasma repressió, i d'altres fantasmes menors però igualment efectius.

Hauríem de deixar un segon punt igualment ben establert. Hi ha un abans i un després. Però, de què? De la generalització dels mitjans de comunicació social i de masses. Així podem dir que abans totes les formes de la Cultura Popular eren més pures, més limitades als propis recursos i en consonància directa als fets que les motivaven. Un poble anava creant formes d'expressió a mesura que la pròpia evolució li anava demanant, però per una part era una evolució molt lenta i tot el bagatge cultural se transmetia quasi intacte, i per una altra part no hi havia interferències d'altres cultures.

Però de sobte entram dins un procés d'acceleració històrica, passen moltes coses en poc temps i inevitablement compareixen els fantasmes de la vida moderna. Arribam així al punt de contestar la segona pregunta: Què és Cultura Popular avui ?

Després de la devastació de les formes de l'antiga Cultura Popular, quasi totes les formes que resten avui són el resultat de la incorporació de noves tècniques, les evolucions són vertiginoses, tot canvia i els elements són ràpidament reemplaçats. El bagatge cultural és ara més impersonal, la cultura de masses envaïx les minories, totes les cultures s'interfereixen i tot es tenyeix d'un mateix color de fons.

Però avui també hi ha romàntics que lluiten per recuperar formes adaptables a la vida d'ara i fer-les perdurables. D'altres no tan romàntics, que momifiquen els elements de la Cultura o perseveren en el culte a les relíquies, i d'altres que desvirtuen molts d'elements comercialitzant-los sense respectar

?

ni la seva essència ni el seu sentit. Després queda una gran massa de gent que se sent despullada de tot i cerca desesperadament signes amb els quals identificar-se.

L'arribada dels fantasmes universals, agravada pels nostres fantasmes locals ha fet que avui la Cultura Popular sigui un sospirar nostàlgic per tot lo perdut, i és ben urgent una recuperació de formes per tal d'arribar a una evolució natural per elles mateixes, al cap i a la fi és més positiu adaptar-se a una evolució natural que no sotmetre's dòcilment a la imposició d'unes formes externes o patir una repressió castrant; ni una cosa ni l'altra donen cap fruit.

Així que ja estam arribant a la tercera pregunta, i la resposta és una incògnita com tot lo que ha d'esdevenir, pot ser hom arribarà a veure coses ben curioses, ja que tot fet pot donar origen a elements incorporables a una cultura. Costa molta de pena imaginar quines formes seran representatives d'uns pobles que se comuniquen per ones invisibles, s'entretenen passivament davant pantalles lluminoses, fan feina teclejant monstres mecànics i s'alimenten de química.

Potser valdria la pena fer un acte d'auto conscientització per tal que, i malgrat tots els fantasmes, els autèntics valors perdurin i se manifestin en totes les possibles noves formes de vida per mantenir així per sempre la identitat d'un poble.

SANTMARÇAL

Les rondalles mallorquines són una gemma valuósíssima del tresor de la nostra cultura. Costums, creences, tradicions, artefactes, oficis, esquemes de conducta es troben al llarg dels 24 toms de les rondalles. Són una font importantíssima per a l'estudi etnològic del nostre país.

Sant Marçal, el terme de Marratxí i el treball artesà dels ollers apareixen en el nostre aplec de contes populars.

Dues narracions es relacionen amb les partions del terme de Marratxí. En es Coscois per on passa sa partió entre Marratxí i Santa Maria se veuen un clots que la tradició popular creu que són petjades del cavall del Rei En Jaume. Quan perseguia els moros que havien trobat refugi a la serra de Tramuntana, amb un llongo va anar des del puig de So'n Còs de Marratxí fins als Coscois i amb una altre va arribar al Castell d'Alaró (El Rei En Jaume dins la vida del poble mallorquí. Ses potades des cavall del Rei En Jaume, tom V, p.113). El simbolisme de les petjades ens porta al record del qui ha passat per allà i ens adona de la seva absència, per tal com roman sols el vestigi, però ell ja no hi és.

El Pont d'Inca fixa la partió entre Marratxí i Ciutat. El jaiet del conte Ets amos de Son Sales, Son Saleta i Son Salf (tom IV, pp.138-148) li va dir a l'amo de Son Salf, que estava força amoïnada perquè la seva dona cada dia l'atupava, que anàs al Pont d'Inca. Allà trobà el remei infalible pel seu mal. Un traginer pegava a la seva mula, Na Murta, que no volia caminar, i deia alhora: Mula i dona, garrot la fa bona. L'amo de Son Salf va tenir, d'aquella hora endavant, ben en compte aquell consell. La seva dona ja no li va pegar més.

A la rondalla En Pere beneit (tom IX, pp.64-69), que no ho era tant com ho vol suposar el títol del conte, hi trobam l'església del gloriós Sant Marçal que, amb tot i ésser parròquia, està a fora vila. Allà hi va arribar En Pere pasturant la seva vedella. El rector predicava de Sant Marçal i de les Animes i digué que ambdós donaven es cent per u. En Pere ho va entendre tant i tant bé que donant la vedella a Sant Marçal, aconseguí fer-se seva la guarda fos bo de convèncer. Ell i En Pere feren uns pactes, que, es qui lo endemà dematí donaria primer a s'altre es bon dia, d'aquell serien es bous. Ja me teniu el senyor rector i el bover ben adormits a dalt del campanar de Sant Marçal. En Pere s'amagà entre les branques més espeses d'un lledoner grandió que hi havia davant la Rectoria. No cal dir que En Pere fou el primer que digué Bon dia i seus foren els cent bous.

Marratxí, ST. MARÇAL I ELS OLLERS

A LES RONDAIES MALLORQUINES

En el conte Na Juana i la fada Mariana (tom VI, p.43) se'ns parla d'uns homonets i d'unes donetes de colzada -els gnoms del nostre món fantàstic- que enllesteixen el parament de Na Juana:

"... uns fan de gerrers grollers, i hala aufàbies, gerres, gerretes, gerricons, gots, garrafes i cadafets!, i altres que fan d'ollers, i allà veurfeu olles, olletes i cassolins, tantes en volguéssiu! i altres qui fan de gerrers primaters, i venguen soperes, palanganes, plats fondos i plans de totes mides i traces!

Posem ara esment a alguns trets característics de la nostra cultura que figuren en aquests contes:

-El Rei En Jaume, mitificat pel poble. Així calia fer-ho, car ell, amb la seva gesta guerrera, fixà el nostre destí i assenyalà el camí de la nostra història.

-Sant Marçal congrega cada any els mallorquins en aquests entorns. L'associació del culte a un Sant a un lloc concret, ens recorda que l'home, des de fa molts de segles, considera que hi ha uns espais sagrats on cal reunir-se periòdicament per a la pregària i el sacrifici (temps sagrat).

-La menció de les Animes del Purgatori ens porta el record dels nostres avantpassats, els passos dels quals sobre la nostra terra deixaren també les petjades de les seves accions i de les seves creacions. El respecte i la veneració que els hem de tenir, ens obliga a adreçar-nos a ells com si ens vegessin i ens escoltassin.

-El treball humil dels ollers i gerrers, que donen forma al fang amb l'ajut de l'aigua, de l'aire i del sol, com si les olles, les gerres i les greixoneres fossin una síntesi dels quatre elements: terra, aigua, foc i aire, ens adona del caràcter creatiu del treball humà i de la síntesi de la naturalesa i cultura present en tots els artefactes sortits de les mans de l'home. Recordem que la Bíblia compara l'acció creativa divina a la d'un terrissaire.

La lectura de les rondalles ens estimula cada dia més i més a identificar-nos amb el nostre poble, amb la nostra terra i amb la nostra llengua.

VICENC JASSO GARAU
CATERINA TORRENTS VALLORI

La revista Pòrtula ha arribat al número 50. Això és bo de dir, però els que participam de l'aventura de la premsa local, sabem prou bé el que significa. Sabem quants d'esforços desinteressats, quantes hores de treball, quantes imcompresions manquen per fer possible la continuïtat número darrera número. Però la feina ha valgut la pena. Pòrtula ha estat, és, una eina de comunicació, i sobretot, un element important de defensa de la llengua catalana i de recuperació de la identitat del país i del terme de Marratxí.

En aquest número commemoratiu em vull referir a un aspecte de la nostra identitat. A un aspecte de la nostra història i a un element del paisatge: l'arquitectura popular. Em vull referir a un conjunt de mostres (cases, possessions, molins, marges, etc.) que són l'expressió de la nostra cultura, abans de l'època turística, dins el camp de l'arquitectura.

L'arquitectura popular mallorquina ha d'esser salvada i conservada com una part important del nostre patrimoni. Certament, hi ha obres que tenen un gran interès històric i monumental. Dins el terme de Marratxí hi tenim l'extraordinària església de Sant Marçal, les restes prehistòriques (Son Caulelles, Es Cavull, tota l'àrea de Son Cós...), etc. Però hi ha unes altres construccions que també es mereixen una protecció que assegurí la pervivència dels seus valors estètics fonamentals. Amb aquestes construccions sovint ni hi reparam, i malgrat tot són les que donen personalitat als nostres pobles. L'ús de la pedra, del portal redó, les finestres amb el seu ampit, els fumejals, la teulada... hi ha tot un caramull d'elements arquitectònics que donen personalitat a la casa mallorquina, i a la vegada són una bona demostració de l'esperit estètic i pràctic dels nostres avantpassats.

Dins el terme de Marratxí hi ha bones mostres de l'arquitectura popular mallorquina. No sols les magnífiques cases de possessió senyorial, sinó les més senzilles que trobam a les petites possessions i dins els cascs urbans de Pòrtol, Sa Cabaneta, etc. Es destacable el conjunt de Marratxinet, amb algunes cases pageses restaurades amb bon gust i amb nombroses cases dels segles XVII i XVIII. A Marratxinet encara podem veure un redol de teules pintades del s. XVII.

Per tal d'evitar la destrucció innecessària d'aquesta arquitectura (que no sempre es manifesta a les cases, també són interessants els marges, camins, fonts, forns, clastres, ponts, s'nieus, etc.), la primera passa és establir-ne el seu catàleg, i després integrar-lo dins la normativa urbanística. Per descomptat que sense la voluntat de l'Ajuntament i de les institucions de conservar aquest patrimoni no es possible impedir la seva degradació o eliminació paulatina, llevat dels casos en què la sensibilitat o el bon gust dels propietaris ho impedeixi.

El que es tracta és d'esser conscients del valor i la bellesa del treball dels nostres padrins, i de què ni el progrés ni la comoditat estan barallats amb la conservació del nostre paisatge urbà i rural.

MATEU MORRO.

Arquitectura Popular

MARRATXÍ

Façana de Ca'n Serra (Marratxí)

LES NOSTRES FESTES

S'apropa ja l'estiu: aviat ens veurem immersos en un seguit de festes que aniran desenvolupant-se arreu de l'Illa. Tal vegada és l'hora adient per plantejar-nos quin caire tenen i quin haurien de tenir aquestes formes de divertiment i de catarsi.

A grans trets, les festes a les quals feim menció són les anomenades "festes populars". Així, impliquen dos conceptes, el de "festa" i el de "popular", entenent per festa les diverses formes de gresca, l'animació i divertiment, de ruptura amb la problemàtica de cada dia; i per popular, la concretització sobre el més ampli espectre social.

Tota festa popular té sentit sols en tant compleix una funció catàrtica dins la comunitat que la crea i la viu; cal que realment sigui significatiu el seu grau d'incidència doncs, en cas contrari la festa estaria desadaptada a l'entorn socio-cultural (que la produeix i reproduceix).

La desintegració de la festa popular pot venir donada tant per un motiu intern com per un d'extern. En el primer cas, l'explicació s'ha de cercar sempre en l'encarcament de la tradició. Sovint es planteja la tradició com quelcom inamovible i, ans al contrari, aquesta ha d'ésser tan dinàmica com la mateixa cultura que l'ha originada. La cultura presenta com a universal la constant de canvi intern i la tradició, per esdevenir reflexe d'aquella ha de recórrer una evolució paral·lela. Es tracta de processos dinàmics que s'originen en el si d'una realitat canviant, en una cultura que es reproduceix i es actualitza. La inclusió del concepte de "tradició" no es pot contemplar sota una perspectiva estàtica, sinó de progressiva readaptació a l'entorn socio-cultural, tot evitant caure en processos desintegradors per una exhaustiva insistència en l'estaticitat.

La segona consideració esmentada, i tal vegada la més important en el decurs socio-econòmic i cul-

tural de Mallorca, fa referència a la desintegració provocada per elements externs.

La considerable superposició d'una població peninsular immigrada (sobretot a Palma), juntament amb la gran incidència de l'element turístic, plantejen les problemàtiques més obertes damunt el tema.

Ja hem apuntat que el caràcter dinàmic de la tradició permet la introducció de nous elements, però sempre i quan aquestes innovacions estiguin adaptades al context on s'introdueixen. En aquest sentit, pot ésser força interessant la inclusió de nous motius de festa procedents dels estrats culturals que es superposen a una comunitat de base, mentre no es tracti de simple expressions marginals sino de col·laboració en el procés d'integració i adaptació cap a la cultura que acull aquest tret. Per posar un exemple, podríem citar el sentit integrador que per l'immigrant andalús té la celebració té la "Feria de Abril" a Barberà del Vallès (Barcelona), on els elements propis de la cultura que originà la tradició inconscientment, queden matitzats pel diferent entorn cultural on es desenvolupa, donant lloc a una simbiosi que afavoreix la intercomunicació dins un àmbit popular.

Plantejades així les coses, el problema queda reduït a una sola qüestió: fins a quin punt l'adopció de diferents produccions populars permetrà la supervivència de les pròpies o conduirà als progressius processos d'aculturació que pretenen una única i universal cultura. Aquestes són les dues possibles vies, entre les quals hi ha tota una escala de gradació, el nivell al qual hom es situa és una decisió de cada comunitat.

PAISAGE MALLOQUIN COME FIGURA.

ALL PORTULA 50.

«EL MERAVELLOS TEATRE MALLORQUI I ELS
DIFERENTS METODES PER A QUE CONTINUI
ESSENT MERAVELLOS»

No hi ha dubte que el teatre mallorquí està vivint una època d'esplendor i de llorer. Es evident que mai no havíem travessat un temps tan prolífic i creatiu com el d'avui. Es veritat que no són molts els grups teatrals de l'illa, però tots ells tenen unes grans qualitats i una gran capacitat per fer muntatges extraordinaris. Per altra part, el públic umpl de gom en gom tots els locals on es representen les nombroses obres dels nostres autors dramàtics. Degut a aquesta eufòria col·lectiva en favor del teatre, també els nostres polítics, siguin del color que siguin, contribueixen amb ajuts de tota classe i donen suport, tant moral com econòmic, al fet teatral. Per tot això voldria deixar constància escrita de la situació resplendent del nostre teatre mallorquí actual:

1.- Es meravellós que hàgim aconseguit crear uns fonaments teatrals en els quals hi descansa un Centre Dramàtic, una Escola Teatral i un Institut del Teatre, a més a més d'altres institucions conseqüents.

2.- Es prodigiós que els nostres autors dramàtics siguin premiats, tant a l'illa com fora d'ella, i se'ls estreni la seva obra amb tota mena d'ajudes, subvencions i suports perquè el muntatge sigui un èxit.

3.- Es admirable que la gent del teatre a Mallorca sigui entre ella tan solidària, malgrat les travesques que dins aquest món hi ha.

4.- Es sensacional l'agraïment col·lectiu de la gent del teatre als nostres polítics autonòmics, insulars i locals per la seva tasca en favor del teatre mallorquí.

5.- Es colossal el suport de la nostra societat al fet teatral, a la inquietud dramàtica i a les il·lusions escèniques de la gent del teatre illenc.

6.- Es esbalaïdor comprovar lo allunyats que tots estam de l'infantilisme cultural, de la ingenuïtat teatral i de la candorositat creativa en general.

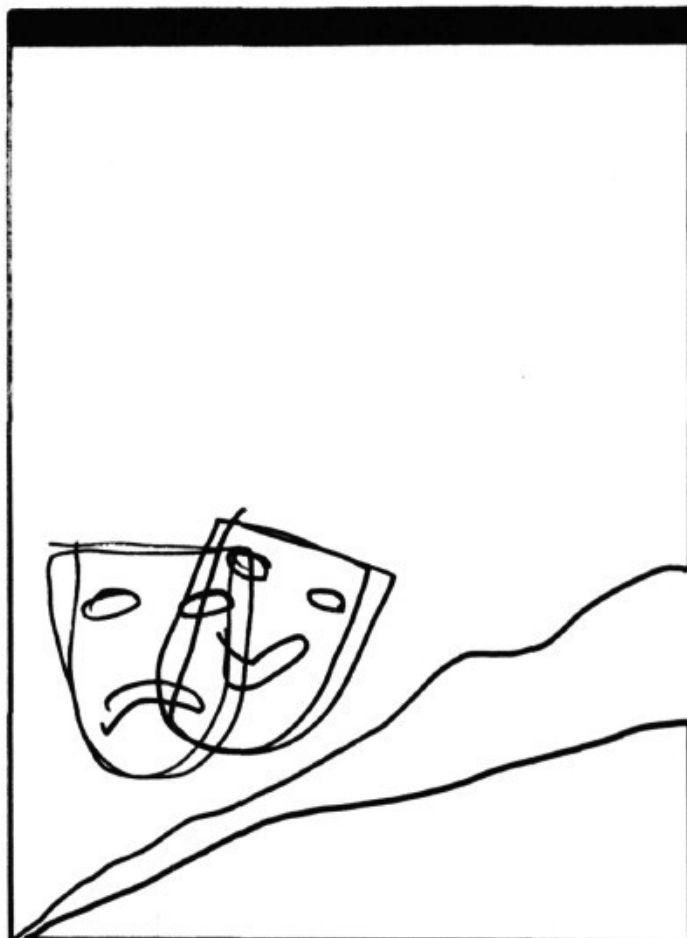
7.- Es formidable que de la ignorància teatral es faci una virtut i de l'analfabetisme escènic un orgull.

8.- Es truculent la modèstia i la cordialitat que regna a les tertúlies teatrals.

9.- Es sorprenent la fe que els nostres autors, directors, actors i tècnics de tot tipus tenen en els miracles.

10.- Es miraculós que visquem un temps tan magnànim, en matèria teatral, com l'actual.

Per tant, i perquè la cosa no canviï, proposam una sèrie d'actuacions i manifestacions col·lectives amb la finalitat de sensibilitzar els poders públics i aconseguir l'arrelament i la continuïtat d'aquest

període tan llustrós.

1.- Una desfilada pels carrers principals de l'illa amb pancartes de gratitud, com per exemple: "En tenim els collons plens" (sense dir de què). "Som més cabotes que un mul". "Val més no dir res que callar". I així.

2.- Una asseguda general. I no sols asseure's les persones, també fer-ho els homes i les dones. Romandre així fins que les orelles facin mamballetes d'alegria.

3.- Vaga de fam. No menjar res fins a tenir talent. Però talent, talent. Si algú no pot resistir, serà millor que ho digui. En aquest cas se li toleraran unes quantes rialles. Fins i tot es podrà riure del sant i del qui el passegi. Una vegada fet això se'n podrà anar a sopar. A ca seva, naturalment.

Es d'esperar que mitjançant aquestes pautes de conducta el nostre teatre continui gaudint de tan bona salut com sempre. El que no ho pugui admetre que es faci les dents netes. Quina paciència hem de tenir amb la gent major!

GUILLEM XESPIR.

1

1344, 6 de febrer. Bernat Figuera i muller Si oflíia venen a Bernat Maxella un tros de terra i cases en el rafal que tenen a Marratxí (Son Verí de les Basses), que és alou i domini directe del Bisbe i Capítol de Canonges de Mallorca. Fa diversos censos.

Confronta amb terres de Guillem Quart i camí que va a Inca; tendrà empriu al pou de l'alqueria. La venda és per preu de 7 lliures i 8 sous. (ARM Porció Temporal del Bisbe de Mallorca P-160 f.93)

18 de març.- Guillem Lart ven a Ramon Rosell unes cases anomenades Tabernam (Cabana?), clos de terra, vinya, figueral i altres arbres, en el rafal de Bernat Ponç, en el camí que va a Inca. Per preu de 11 lliures. (Id f.106).

1344, 16 de juny.- Arnau i Francesc Figuera, germans, canvien a Antoni Riverols, per 30 quarteres de forment censals, l'alqueria anomenada Rafal Amat (Son Sureda), alou i directe domini del Bisbe de Mallorca. (Id, f. 123 v.)

1345, 18 de juliol.- Guerau Ponç, prevere beneficiat a Santa Eulàlia de Ciutat, per raó del benefici té una alqueria en el terme de Marratxí (Son Mayol), en la porció del Bisbe de Mallorca. Fa diversos censals; és tenguda per Bernat Figuera a cens de 10 lliures però l'ha renunciada, i ara el beneficiat l'estableix pel mateix preu a Ferrer Cahua i Francesc Eimeric. Confronta amb terres d'En Quart, camí que va a Sencelles, cavalleria de Pere de Torrella, i terres de Bernat Maxella. (Id f. 168 v.)

1360, 20 d'abril.- Pere Vidal notari com a procurador d'Arnau de Llupià, donzell, presenta una súplica davant el governador on consta que aquest Llupià tenia una alqueria a Marratxí i fa uns tres anys va comprar a la viuda de Martí Magraner, mercader, un esclau sarraf anomenat Alf, per 31 lliures; el va revendre a Bernat Roger per 33 lliures, i aquest el vené a Bernat Riquer per 41 lliures. Va resultar que el captiu tenia mal de ciàtica i morí i aquest darrer comprador reclamava que li tornassin els diners. De resultes d'això se seguí una causa i és interessant la declaració de testimonis, entre els quals hi ha Guillem Daviu, rector de Marratxí que diu que va presenciar la venda del captiu, d'edat d'uns 30 anys. Domingo Ferrer també ho va presenciar perquè guardava les cabres del dit senyor Llupià. Antoni Gisbert diu que estant un diumenge davant l'església de Marratxí amb altres prohoms, volent entrar per oír missa "aquest ve una soca de olivera que és danant la dita esgleya, jaura un hom e aquest dix qui jau allà e acostàs-s'hi amb d'altres, los noms dels quals ignora per inadvertència, e ve aquí un catiu d'en Arnau de Lupià lo qual segons aquest ha oyt dir fo de la dona Magranera e ve'l tot bastonejat pel cap, per l'escana (esquena) e per lo coll e tot blau, e aquest demanà a aquell qui'l havia axí cunsumat e aquell dix que son senyor".

Hi ha altres interessants declaracions d'altres testimonis. (ARM Suplicacions S-21 f.240-255)

1361, 9 d'octubre.- Antoni Gisbert de Marratxí tenia intenció d'anar a Sàsser o Alger

Territori de Ses Clotes i de Son Còs

per tal de fruir els beneficis i privilegis concedits als repobladors de Sardènyia. Devia certa quantitat de diners a Antoni Cirerol, mercader ciutadà, i si anava a Sardènyia podria fruir gràcia d'allongament de deutes. (ARM Suplicacions 22 f. 149)

1385.- Se seguia una causa entre els jurats de Calvià i els jurats de Marratxí contra els venerables Ramon de Llupià, donzell, Jaume de Canyelles, Guillem de Bas, i Jaume Tomàs, ciutadans que tenen possessions en el terme de Marratxí i per aquestes terres toca contribuir al salari de les escoltes de Calvià i no volen pagar. (ARM Suplicacions 29 f.83)

1473, 10 de maig.- Pere Sastre, ciutadà, ven a Pere Roig i Miquel Guàrdia, un rafal en el terme de Marratxí dit vulgarment Les Basses, alou del Bisbe de Mallorca. Per preu de 30 lliures. Confronta amb el camí que de Ciutat va a Inca, basses de Joan Tauler, rafal de Miquel Daviu, possessions d'Ignasi Torrella, donzell. (ARM. Porció Temporal del Bisbe de Mallorca, P-162, f.59)

1486, 12 de maig.- Joan Serra fa donació entre vius al seu fill Gabriel un rafal en el terme de Marratxí, al lloc dit Les Basses. (Id P-163 f.159)

1528, 26 de febrer.- Llorenç Sastre, del terme de Marratxí, ven a Joanot Salleres els formatges que faci d'aquí a la vigília de Sant Joan de juny, a raó de 46 sous el quintar, tant el formatge d'ovella com el de cabra. (ARM port. Joan Sala S-591 f.6)

ELS TORRELLA I ELS OLESES,
POSSEÏDORS DE LA CAVALLERIA
DE SANTA MARIA DEL CAMI

Quan se feu el repartiment de Mallorca, després de la Reconquesta, correspongué el territori de Coanegra, de la porció dita Canarrossa, a la viuda de Guillem de Moncada, mort el seu marit durant una de les batalles. Ella i els seus fills, Gastó, vescomte de Bearn, i Constança, cediren tota la terra al capità de les tropes Bernat de Santa Eugènia, senyor de Torroella de Montgrí.

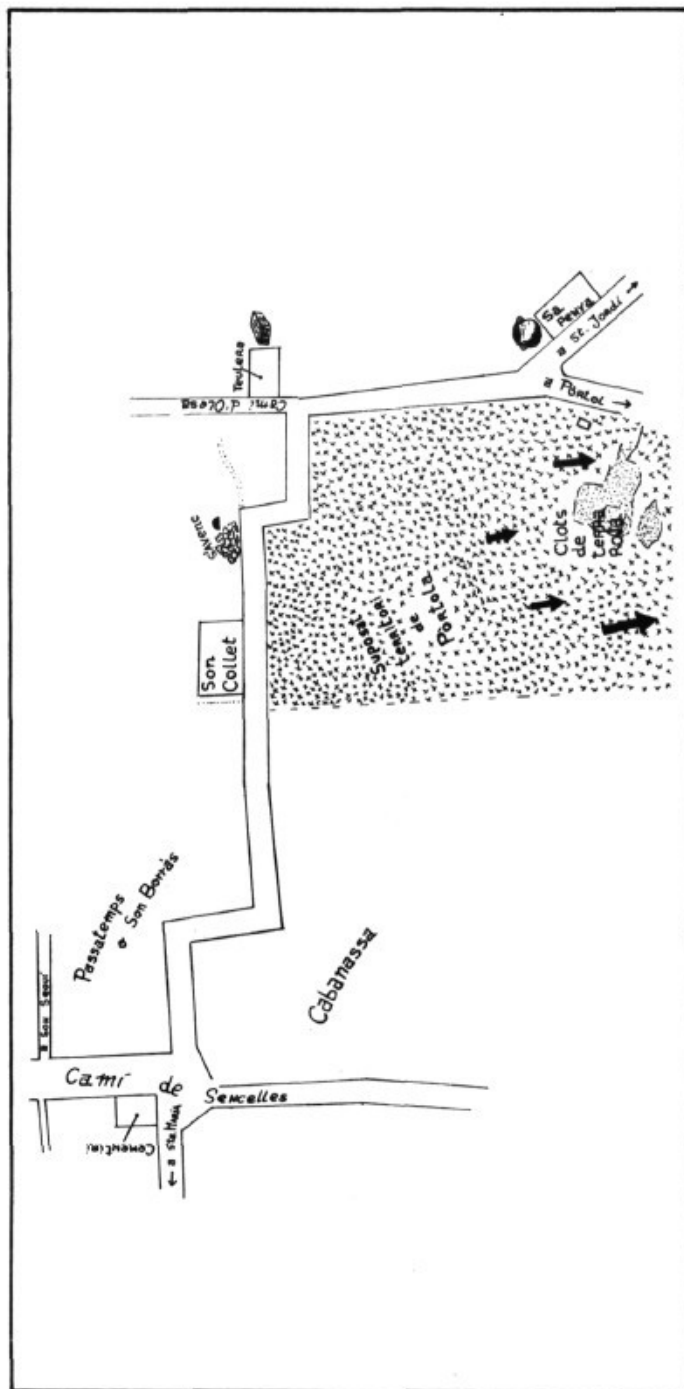
Coanegra estava formada per dos rafals importants: Mahúiar i Abdah. Al morir, l'any 1269 el primer cavaller del territori, se feu càrrec de l'herència son germà, el sacrista de la catedral de Girona, Guillem de Montgrí, el qual ho vengué tot a l'infant D. Jaume, fill del conqueridor Jaume I. Però el cavaller Bernat vers l'any 1245 havia cedit la possessió Abdah al seu parent Perpinyà de Torroella, el qual passà la seva vida a dit rafal. Casi al final hagué de vendre el seus béns de Coanegra degut als mals esplets que li donà la terra. Ho comprà Nunyo Unfs, en part, i la resta ho conservà Bernat de Torrella, segurament fill de Perpinyà, el qual aconseguí que el rei Sanç I de Mallorca confirmàs a son favor la possessió de Mahúiar, quedant així establida la Cavalleria de dit nom. D'ell passà a son fill Pere, al qual succeí son primogènit d'igual nom, i d'aquest a son descendent Arnau, vers l'any 1373. L'hereu seu fou son fill Joan, el qual deixà el territori a Joan Odon; son successor fou Ignaci, al que seguí Pere Ignaci i d'aquest passà a son hereu Alfons, que hagué de sufrir molt durant la Germania. D'ell fou hereu son fill d'igual nom, del qual en fou successor Francesc Alfons. El darrer Torrella masculí va ésser aquest, al qual succeí la seva filla Pràxedes, que morí d'uns deu anys d'edat. Devem aquesta relació a D. Jaume d'Olesa, que la publicà al Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana (1).

ESTABLIMENT DE LA CAVALLERIA

Al morir la nina Pràxedes de Torrella, l'any 1623, i el seu pare també passat a l'altre món abans, el territori de Coanegra passà a la viuda dona Anna Ballester, la qual contragué segones núpcies amb D. Joan Baptista Sureda, i va néixer altra nina a la qual donaren el nom de Quitèria, però visqué pocs anys. També la seva mare Anna morí poc després. L'herència dels Torrella passà d'ella a la seva germana Quitèria, casada amb D. Salvador d'Olesa. Per tal motiu l'herència dels Torrella passà als Olesa.

La nova casa que se feu càrrec dels béns dels cavallers Torrella prontament se vegé dins dos plets importants. El cunyat Sureda volgué part de l'herència, no solament dels Torrelles sinó també dels Ballesters. El senyor Sureda promogué un procés que se resolgué l'any 1632. Els tribunals donaren validesa als drets de la nina Quitèria. Se feu una avenença consistent en una indemnització que donaren els esposos Olesa a Sureda de tres mil lliures, quantitat molt considerable dins aquella centúria.

Altres plet no menys important entenebrí la successió del final dels Torrella. Al morir la nina Pràxedes Torrella i Ballester, filla de dona Aina, una

tia de la referida joveneta difunta, que estava casada amb un important comerciant nomenat Pere Onofre Fons, ja viudo, interposà altre plet defensant els drets que pertocaven a la seva esposa i als fills Gabriel i Anna Fons i Torrella, joves aleshores. Se donava la circumstància que dita tia fou filla il·legítima del segon dels Alfons Torrella, el qual no havia tingut successió de la seva esposa. Aquella filla era, de moment, única hereva de la considerable hisenda dels Torrella, i portava el nom d'Anna Clara. Son pare havia obtingut legitimació de Reial Ordre, que li concedí el rei Felip II, donada des de l'Escorial, on residia el monarca per aquells dies. Per tant els drets hereditaris dels fills Gabriel i Anna eren convincents. Així ho reconegué la judicatura que el 18 de gener de 1627 condemnà dona Quitèria d'Olesa a restituir la meitat de l'herència dels Torrella.

Se promogué una reunió a Son Seguí, on comparegué el senyor Fons en representació dels seus fills i acabaren d'entendre's, dividint l'herència de la següent manera: la senyora Quitèria, esposa del senyor Olesa, prenia a la seva part la Cavalleria de Santa Maria del Camí, amb els rafals coneguts pels noms de los Polls, Son Porro, el de les Alzines i el rafal de Santa Maria, amb totes les seves pertinences d'areus, bestiar, terrissa i llavors, amb els alocs i delmari, amb pacte de què devia fer i prestar el cavall armat al senyor Rei. També se quedaven amb la possessió de Son Seguí. El senyor Pere Onofre Fons, en dit nom, prenia a compte seu les possessions de PORTOLA i LA CABANASSA, dins el terme de Marratxí, amb totes les seves pertinences; també quedava per ell i sos fills la grandiosa possessió de la muntanya coneguda per Puig d'en Torrella (avui Puig Major), amb les mil ovelles i demés bestiar; també adquiria el molí de Coanegra, amb totes les seves pertinences i els censals de Sòller i la Cavalleria de Binibassí, amb el seu delmari i alocs (Fornalutx); també quedaven per son compte els alocs de la vila de Campanet. I finalment, les cases dels Torrella situades a la Ciutat, vora la parròquia de Sant Miquel, o la renada que feia el qui les tenia arrendades, que era de setanta-sis lliures.

La darrera condició que se convingué fou la següent: "Item per quan los sobradits bens que nosaltres dits Salvador de Olesa i Quitèria, conjuges, haurem presos a la nostra part, se ha arbitrat que són de major valor que los presos per v.m. dit senyor Pere Onofre Fons... per la present concòrdia... nos obligam a pagar a v.m. ... dos milia lliures, moneda de Mallorca..." Molts de censals s'assenyalaren per pagament de tal quantitat, perquè no sempre els magnats de la dissetena centúria disposaven de numerari suficient. (2)

Per tal motiu dona Quitèria i son marit se desferen amb venda de moltes quarterades de terra, des de Son Torrella fins al camí de Sencelles i finalment sos successors se reduïren a la possessió de Son Seguí, i aquesta establida modernament per noves alienacions.

Els Torrelles, per tant, posseïren part del territori de Marratxí, especialment PORTOLA i LA CABANASSA, que després passaren a Pere Onofre Fons i als seus fills, dels quals l'anomenat Gabriel no pogué disfrutar per morir als 20 anys d'edat. La seva germana Aina se casà, però no he pogut saber cosa alguna d'ella. De Pòrtola sabem que dins el seu territori se formà l'actual poble de Pòrtol, un dels més avantatjats del municipi de Marratxí.

ANDREU BESTARD MAS.

(1) Tom de l'any 1928-29. Pàgina 276

(2) Notari Francesch Femenia. Llibre d'actes de 1630. Fol. 181. ARM

A la desconeguda, atanyada i simpàtica "competència".

Benvongut lector
"Mamá cumple cincuenta números".

Això és el que, en resum, em volia dir la carta que no fa molt vaig rebre de la redacció. La vaig trobar a la bústia - no em demaneu si en un dia "poèticament" assolellat -; me la vaig mirar i, amb cura, vaig intentar obrir-la sense rompre el sobre... pareixia que l'espai es feia més petit, que milers de persones em veien per la "Caixa-boba" o la "Xupitele"; com si el llum es concentràs on estava, els focus més potents... més encara m'illumaven; i entre "Coca-cola" i "geniu gust americà" exclamava "And the winner is..." No. Res d'això. No, no. Una perorata i un mariner "Contamos contigo" signats per una mà amiga. Ben mirat, en aquestes coses semblen més civilitzats; ens oblidam de reunions multitudinàries per celebrar els aniversaris i feim més feina, si cal, i col·laboracions "especials"...

Doncs bé, destriem tema. Per exemple, per exemple...és bon moment per fer un "Recapitulemos": D'on vénen els meus articles? On van? On giren?. Cap amunt o cap avall? Qui els escriu?... "Tot allò que volia sobre i que mai s'ha atrevit a demanar"...és hora de pregar un "Pare Nostro" i que Déu ens agafi a tots confessats...; potser més indicat un comentari dels col·laboradors actuals, així, en conjunt... no m'ho perdonarien!...; i si tractàs de la revista... De quina?.

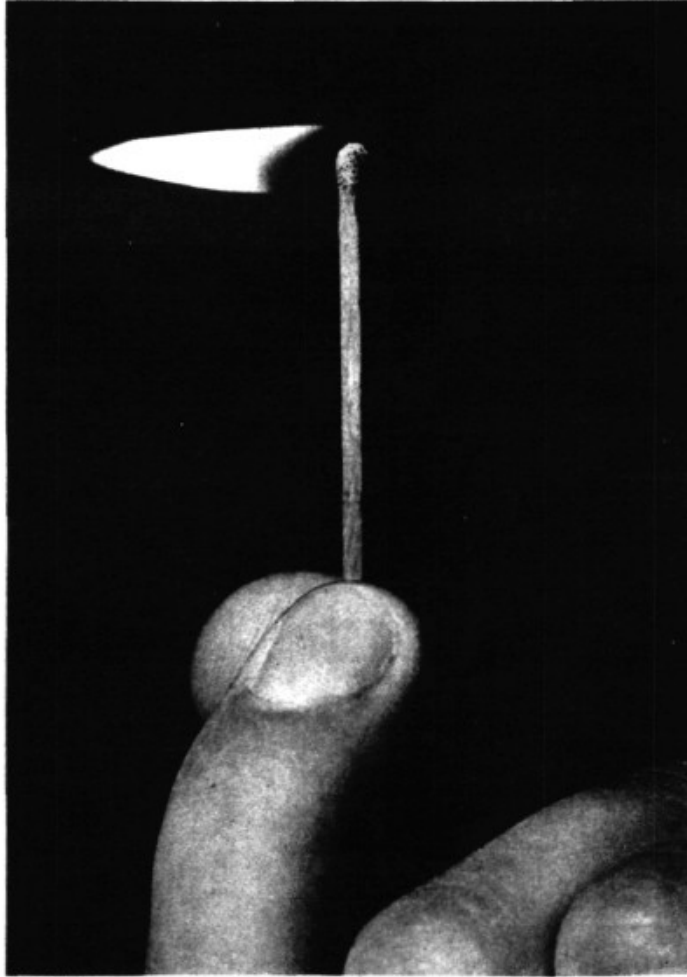
Imaginem, avari lector, que cada mes arriba a les seves mans un grapat de folis enquadernats. Els té, allà, damunt la taula o el comodí; sota les ulleres - si en porta - i la pipa o els cigarrets "Came!" - encara "hi ha aventures que es poden viure" si fuma -. Imaginem que el seu director és el Sr. Calviño i que tota l'oposició s'hi vol llançar damunt; que, paradoxalment, Emilio Romero, signa els primers articles i fotos per a les seves "fans"; que Cela enlloc d'anar a amollar "tacos" a Son Armadans ho fes a Pòrtol; que na Mercedes Milà entrevistàs íntimament el Batle; que José Mª García tengués un contracte milionari amb la casa i s'encarregàs dels esports marratxiners; que assaborís una secció molt especial ("4 de calentetes") i un consultori sexològic de Na Susana Estrada; que en Carlos Tena ens xerràs de "Las Vulpes"; que en cada número regalassin adhesius d'Imanol Arias i un poster central d'En Reagan i En Gadaffi rodant "Dragones y Mazmorras" per als "Niños bien"; que en Pedro Ruis escrigués l'humor, en Forges els dibuixos, en García Márquez ens contàs una prímicia de "Cent anys de soledat i primers anys en companyia d'En Nobel" i en José Luis Coll regalàs a "trempallamps" "Muñecas Repollo"... da guti!.

Més encara. Imaginem que ens donen totes les subvencions que ens varen prometre; que les depressives "Històries per a una Miscel·lània" se'n van de vacances; que, de sobte, Biel i Pere em lloc de seguir rere les passes de Bach, persegueixen les al·lotes d'"Objetivo Birmania"; que el Water del Rocahouse vessa pels costats; que Na Carmina Burana deixàs d'excitar els lectors; que no tenguéssim res per queixarnos, la meua cafetera funcionàs bé i em pogués dutxar amb aigua calenta cada demati...

Aturi, Aturi,...Potser ni vostè ni jo aguantem tantès emocions en un sol dia...no troba?.

FREDERIC X. RUIZ GALMES.

**Històries
per
a una
Miscel·lània
VI
Qüestió
d'imaginació.**

V I S I O N S

D' U N P R E S E N T B O I R Ó S

Els membres de la generació cremada (dels quaranta hiverns per amunt) es queixen. Es queixen de l'actitud seudopassiva dels joves actuals. Es queixen i recorren al tòpic que en el meu temps ens preocupàvem més. En temps meu ens movíem més. Ens interessàvem més. Clar que, en la meua humil opinió, haver viscut el Maig del 68 és més qüestió de casualitat temporal que de preparació de consciències -encara que d'això també n'hi ha-.

També és bastant patent que les organitzacions d'estudiants d'avui ja no surten al carrer cridant prohibit prohibir. Més aviat exigeixen seguretat, feina, doblers. Exigeixen un futur. Possiblement sigui més important. I és que en moments de seguretat, de prosperitat, és possible que algú se dediqui a cercar ideals: només quan un té, es pot afartar. El problema surt quan no es té res.

Ja es respira ambient de final de segle. Recordem que únicament manquen catorze anys fins el canvi dels nombres romans. Es un ambient de poques il·lusions -al cap i a la fi, des de fa molts, molts d'anys no ha sorgit ni una sola idea nova en la cons-

ciència mundial; quasi es pot assegurar que des de Marx i Freud es discuteixen les mateixes teories sense sortida, sigui a favor, sigui en contra, sigui per amillarar-les, sigui per rebutjar-les, però sempre el mateix cantet: un bar amb un pianista molt vell i uns gats sense rostre i mig adormits pel tasser o per les taules-, és un ambient que retorna als vells costums: des del gat a la música, passat pel treball.

A la vista d'això es pot dir que és bo o dolent. Cada qual sabrà. Jo no faig comptes discutir. Ara que la generació de la matança civil ja està a punt de desaparèixer, ara que la tecnocràcia del vell Paco comença a ésser substituïda, és el moment d'uns joves que no tenen gran cosa que dir. Ha començat el paradís de la mediocritat. I és que ja ho digué cert personatge:

"Benaventurats els mediocres perquè posseiran la terra" (Per ventura la cita no és ni exacta ni textual, però me pareix que s'entén).

PAU MARTIN DE LA TORRE.

(Per al número 50 de Pòrtula)

"Los comuneros fueron derrotados en Villalar y ejecutados sus cabecillas Padilla, Bravo y Maldonado" (HIST. DE ESPAÑA)

I com que es guanyador
és es que escriu sa Història
nos ha quedat sa memòria
d'una gesta superior. (del PREGO
DE FIRES I FESTES DE SOLLER
DEL MES DE MAIG DEL 1983)

Si creguéssiu en la reencarnació tendríeu la seguretat que abans d'ésser qui som, hauria estat el glosador agermanat que haguera cantat la gesta de les GERMANIES, no sols com a testimoni sinó com a membre actiu d'aquella revolta, quasi ignorada per la major part dels mallorquins. Joestic convençut que fou així perquè d'un cert temps ençà dins el meu subconscient hi ha tota una glosada sobre aquest tema que empeny per sortir a llum. Pens que són gloses perdudes com centes de molts altres glosadors que mai no podrem llegir, però crec, n'estic segur, que les del meu antecessor acabaran per aclarir-se a través meu i podré fer-vos-ne part. Dia que passa més obligat me consider, si amb aquestes gloses puc fer arribar al Poble aquesta part ignorada de la nostra Història. Són molts els nostres paisans que apart de la Conquesta, realitzada pel rei En Jaume, ignoren la verdadera Història nostra, la qual cosa és un dels motius d'indiferència davant l'important fet dels treballs d'una minoria, de cara a la recuperació de la nostra llengua que ha culminat amb el II Congrés de la Llengua Catalana. Els pobles que estimen la seva Història comencen per estimar la seva llengua. Malauradament la nostra indiferència ens ha duit a la degradació de la parla fins al punt de posar-la en perill de desaparèixer. I jo vos dic:

Agermanem-nos, tots a l'una, per la recuperació absoluta de la nostra identitat a través de la nostra llengua.

La rebel·lia de qualsevol poble ha estat sempre conseqüència d'una opressió. Els agermanats del segle XVI s'arreveixinaren contra l'abús de les càrregues impositives a què estaven sotmesos, com un verdader esclavatge, per part dels estaments que se'n beneficiaven: noblesa, milícia, clerecia i mercaders assentats a Ciutat, xuclant la llecor dels pagesos i menestrals de la Part Forana. Pel que fa referència a la nostra llengua podríem establir cert paral·lelisme entre aquella situació i la que s'ha donat a Mallorca el darrer mig segle quan Ciutat va oblidar la parla secular castellanitzant-la o renegant d'ella, passant a parlar -molt malament, per cert- una llengua que no és la nostra. (Y que lo es de triste, esto...)

Jo vos dic, especialment als meus agermanats de cabells blancs o grisencs que havent viscut aquell temps en què un pollastre era un pollastre i no un "pollo", i com aquesta altres cents de paraules que hem deixat podrir, faceu el petit esforç de fer reviure en la vostra parla aquelles que fa cinquanta anys eren d'ús normal, per tal que el vostre exemple s'escampi com taca d'oli fins a cobrir tota l'Illa. Deixem

EL GLOSA- DOR AGER- MANAT

de xotejar en aquest ramat submís i maltractat del qual hem fet part durant mig segle, agermanant-nos tots en la lluita per la recuperació de la nostra Llengua. I ara, per acabar, una gloseta, com pertoca a un glosador:

Jo fui un agermanat
i ho tenc a molta d'honra
com aquell pagès que conra
terra que amb suor ha pagat.

Més tard fui un bandejat
per salvar al manco sa pell
Això és un conte molt vell
que us deixaré ben glosat.

Ara ja em falta força
per córrer amb es trabuc
però sempre amb mi el duc
perquè amb ell som mal de tòrcer.

PERE-GIL.

Cayman
23 mars 1986
Amal-tan

L'ordenador

A L'ESCOLA

Ja és un fet. La pràctica totalitat de les escoles privades i no poques públiques tenen ordenadors. Es un procés irreversible: les escoles que encara no en tenen prest en tendran. S'ha preparat un Projecte Atenea; s'ha afirmat que l'ordenador és una eina insubstituïble en l'ensenyament; ja està introduït a altres àmbits de la vida...

Què n'hem de pensar d'això? Què hem guanyat? Què falta per estar satisfets d'aquest nou element a l'escola?

ASPECTES POSITIVS

Es positiu que els alumnes puguin veure d'aprop, tocar, manejar i programar un ordenador.

Es positiu l'esforç que estan fent els professors per assimilar aquest nou aparell a la tasca educativa.

Es positiu el lloc que s'està fent dins l'horari escolar a les noves tècniques.

No són simplement afirmacions gratuïtes. El contacte amb l'ordenador promou un pensament més lògic, més estricte... una reflexió contínua sobre les maneres d'aprendre i d'ensenyar. D'aquí que totes les situacions que condueixin a allò que es diu alfabetització informàtica siguin considerades positives sense més.

ASPECTES NEGATIVS

Són negatives totes les situacions en què no se sap ben bé què s'ha de fer amb l'ordenador:

No tenir pensat el que s'ha de fer a cada moment... Es poden experimentar programes comprats, copiar-ne de nous apareguts a revistes, fer-ne d'originals... Però, després de pensar-ho, programar-ho, i saber per què es farà això i no una altra cosa.

Està clar que la introducció de l'ordenador no es pot convertir en l'obligació d'estudiar una nova assignatura o un llenguatge de programació...

No oblidem. Si l'ordenador té interès és perquè ens pot ajudar a un millor aprenentatge; perquè estimula un tipus de pensament de lògica més estricte, perquè obliga el professor a una millor programació de les assignatures...

Si en un determinat moment no se sap què s'ha de fer amb l'ordenador, no s'ha d'utilitzar; corrent el risc d'enterrar les il·lusions que els alumnes tenen.

Relacionat amb aquesta hipotètica falta de programació són negatius tots els endarreriments de normatives que repetides vegades ha promès el ministeri i fins ara no són més que mostres de falta d'imaginació.

El recurs de limitar-se a experimentar amb LOGO pot ser un bon començament, però introduir el LOGO no són totes les pretensions de la informàtica a l'escola.

ELS PROBLEMES DE L'ENSENYAMENT ASSISTIT

Quan l'ordenador entusiasma veritablement dins el món de l'ensenyament és quan comences a endevinar el que es podria fer per millorar el procés de l'aprenentatge en les distintes branques... Quan veus que els idealismes d'un ensenyament individualitzat es poden realitzar amb l'ordenador... i cada alumne podria seguir el seu ritme, i...

Però, on són els programes que permetin fer tot això?

De fet tots els comerços ofereixen jocs i programes educatius però tot resulta incomplet, fragmentat, quasi bé experimental...

Tot resulta ésser una gran promesa que no arriba a fer-se realitat. Quan una escola es decideix per l'ensenyament assistit es dona compte que en teoria tot està fet però per ella tot està per fer, per adaptar, per completar, per millorar... i aquella escola, millor dit, aquells professors es troben davant una muntanya de feina que aconsella esperar que el Ministeri o les editorials comencin a fer alguna cosa.

Sempre queda algun grup de mestres plens de coratge i sense por a la feina que envesteixen la tasca... sabent que ningú protegirà la seva obra, que les lleis encara no tenen en compte aquest tipus de treball intel·lectual; que qualsevol dia es trobaran amb un programa que és una idea seva i ni tan sols podran demostrar que sigui així. Lamentable. El qui hi surt perdent, al cap i a la fi, és el món de l'ensenyament.

Amb tot això no és d'estranyar que l'ordenador a l'escola encara no tengui el lloc que mereix i sense cap dubte algun dia tindrà.

Tard hem pujat al tren del progrés i de la modernitat, però sembla, de moment, que hem pujat a un vagó que encara no està enganxat a Europa.

ANTONI PASCUAL I NADAL.

SUBARRE

Premsa

breument

Des del setmanari Felanix amb motiu del nº 50 de la revista Pòrtula.

A Mallorca, tothom ho sap, hi ha dues castes de publicacions periòdiques: la premsa diària, els quatre diaris que es fan a Ciutat; i la premsa forana, les publicacions setmanals, mensuals,...etc. dels pobles. Vegem un aspecte interessant d'aquesta dualitat.

La primera casta de premsa pateix, si més no, d'un greu defecte de base. Si establim una tipologia de classificació de la premsa seguint els criteris de contingut i àmbit territorial, la premsa diària mallorquina no encaixa en cap intent de fer unes subdivisions equilibrades. Quin és, doncs, aquest greu defecte de què parlàvem i d'on prové?. La primera part de la pregunta es respon dient que la premsa diària mallorquina barreja continguts i aspiracions d'abast internacional i d'abast local sense gaire sentit comú: intenta esser una premsa estatal sense deixar d'esser una premsa provincial (perdó!) i el resultat és una premsa provinciana (perdó!) mal feta, perquè ofereix moltes més notícies d'una part de la provincia (Ciutat) que de l'altra (els pobles). Es a dir, i això respon a la segona part de la pregunta, el fet que la nostra realitat cultural no s'avengui amb els esquemes polític -fronterers establerts condiciona la premsa diària mallorquina i no li permet d'assumir un paper normal en el context cultural: decididament no és una premsa estatal ni nacional ni regional.

La premsa forana, en canvi, té molt més clar el seu paper. Es premsa local, publicacions pròpies d'una comunitat reduïda, una premsa equivalent a la premsa comarcal catalana, que demana per sobre d'ella una premsa d'abast nacional. Es per això que lentament però fermament la premsa forana assumeix la realitat cultural de la llengua catalana i la premsa diària no troba el seu lloc, en part per ineptitud i en part pel context sociopolític advers.

NICOLAU BARCELO.

Boires Entintades

PER ON PASSA EL NOSTRE FUTUR ECONOMIC?.

Cada dia es fiesta en Mallorca..." deia una d'aquelles velles cançons que s'utilitzaren per promocionar la nostra illa entre els peninsulars que cercaven un lloc on passar les seves vacances estiuenques, o el seu viatge de noces.

Jo no he cregut mai que cada dia sigui una festa a Mallorca, ni tan sols en l'Estiu que és quan més trui hi ha, però aquesta deu ser la imatge que deuen tenir els devers quatre milions de turistes que l'any passat ens visitaren. De fet tots aquells llocs d'atracció turística solen tenir una imatge estereotipada de lloc alegre i fester, i si no, intencionalment, per exemple, imaginar-nos com deuen ser Miami, Hawaii o les Illes Canàries, després d'haver vist en pel·lícules, documentals o films publicitaris, ambients prefabricats dedicats a la captació turística.

Els europeus del nord, per exemple, deuen tenir una imatge ben curiosa de nosaltres, una imatge basada en la publicitat i en la promoció turística, feta sobre els tòpics del Sol, de les platges, de la tranquil·litat, de l'ambient fester i, fins i tot, de les curses de bous. Confii que, a hores d'ara, la publicitat no els faci creure que els mallorquins anam vestits de toreros pels carrers i que les mallorquines van vestides d'andaluses tot el dia.

Es evident que nosaltres, els illencs, però molt especialment els mallorquins i els eivissencs, li devem molt al turisme que ens ha visitat aquest darrers vint-i-cinc anys. Les divises que ens han anat deixant els visitants, europeus especialment, ens ha fet pujar el nostre nivell de vida considerablement, així com la nostra renda familiar (que en aquests moments és la primera de l'Estat espanyol) i, com a conseqüència, la nostra capacitat de consum. També el turisme ha tingut una forta influència en altres aspectes, com és ara els nostres costums, les nostres estructures socials, el paisatge i l'augment de la població derivat sobretot de la immigració produïda per la gran oferta de treball que hi ha hagut fins fa uns quants anys.

Les nostres illes- ara ja totes, amb la progressiva incorporació de Menorca- depenen totalment de la indústria turística, del mono-cultiu del turisme, per poder viure i sobreviure. Les dades així ens ho demostren:

Producte Brut de les Illes Balears i Pitiüses per sectors de producció.

	1964	1967	1972	1977
Primari	15,6%	13,2%	7,5%	5,2%
Secundari	25,4%	24,7%	20,7%	22,5%
Terciari	59,0%	62,1%	71,8%	72,3%

Les xifres deixen ben clar el fet del retrocés del sector primari, d'un estancament del sector secundari i d'un augment progressiu del sector terciari, quant a la seva incidència en el nostre P.I.B. Val a dir que tant el sector primari com el secundari depenen d'una forma directa o indirecta del sector terciari, especialment del sub-sector turístic.

Molt encertadament afirmava l'economista Miquel Alenyar: "Els desequilibris que presenta la nostra economia no es deriva de la seva forta especialització turística. Més aviat ens assegura un grau satisfactori d'estabilitat econòmica" (2). És clar que la indústria turística illenca no és la culpable dels desequilibris econòmics que tenim, tal com ens ho poden demostrar altres països que, al costat del conreu de l'activitat turística, tenen també una diversificació en altres branques productives com la indústria, i, de fet, tal com diu en Miquel Alenyar, el turisme és ara mateix la garantia de l'estabilitat econòmica en el nostre cas. Clar que aquesta estabilitat està condicionada per un fet important; que la demanda turística mantengui els seus actuals nivells respecte de l'oferta.

Si deixam de costat les conseqüències no sempre positives del turisme sobre aspectes socials, culturals i polítics, en la nostra petita societat illenca, no hi ha dubte que la dedicació a l'activitat turística és un bon negoci, sempre que hi hagi un equilibri

entre l'oferta i la demanda o que, fins i tot, la demanda assoleixi nivells més alts que el de l'oferta. L'oferta turística ha anat augmentant en aquests darrers anys en una expansió sense precedents, mentre que la demanda es troba sempre condicionada per la promoció turística, per la publicitat, per les fluctuacions monetàries i els esdeveniments mundials. Fins ara el nivells de demanda turística en les nostres Illes han estat bons, positius, fins i tot ultrapassant els nivells de l'oferta:

Tota l'economia de les nostres Illes depèn ara mateix del turisme i això em pens que pot arribar a ser preocupant, pel fet que tota una societat, tot un poble i encara més una illa, un grup d'illes, vagin dependent exclusivament de l'explotació turística, una indústria condicionada per molts factors que la poden desequilibrar en qualsevol moment i sense avís. El turisme de masses, en el qual s'han especialitzat les nostres Illes, es troba permanentment condicionat per un bon grapat de fets abans de decidir-se a venir a les nostres Illes i deixar les seves divises; els interessos dels tours operadors, les fluctuacions monetàries... Recordem com, per exemple, aquella llarga vaga dels miners britànics va tenir una forta influència en la temporada de l'any passat en algunes zones concretes de la nostra illa, o pensem en la influència que ja comencen a tenir les amenaces de Gaddafi aquest any.

Viure del mono-cultiu turístic no crec que sigui bo per a la nostra terra. Començaria a ser hora de plantejar-se seriosament quines altres sortides pot tenir la nostra activitat econòmica, perquè el que no es pot dubtar és que qualche dia la demanda turística començarà una regressió que ningú podrà evitar, motivada per factors interns o externs al sector, però

sense dubte inevitables. Poca imaginació hi ha hagut fins ara en aquest sentit, però tampoc no n'hi ha hagut massa per intentar adaptar o reconvertir el sector, segons les conveniències o les circumstàncies. El turisme que ens visita cada any és un turisme de masses i això s'ha especialitzat la nostra indústria turística, mentres, per exemple, els aqüífers s'acaben, el paisatge es segueix urbanitzant sense massa mirament i el turisme de qualitat cerca altres indrets més tranquils en altres llocs de la Mediterrània o del Caribe.

A mig termini és del tot impossible equilibrar l'economia de les Illes, o, almenys, no fer-la tan dependent del sector terciari i, concretament, del sub-sector turístic, però tanmateix no es veuen indicis que ens demostrin que s'intenta posar una solució a això o que, almenys, s'intenten cercar unes altres sortides per a la mateixa indústria turística. Per tant, i mentre la mamella funcioni, nosaltres, la nostra renda i la nostra economia podren anar endavant. Si ho miram per aquesta banda no hi ha dubte que fins i tot podrem arribar a creure'ns que "cada dia es fiesta en Mallorca...?", però per quant de temps més?.

RAMON TURMEDA

(1) Dades de 1964, 1967 i 1973 obtingudes de "Panorama economico de Baleares", servicio de estudios del Banco de Bilbao, 1977 Dades de 1977 obtingudes del Anuario El País, 1982

(2) "Una política econòmica per a les nostres illes", Miquel Alenyar i Fuster, Monografies O.C.B. n.º 9, 1979.

Mn. JOAN VICH i SALOM

LA HISTORIA D'UN REGNE

M'agradaria amb aquest escrit, i coincidint amb el número 50 de Pòrtula, honrar la memòria d'aquest magnífic historiador tan relacionat amb el poble de Pòrtol.

Nasqué a Santa Maria del Camí el dia 11 de setembre de 1884. Cursà estudis eclesiàstics en el Seminari de la Diòcesi i va ésser ordenat sacerdot a la Seu de Mallorca el 23 de setembre de l'any 1911

Del 1910 al 1912 fou Prefecte de Disciplina i Professor de Llatí al Seminari Diocesà. L'any 1912 fou nomenat Vicari de Santa Maria del Camí, i successivament ocupà el mateix càrrec a les Vicaries "in capite" del Port de Sóller (1913), de Sóller (1918), de Sencelles (1919) i de Pòrtol (1922) (d'on fou nomenat Ecònom el 1934), fins que el 1948 fou nomenat Bibliotecari episcopal, Arxiver i Cronista de la Diòcesi. Malgrat aquest nou càrrec, que reclamava la seva presència a Palma a les hores reglamentàries d'oficina a la Cúria, mai no deixà de viure al seu poble nadiu, que estimà sempre amb amor de predilecció. Arribava cada matí a Ciutat, camí de la Biblioteca Episcopal, caminant entre les pedres venerables del Palau i la Seu, pedres seculars i carregades d'història que ell feu parlar més d'un cop a través dels documents que exhumà amb pacient investigació històrica. I a primera hora de la tarda, acabada la tasca diària de la Biblioteca de la qual catalogà bona part del seu fons, reprenia infal·liblement el retorn cap a Santa Maria, on tenia temps encara, robant hores al descans, de transcriure clàssics preciosos per a la història del seu poble.

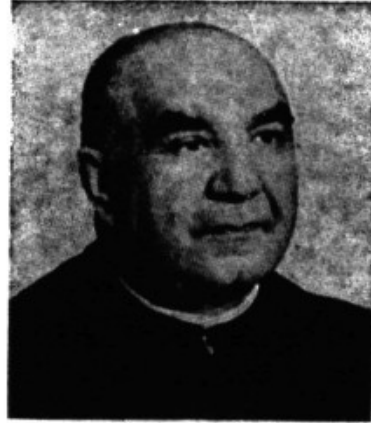
... Les seves monografies i les seves conferències "mallorquineses" del primer mot fins al darrer. I en aquest sentit, les paraules que Maragall pronuncià un dia referint-se a la seva terra, bé se les podria fer seves l'historiador aplicant-les a Mallorca:

"Es l'amor a ella que li brilla als ulls i al front, que sembla que la dugui encesa dins el pit. Davant la seva evocació dels fets, la terra que és pastat el nostre cos i la història de què és plasmada la nostra ànima sembla que bullin de nou com el most després d'un llarg repòs, i que tot l'agre de la terra i els fets dels nostres avis ens ressuscitin en les entranyes i ens inundin de tal manera arribam fins a sentir un gust de terra en la boca i una arrel del seu heroisme en l'esperit" (1)

Escalfades per aquesta doble flama, l'amor a la terra i a la investigació documental, les seves monografies són sempre d'un gran valor per a la història de Mallorca. Enumerem-les sumàriament:

L'any 1930 presentà al Certamen celebrat a Valldemossa per les festes de la canonització de Santa Caterina Thomàs, el seu treball sobre "Els llinatges Thomàs i Gallart a Mallorca", que obtingué el premi de la Diputació Provincial de Balears i que completà després amb més documentació...

L'any 1944, en col·laboració amb Joan Muntaner, Cronista de Mallorca, compilà la interessant miscel·lània titulada "Documenta Regni Majoricarum", col·lecció de documents inèdits per a la història de Mallorca en el període de l'effmera dinastia mallorquina (1229-1349); treball premiat en el concurs convocat per l'Ajuntament de Palma i publicat després a despeses de la mateixa Corporació.

Igualment obtingué premi en el certamen organitzat en motiu de les festes assumpcionistes de l'any 1949, pel seu documentat estudi "La devoción mariana en Mallorca en su relación con el misterio de la Asunción de Maria a los cielos"; i en 1958 en el celebrat a Valldemossa el 28 de juliol per una vida de la venerable valldemossina Sor Aina Maria del Santíssim Sacrament.

Té publicats articles diversos en les revistes "Lluch", "Documenta" i en el "Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana"... En aquest darrer hi publicà "Els Campegius a Mallorca", "Miscelánea Tridentina Maioricense", "Aspectos nobiliarios de la antigua villa de Santa Maria del Camí"...

En el saló d'actes de l'Ajuntament de Palma, el 31 de desembre de 1945, donà una documentada conferència, publicada el 1948 amb el títol "Aspectos históricos de la Casa Real de Mallorca". En el IV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó celebrat a Palma l'any 1955, presentà una interessant comunicació sobre "Alfonso V y el estamento noble en Mallorca".

Té, a més, inèdita, una biografia del bisbe Jaume, llegida en ocasió de la seva proclamació com fill il·lustre de Lluçmajor.

Darrerament publicà la seva documentada monografia, de tant d'interès per a la història d'aquell poble "Son Torrella de Santa Maria".

Enmig d'una societat com la d'avui, tan sol·licita de novetats a ultrança i sovint tan desentesa de la seva relació amb el passat, Mn Joan Vich i Salom sabé servir fins a la mort, sense defalliment ni treva, la doble causa de la religió i de la història pàtria.

"Mn. Joan Vich, amb aquella implacable i simpàtica minuciositat dels erudits locals, custodis insubornables del "genius loci" històric, documental i llegendari -exclama el seu prologuista-, ens fa reviure els personatges de la seva història amb el saborós encís del qui parla d'allò que un no sap si és que ho estima tant perquè ho coneix tan bé, o, simplement, si ho coneix tant a força d'estimar-ho com a propi, com a cosa inseparable de l'íntim agombol pairal de la seva terra. (2)

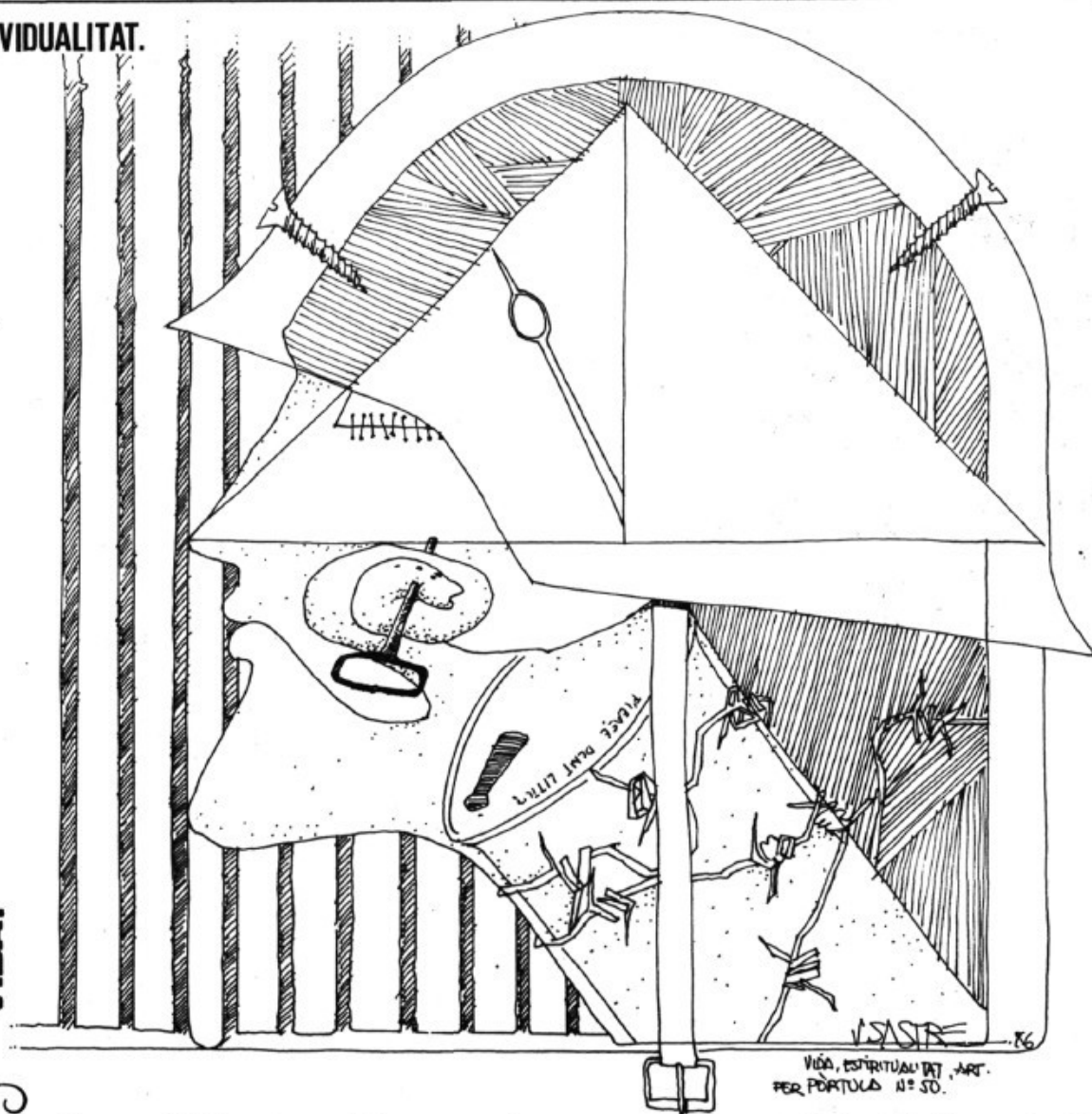
GABRIEL ANGEL VICH I MARTORELL.

(1) Obres completes de Joan Maragall, tom V

(2) Son Torrella de Santa Maria, o.c. pròleg de Joan Pons i Marquès

(.) La resta de les dades han estat tretes del llibre "Fills il·lustres de Santa Maria del Camí, Mn. Joan Vich i Salom" de Guillem Colom i Ferrà.

VIDA.

AR-1.

Considerem, aïlladament, un dels nostres dies. Quantifiquem (o qualifiquem) el que d'espiritualitat pot contenir. Començant per cadascú de nosaltres, mirem l'ànima, la cara interior. Què hi trobam?. Amb prou feines en salvarem algun brot d'espiritualitat!. Comparem-ho amb el pes de l'altres costal, el bagatge material. El bast està desequilibrat de debò.

I és que no hi ha temps, ni espai, ni opció a la cultural interior. Negada la individualitat, com a contrària a la cohesió social, al marge dels dogmes costums, pressions, mites i complexos socials imperants, els valors de la persona no són respectats. Les graonades del poder, - més com més altes -, els sotmeten d'ofici, els devaluen o els manipulen.

Com s'esqueixen les cultures que no encaixen en el patró estatal, servidor de genocides i dèspotes, s'unifiquen els pensaments individuals, s'excomuniquen els dissidents, es fa befa dels estranys, en favor de la burocràcia i al socaire de les lleis d'una majoria de "normals", en nom de la unitat, la grandesa i la Llibertat; la marginació dels drets a una personalitat individual, la marginació ideològica al servei del poder és present en la doctrina dels burgesos, dels mercenaris, dels polítics.

La "moda" convenient, com a forma d'opressió, afecta tots els terrenys, condicionant acurada i subtilment, la llibertat de reflexió, de decisió, d'expressió i d'acció. Com en la moda del vestir, les directrius les marquen aquells que en treuen els guanys. Si no som maniquís som consumidors quasi passius.

El sentit de la vida, l'amor, la felicitat, semblen dons que no hem de trobar mai plenament. El que és cert que engolits en el sí d'una massa impersonal la vida no té, de sentit. L'acomodament en la massa nega l'essència de l'home. En ella el futur és una ració de futur i el present sols una dada.

El que dona sentit a la vida de l'home és el sentir-se persona entre persones, els sentiments, l'autoestimació, la llibertat, la comunicació. La massificació i el dirigisme, lluny de sociabilitzar els homes, els acomoda en un "ghetto" indigne.

Si no manifestam el poder de l'home, enfront de l'esclavatge de l'home, feim del pensament, de la sapiència, de l'història, de l'amor paraules vanes, conceptes estèrils.

Per causa del materialisme, moltes coses s'han esvaït, què ens resta del misteri, de l'amor propi, de la naturalitat, de l'art,....?

L'aventura de l'home, és un xarter a l'Amazònia o un gram d'L.S.D.?

Per què tanta cultura convertida en armes aberrants?.

Un dia l'home guanyà les idees, els mots, l'art, en un inexplicable miracle, empentat per la força de l'esperit.

Un dia, torbat, vengué la seva ànima a un déu, denominat progrés, buit, abstracte, però encisador com les sirenes d'Ulisses, captivador com Pandora...

VICENÇ SASTRE.

Escrits de Presó DE Llorenç M. Duran

El número d'abril de "Pòrtula" duia una extensa necrologia del bon amic inquer - cabanater d'adopció - Llorenç M. Duran, mort el 16 de febrer d'enguany. Això m'ha fet pensar que, durant les llargues hores que vaig conversar amb Don Llorenç - sempre amatent per a qualsevol informació i testimoni de primer orde de la vida cultural d'abans de la guerra i de les dificultats passades per tants mallorquins durant la guerra i la primera postguerra -, em va donar un quadernet mecanografiat que contení unes quantes Cançons de presó, fruit de la seva trista experiència des del juliol de 1936 fins al juny de 1937, primer al vaixell Jaime I, després al magatzem de Can Mir i finalment al camp de concentració de Can Farineta.

En una altra ocasió, al meu llibre Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950) (Montserrat 1978), vaig tenir el gust de publicar i comentar una bona part de les composicions contingudes al quadernet de Cançons de presó, que el seu autor havia "fet per si un dia es podia unir a una antologia d'escrits literaris de la guerra civil a Mallorca, tant del camp nacionalista com de l'altre", i on recollia també unes quantes peces ben significatives del seu company poeta Miquel Angel Colomar. Ara, en homenatge pòstum, em plau de fer conèixer als lectors de "Pòrtula" dos poemes i un text en prosa de Llorenç M. Duran, inèdits, inclosos a les Cançons de presó i escrits "a la presó de Can Mir", en uns moments difícils des d'un punt de vista personal, des d'un punt de vista familiar i des d'un punt de vista polític, quan semblava que totes les il·lusions de la vida de l'autor s'havien ensorrat per sempre.

El primer poema, Nadal dins Can Mir, fou compost sens dubte el desembre de 1936, quan Llorenç M. Duran va rebre la cistella que habitualment els familiars feien arribar als que es trobaven empresonats, a vegades d'una manera "legal" i altres vegades fent servir procediments més o menys clandestins, el més fàcil dels quals era l'amable complicitat d'algun guardià de bons sentiments o d'idees criptoescrivaneres. Duran hi fa una glossa de la coneguda nadala catalana "Què li darem al Noi de la Mare", el metre de la qual imita al llarg de tota la composició, i hi evoca el seu pare - l'escriptor i impressor Miquel Duran -, la seva esposa i els seus dos fills, aleshores ben petits. No és estrany que, després de reflexionar sobre la seva situació, el menjar no li passés per la boca, per bo que fos, i que enyoràs l'ambient familiar de Nadal i desitjàs que la pau arribàs aviat.

La mateixa nostàlgia per la família respira el poema La llar nova, encapçalat amb un vers de Josep Carner - poeta proscrit durant molts d'anys a causa de la seva manca d'adhesió al nou règim de Franco i la seva tria voluntària de l'exili - Duran, tancat a la presó i amenaçat en qualsevol moment de mort - recordem que, com ell mateix em va explicar, durant molts mesos sortien cada nit de Can Mir presos posats teòricament en llibertat, però en realitat afusellats en secret i donats com a desapareguts -, somia de refer la llar perduda, de retrobar una casa invencible, on els fills creixin en pau i llibertat, on no siguin esclaus "d'horitzons estrets o sectes mesquines" Tota una lliçó d'amplitud d'esperit i d'optimisme indefallible en un temps ben poc propici.

Finalment, el poema en prosa Siri, datat el 19 de desembre de 1936, evoca la resplendor d'una estrella - Sírius, de la constel·lació del Ca Major -, que li recorda hores de joventut, amics, amor amb la seva futura esposa, èxits i fracassos durant els anys que exercí com a mestre. A diferència del poema anterior, optimista, Siri correspon a unes hores baixes "hores de defalliment dins la presó de Can Mir", com ell mateix posa després del títol. Encara que l'obligada censura, -autocensura- del moment el forçàs a amagar els seus sentiments més profunds - la troballa d'un escrit contestatari podia tenir conseqüències fatals -, no deixa d'observar que molts dels seus companys de captiveri "s'embriaguen amb pressentiments eufòrics", sens dubte l'esperança en un pròxim acabament de la guerra i en un triomf final de la causa republicana, totes dues coses difícilment acceptables per un esperit intel·ligent i crític com el de Llorenç M. Duran. (Una experiència semblant em va explicar, pel que fa als presos del castell de Bellver, don Andreu Crespí, igualment intel·ligent i crític, que no podia compartir, malgrat els seus sentiments socialistes, l'eufòria injustificada d'algun dels seus companys.).

L'estel Sírius acabà per dur "el conhort i la pau" a Llorenç M. Duran. La comprensió d'un jutge militar, el tinent coronell Riera, i del seu successor l'alliberà d'una mort gairabé segura (els seus enemics l'acusaven ni més ni menys que d'haver potejat el Sant-Crist de l'escola de Sencelles - ell sempre tan respectuós amb les coses religioses! - i de tenir una emissora clandestina, pecats gravíssims en aquell moment) i finalment rebé la "llum asserenada" de l'estrella en el gresol "immens del firmament", recuperà la família enyorada i reféu la vida professional, primer a l'escola i ben aviat a l'empresa GESA, on es pogué realitzar com a psicòleg.

JOSEP MASSOT i MUNTANER.

TEXTOS

I

NADAL DINS CAN MIR

Què li darem an el Noi de la Mare,
Què li darem que li sàpiga bo?
Panses i figues i anous i olives
i una platada de mel i mató.

Què li durem an el pres que no torna,
què li durem per honrar-lo com cal?
Bé s'ho pregunta ma llar que s'ajunta
per oferir-me el present Nadal.

Parla l'esposa, suau com la rosa,
els fillets parlen, teixint alegors,
parla mon pare, tots junts parlen ara.
Quina florida garlanda d'amors!

Ara ha aribat ma cistella daurada
tota curulla de fruita i torró,
coca ensucrada i ametlla torrada
i el bon vi ranci de gaia rosor.

I és ja ma taula talment de retaule,
formes barroques, colors vius i or.
Riu temptadora, de gràcia senyora,
fent-me l'ofrena de tan ric tresor.

Prou fa menjera, mes ai, la quimera
pels benamats que no són a l'entorn
el cor enutja i la boca rebutja
l'exquisitesa de l'arbre i el forn.

Senyor, eixa festa abans tan xalesta
tota mesella de dol ara escau,
Dau-li el somriure i la joia de viure,
que la propera sia feta ja en pau!

II LA LLAR NOVA

Cerquem una casa sota un cel ben blau.

J. Carner.

Refem nostra casa que esbaltí l'allau,
el fonament nou la firà invencible,
finestres obertes a tot vent de pau
i un jardí a l'entorn d'aroma immarcible.

S'abrandi a l'escó el caliu suau
per tal que intangible perduri el llinatge,
però sens permetre que se'n faci esclau
el camí eixarmat pel nostre viatge.

El nostre camí mai no serà esclau
d'horitzons estrets o sectes mesquines.
Els fills al voirant, rient per l'afrau,
creixeran serens entre flors i espines.

Creixeran els fills rient per l'afrau,
forjant l'esperit - la lluita no hi manca -.
En son devenir la pensa es complau
com l'arbre veient la fruita a la branca.

Del nostre verger la pensa es complau
i el riure joiós ja és més que promesa,
nostra casa humil es torna palau,
flor de seny i ardor de la joventesa.

Nostra casa humil s'ha tornat palau,
dolç recer on jau la llar veneranda.
Al port termenal ja arriba la nau,
lentament es mor el foc que l'abranda.

Al teu port i al meu tocarà la nau
salvada a tot temps d'esculls i sirenes:
jo recolliré mon gomfaló blau,
tu recolliras ta falda d'ofrenes.

Quan serà atuit el gomfaló blau
tot il·lusió de la llar honorada,
altres gomfalons partiran en pau
pels destins futurs de nostra fillada.

III

S I R I.

Hores de defalliment dins la
presó de Can Mir.

Estel dels meus anys de nin. Siri. Anys d'innocència. Poc sospitava aleshores la teva influència en el món de l'esperit, absort per lo que eres en

el sistema dels mons. L'amic i jo, petits astrònoms presumits, amb un llibrot baix del braç, massa llibre per nosaltres, acudfem a l'era veïna on havíem plantat el nostre observatori. Ajupits sobre la molsa hivernena del pallús, a la llum calmosa d'un ciri, llegíem les vulgaritzacions astronòmiques de Flammation, - ciència i poesia subconscient-, mentres els ulls ben desperts escrutaven, amb lluentors d'infant, la volta lluminosa durant les estones glaçades de les nits hivernenques. Poc pensavem que la mecànica dels cels entranyava qualque cosa més que la nostra superficial observació pueril i que el cel, que se nos mostrava tan sols objectivament, era també font d'emocions inexplicables de l'ànima.

Sols tu, Siri, estel major, farola magnífica penjada en el camp de pedreria, nos feies sentir la bellesa de la llum. Siri era el signe de la pubertat que despuntava.

Ho recordes, Francesc?.

=====

I arribà l'amor. El tom de petita astronomia fou canviat pel llibre de versos. Joventut. Entorn de Siri lluien ja esplèndides les altres estrelles del cel i, totes juntes, eren la pàgina sublim que parlava al cor. L'home subsectiu havia arraconat al petit científic.

Però Siri, l'estel major, continuava dominant l'ànima meva. Era...l'esguard de l'estimada que me guiava sempre; era el bàlsam de les hores d'ausència; l'ardent columna que me conduïa cada nit vers el jardí promès. Era el pacte de l'amor nostra mentenint-se ferm en el temps i en l'espai. Era el reflexe del nostres ulls.

Ho recordes, Magda?.

=====

Hores maleïdes d'eclipse de l'estel. Anys de ma vida de plenitud! El cel dels mons i el cel del cor foren substituïts per les coses de la terra i els seus paranys. Vaig estimar els homes i els fills dels homes, ai! no tan lleials com tu, Siri, estel oblidat. Hores dissortades d'anhel per estructurar ànimes rebels al jou del bé i del saber. Hores d'èxits i hores de fracàs. Hores en què el parpalleig d'argent brunyit de l'estel no lluia per mi.

Massa que ho recordes i massa tard, pobre cor meu.

=====

Som en presó. L'ànima atupada veu desfilar les hores grises, en renglera sorda que hom no sap on ha d'acabar. Desmais i esperances baix la teulada cobetjosa que ens priva del cel blau i de la nit serena.

Avui l'ànima meva és plena de dol i defalliment. Els companys innumbrables s'embriaguen amb sentiments eufòrics. Sols jo sent més que mai la feixuguesa de l'hora negra i fatídica.

Però tu has retornat, estel. Per la finestra altíssima m'ha guaitat el teu ull. Vell amic, t'he conegut de promte. Ton feil de llum que ha besat mon front pàlid, m'ha donat valor.

Siri, estel de l'infantesa i de l'amor, porta'm el conhort i la pau; atreu-me cap a tu. Fon mon esperit i ta llum asserenada en el crisol immens del firmament.

19-XII-36

BERNAT VIDAL

« DEL TRAMVIA A L' AUDITORIUM »

El 27 de març s'acompliren quinze anys de la mort de Bernat Vidal i Tomàs, apotecari i escriptor de Santanyí, servent fidel a tot el que significava estimació profunda a la llengua, a la cultura, al poble nostrats. Bernat Vidal va viure els temps difícils, exactament difícils per a tot allò que significava llengua, cultura, poble. Seva fou l'expressió. Els que estimam les nostres coses cabem dins un tramvia. Els qui recordam els tramvies ciutadans de color entre groc i butà, amb renous de ferros esquinçats, pemsam que encara hi estàvem amples. Però les coses han mudat molt però no fins on ens agradaria. Es veritat que deixen estudiar la llengua. Possiblement mai havia estat tan estudiada. Però, i parlar-la fora de l'àmbit de la classe? Tenim una tendre normalització lingüística. Però, fins on arriba? He sentit veus que a un ajuntament de poble després d'acabat un ple amb la nostra llengua el tornaren començar perquè el secretari castellano-parlant no havia entès una paraula. Així mateix és gros però és creïble.

Després de vuitanta anys, el 30 d'abril s'inagurà solemnfssimament i massiva el II Congrés Internacional de Llengua Catalana a l'Auditori ple com un ou. Nombrosa la presidència instal·lada a l'escenari. Curulla la platea i amfiteatre d'esperençadora gent jove com jove i femenina fou la veu que va interrompre el Presidente del Govern, Gabriel Cañellas - també era jove l'estudiant Antoni Mª Sbert quan interpellà el General Primo de Rivera- i la cridada amb desacord amb les paraules finals del parlament del President Cañellas a la cloenda de la sessió inaugural del II Congrés Internacional de Llengua Catalana. I és que encara no tos tenen les coses prou clares i madures. A una part tenim els polítics i a l'altre el poble i encara els lingüistes. Veritats demostrades per la totalitat de parlaments exponents de les realitats enteses des de diferents angles.

Com s'hauria alegrat Bernat Vidal d'escoltar el català de boca dels representants de Rússia, de Canadà, d'Anglaterra, de França, de Nord-Amèrica, ..

i de tots aquells altres que tenen el català com a llengua pròpia o com a llengua d'estudi però totes dues estimades.

Si el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana de l'any 1906 va tenir la seu a Barcelona i el seu home fort fou mossèn Antoni Mª Alcover, el II Congrés ha tengut la seu inaugural a Ciutat i el seu President ha estat el cordial Antoni Mª Badia i Margarit. El gran absent de l'actual Congrés ha estat Francesc de Borja Moll a causa de les dolències que el retenen a ca seva. Sens dubte l'amic i mestre Francesc de Borja Moll hi era present d'esperit com ho testimoniarren les paraules enviades als congressistes i llegides per la seva filla Aina.

També s'hauria alegrat Bernat Vidal de la presentació que del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, dins la Setmana Cultural organitzada amb motiu del primer certament de poesia Bernat Vidal i Tomàs, féu el professor Joan Melià, qui ens notificà que al Congrés de l'any 1906 hi havia nou congressistes de Santanyí i entre ells mossèn Miquel Clar, un dels nostres clàssics santanyinera, com el nomenava el mateix Bernat Vidal. Sens dubte es deu a mossèn Alcover la considerable presència santanyinera al I Congrés.

S'han complit quinze anys de la mort de Bernat Vidal i Tomàs. Des de llavors han transcorregut i han mudat moltes de coses que voldríem més segures i de perenne durada. La llengua, el poble, la cultura es van consolidant, es van identificant i sembla difícil tornar enrere.

D'aquells parell de querns que cabem dins un tramvia s'ha passat, a hores d'ara, a no caber dins l'Auditori, on encara hi ressonen les paraules dels parlaments, les mamballetes de gratitud, les notes de Una veu per al món, de l'himne del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, però també les manifestacions de disconformitat, perquè restin ben clares les coses.

MIQUEL PONS.

Segurament, una de les imatges poètiques més belles que trobam en el Cançoner Popular de Mallorca és la metàfora del foc. Una metàfora audaç, plena d'encís, que tracta d'explicar-nos que l'amor és quelcom que crema, una flama en la que s'abrassa el cor de l'enamorat. Diuen, unes velles corrandes:

Dins un foc abrasador
està es cosset d'en Guiem;
si se crema que se crem,
que se crema per amor.

Dins un foc abrasador
hi ha lo meu cor que crema;
vós encara hi posau llenya,
branques i qualque tió.

(Del Cançoner Popular de Mallorca
del Pare Rafel Ginard)

Però aquesta metàfora, tot i que és freqüent en les cançons antigues de tema amorós, no és exclusiva del cançoner tradicional i la trobam en autors antics i moderns. Aquesta constatació ens planteja novament la qüestió, tan mala de resoldre, del transvasament de temes i motius entre la literatura escrita d'autor conegut i la literatura anònima de tradició oral.

L'amor és entès pels poetes del poble com un foc que encén els amadors. També els poetes cultes. Així, Virgili escriu a les Geòrgiques:

Tota nissaga que la terra habiti
d'homes i feres, i el llinatge equori,
i ocells pintats i bestiar, s'aboquen
a l'amorosa furiosa flama:
l'amor per tots és la mateixa cosa.
(Trad. catalana de Llorenç Ribet)

També per a Ramon Llull, l'amor es manifesta com un foc en el cor de l'home. Escriu, en el Llibre d'Evast e Blanquerna:

Dix lo foll:
- Un escrivia, e escrivia en un llibre
lo nom dels amats e amants, e demanà-
li un home qui amava, si en aquell llibre
havia escrit lo nom de son amat; e l'es-
crivà li dix: "¿Has menjat menjar qui
fos cuit ab foc d'amor?"

De l'amor i el foc

La metàfora del foc la tornam a trobar al Tirant lo Blanc. El foc de l'amor, ve a dir-nos Joanot Martorell, no es pot portar en secret:

... car ¿qui és que puga amagar lo foc
que per la sua gran flama jum no n'ixca?
paraules te dic missatgeres de l'ànima
e del cor.

I la tornarem a trobar a Ausiàs March i, ja en el nostre segle, en la poesia de Joan Salvat-Passeit:

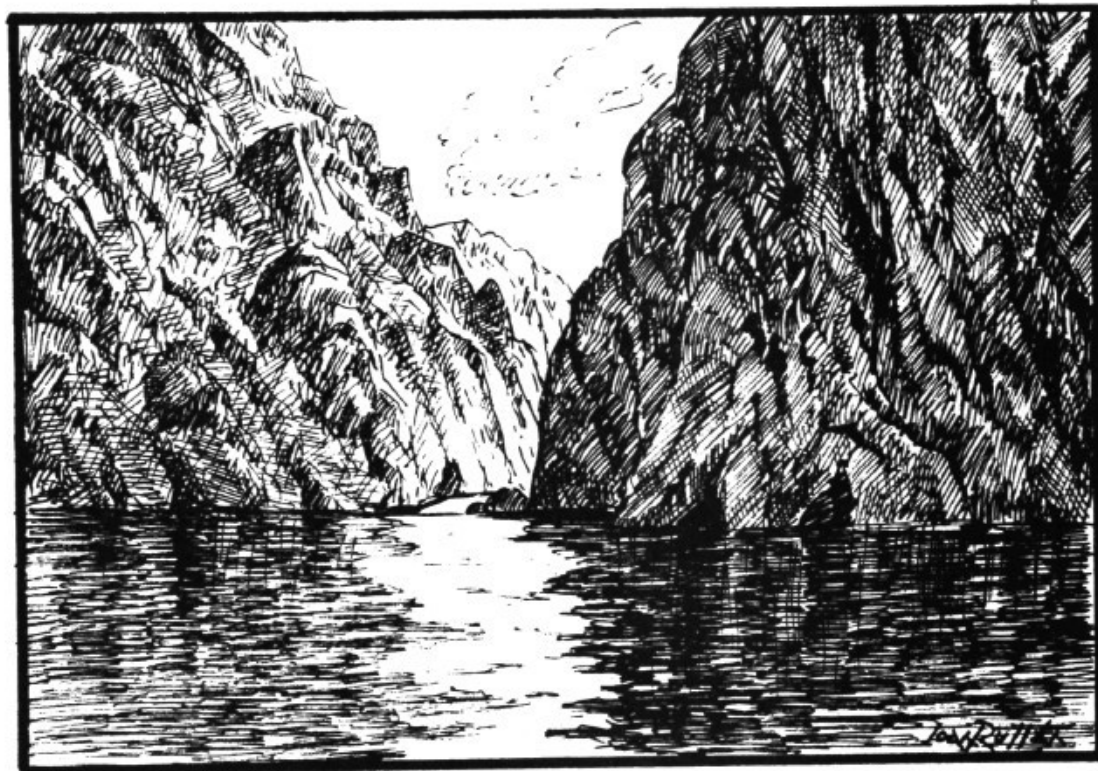
Botons de foc al cor
la fiblada d'amor-
però els déus s'hi tatuaven.
(De El poema de la rosa als llavis)

I en la de Pere Gimferrer:
Més foc al pit, més foc al pit, més foc
al pit! L'amor ¿fa patir, si fulgura?
(De Combat d'amor)

Seria interessant resseguir el curs de la imatge poètica del foc, l'origen de la qual possiblement es remunta en el temps. Potser, en els cultes primitius, en les invocacions a la plenitud de la llum del Sol. No hem d'oblidar que la nit de Sant Joan s'encenen les fogueres i que el Sol balla, quan surt de bon matí, després que la màgia de la nit ha embaumat el cor, a punt d'encendre's, dels qui estimen.

Gabriel JANER MANILA
Primavera de 1986

A 1 m. 50 de Postula
Juan Galland

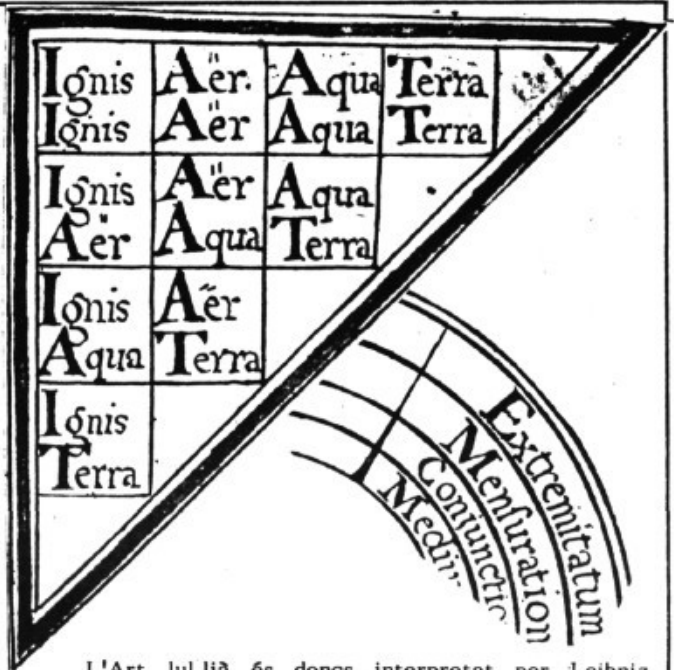
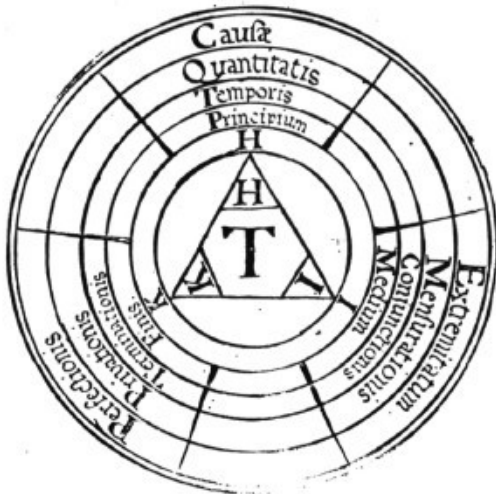
DESEMBOCADURA DEL TORRENT DE FAREK

RAMON LLULL, L'ART i LA INFORMÀTICA

Posar avui l'Art de mestre Ramon amb la nova ciència de la Informàtica pot parèixer atrevit, i és just i necessari declarar d'antuvi que el mestre no va endevinar ni preveure tot allò que dormia com una possibilitat dins la seva trobada. Però també cal dir que ara, després de Leibniz i dels darrers estudis de Mis Yates, d'E.W. Platzek, d'E. Colomer, que són encara massa pocs aquells que se n'han temut de la relació que té Llull amb la Lògica matemàtica i d'aquí amb la Informàtica.

Si la informàtica rau tota sobre una doble base: la idea d'un càlcul lògic i la seva ulterior automatització, haurem de dir que ambdues coses formen part, elementalment, del projecte de combinatòria que constitueix un element bàsic de l'Art lul·lià.

Idò un dia Leibniz, després de llegir l'*Ars Magna*, va escriure una *Dissertatio de arte combinatoria*. Leibniz és el primer que se n'adona de les immenses possibilitats de futur que el sistema de Llull contenia. Partint de la idea d'un alfabet del pensament humà, que pugui funcionar automàticament, mitjançant la combinació de lletres, la relaciona amb la seva pròpia idea d'una matemàtica universal, o sigui, una lògica concebuda com una matemàtica generalitzada. "Segons això -escrivia Leibniz-, quan sorgeixi una controvèrsia, no hi haurà ja més necessitat de discussió entre dos filòsofs, de la que hi ha entre dos calculadors. N'hi haurà prou amb agafar la ploma, sentar-se a taula, i dir-se l'un a l'altre: Calculem!"

L'Art lul·lià és doncs interpretat per Leibniz com un tipus de pensament automàtic, una manera de mecanisme conceptual que, un cop establert, funciona per ell mateix.

Amb Leibniz la lògica adopta la forma matemàtica del càlcul: és una lògica que es serveix del càlcul, i que procedeix de manera inversa a la tradicional: en lloc d'obtenir les proposicions lògiques per abstracció del llenguatge natural, la lògica matemàtica construeix primer un sistema formal, i després li cerca una interpretació en el llenguatge ordinari. De tot això en tingué la primera intuïció Ramon Llull.

Per això Bochenski, quan escrivia la seva *Història de la Lògica formal*, no menciona Llull dins la lògica escolàstica, sinó que el situa al cap de la *Prehistòria de la Lògica matemàtica*, tot dient:

"El primer a mantenir la pretensió d'un procediment mecànic general fou Ramon Llull. De l'obra d'aquest home curiós i notable se'n després clarament que ell creia haver trobat un mètode que permetia, entre altres coses, treure tota mena de conclusions, mitjançant un sistema de fulles o anells circulars de divers format, disposats concèntricament i recíprocament graduables, amb lletres a les seves vores".

De fet, els procediments lògic-matemàtics que hom troba a l'Art s'adrecen a un objectiu molt senzill: ajudar al discurs de l'enteniment, facilitant-li els termes del raonament. Però la idea d'un càlcul lògic i les tècniques emprades per Llull per dur-la a terme van més enllà del que ell mateix pensava, i contenen, en germen, l'intent agosarat de matemitzar i mecanitzar el pensament, un intent que aleshores hagué de semblar un disbarat, però que avui podem començar a comprendre en la seva autèntica genialitat.

"Vos dic que molts hòmens me tenen per fat" escribia Llull a l'*Arbre de Ciència*; "Ramon lo foll", li deien. Idò ja veis, aquell home foll de fa set-cents anys, tenia intuïcions que partien d'un albelló i s'han fet un riu cabdal. El mestre avui s'hi divertiria amb una computadora a les mans. I potser l'empraria encara millor que nosaltres mateixos.

ANTONI OLIVER.

**EL II CONGRES INTERNACIONAL DE LA
LLENGUA CATALANA.**

La celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana és, per la realitat cultural i històrica de les nostres illes, un esdeveniment cabdal perquè s'hi debatran els temes fonamentals de la Normalització de la nostra llengua.

Des de les planes d'aquesta revista "Pòrtula" que tant ha fet per normalitzar la nostra llengua, com a joves que suportarem el p s d'una llengua que fretura  s normalitzada, no podem deixar de reflexionar sobre el fenomen de la llengua, sobre les seves arrels fondes.

En efecte, com a joves que estimam la nostra terra creim, amb paraules de Joan Alcover que "de tradicions i d'esperances tix la senyera pel jovent" perquè, si un rebrot no pot negar el tronc per créixer, com podem oblidar que som fills d'una llarga història a la qual estam lligats. Sobre quin fonament construirem el futur si no aprofitam la saviesa atresorada pels nostres avantpassats?.

Des de la Tradició volem re-pastar el món; il·luminant-lo des d'ella volem transformar-lo.

Un element essencial que ens uneix a la Tradició i que ens la transmet és la llengua. En efecte, en ella hi ha colgades les amors i les desfetes de totes les generacions; porta els ecos de totes les èpoques i les il·lusions, les creences i les lluites dels qui han anat davant nosaltres en la història. La llengua és el fil que ens lliga als nostres orígens, l'instrument que ens permet posseir les coses perquè els donam un nom i aix  les qualificam segons el nostre mode d' s.

Però la llengua no és només vehicle de la tradició sinó també bressol de les inquietuds que tenim en el temps present; no és un receptacle d'expressions pretèrites:  s el nostre mitjà d'expressió del que amam ara, del que odiam ara, del que sentim ara, del que anhelam ara.

Per aix , si ens priven de la nostra llengua esdevenim poble sense present ni futur perquè no pode fer esclatar els nostres desigs m s  tims.

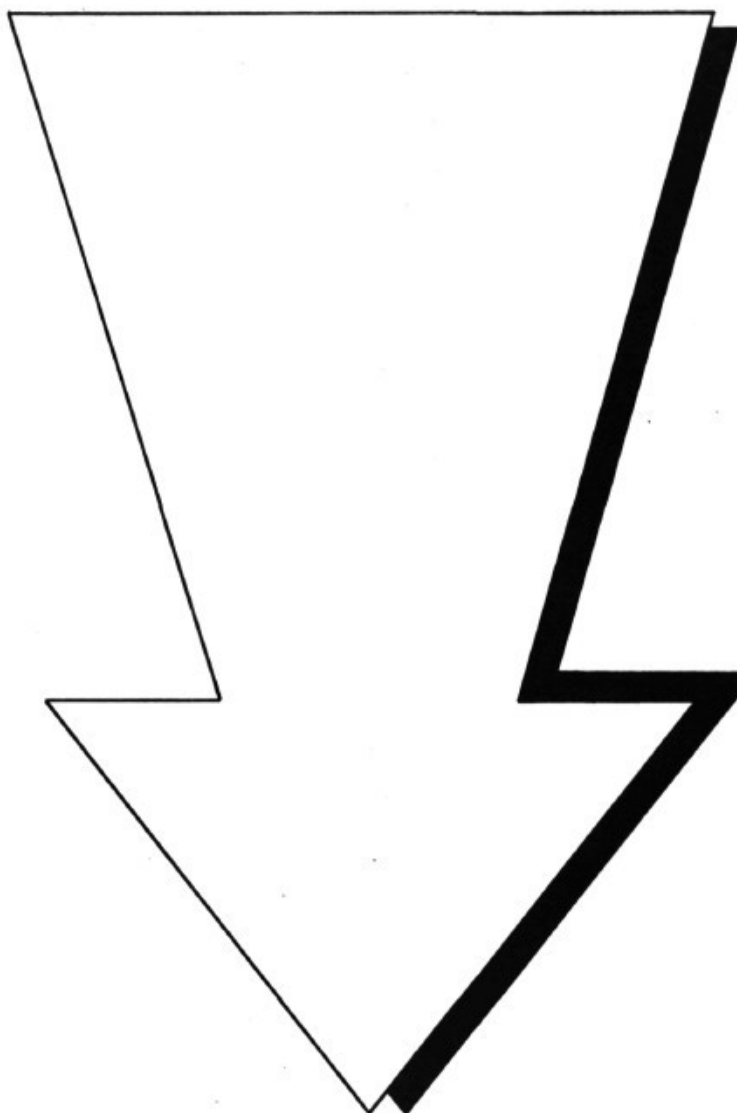
M s se és cert que "si no ens entenem per llenguatge, entenem-nos per amor"  s també veritat que el llenguatge, la nostra llengua, expressa el nostre deler de Déu. I tant!. Que n' s de distint pregar en la nostra llengua o fer-ho en una altra!. La nostra llengua està brufada de professions de fe: "D  vos guard", "Alabat sia D ", "Ave Maria"... I si l'home és naturalment religiós i l'expressa segons el seu tarannà, recuperar la llengua pròpia, que n'és massella,  s topar-se i regenerar, la vivència de fe que cova dins nosaltres; no en va resa la súplica: "Senyora, conservau-no Fe i Llenguatge".

Vet aquí, doncs, que recuperar la nostra llengua és recuperar la nostra identitat, renovellar el bessó m s  tim que ens defineix irrepetiblement, originalment, com a poble i com a persones.

La nostra llengua, "lo pus bell catalanesc del món" com digué fermosament Ramon Muntaner, està en perill i amb ella tot el nostre poble.

El II Congrés Internacional de la Llengua Catalana pretén d'esvair aquest perill: afanyem-mos, perquè no podem deixar que muiri el caliu que ens llegaren els nostres avantpassats perquè ja no és nostre,  s dels qui ens seguiran. I usem la nostra llengua en tot i pertot perquè és el nostre dret i el nostre destí

GABRIEL SEGUI TROBAT.

**// CONGRÉS IN
TERNACIO
NAL DE LA
LLENGVA
CATALANA
, MCMVI 86**

PÒRTULA i la MÚSICA

Hem de reconèixer que la hemerografia a Mallorca no està estudiada i molt manco encara l'hemerografia musical.

Es veritat que són poquíssimes les publicacions periòdiques de caire musical.

Copiant del BSAL 9-10 (1901) 197 sabem que:

"NOTICIERO MUSICAL. Boletín de novedades musicales, avisos, noticias y anuncios. Propietario: Francisco Manasero. Año I 1900. Palma. Impr. de J. Tous 230x146 mm (4º m)- 4 págs a 2 col.

El primer número se repartió gratis, e ilustrado apareció el 10 de Marzo. En este mismo año terminó su publicación"

Després, gràcies a Mn. Joan Maria Thomàs i Sabater tindríem PHILHARMONIA (1929-1936), Revista internacional de música.

Amb la fundació de Joventuts Musicals de Palma (1956) neixeria la publicació JUVENTUDES MUSICALES ESPAÑOLAS-CIRCULAR DE LA ZONA DE BALEARES que durarà fins 1963(?)

I ja en els nostres dies arriben: LES CANCONS DE LES ILLES - CANCONS DEL MON. Els Vallde-mossa (1979), MADRIGAL (1983) i QUADERNS DE MUSICA XIMBELLI (1984).

El "boom" de la Premsa Forana ens durà qualque estudi referent a música i referent al nostre fet musical mallorquí, però cap com PORTULA que des del nombre dos (febrer, 1982) ja no deixarà de preocupar-se per la música nostrada, exceptuant el nombre 19 (juliol, 83)

Al llarg d'aquests 50 nombres -i que això duriens trobam amb els estudiosos de la nostra música que a través d'aquestes planes van donant a conèixer llurs investigacions. Basta consultar els quatre completíssims índex de la publicació (del 1982 al 1985) per veure que la música té un lloc molt important a Pòrtula. Així ens trobam amb els següents autors amb indicació de les planes que dediquen a la música

Joan Morey Company, 16
 Biel Massot i Muntaner, 28
 Charles Fox, 1
 Aina Sansó, 5
 Baltasar Bibiloni, 2
 Francesc Crespí, 3
 Miquel Mut i Sureda, 1
 Llorenç Mª Duran, 3
 Miquela Lladó, 1
 Pere Estelrich i Massutí, 26
 Joan Company i Florit, 4
 Ramon Turmeda, 1
 Joan Parets i Serra, 2
 Xavier Carbonell, 2

També volem anotar les ja conegudes seccions:

Goigs, 16
 Guia Musical de Mallorca, 10
 Fet musical, 5
 Agenda musical, 12

Volem acabar aquesta nota dient que en la científica Revista de Musicología de la Sociedad Española de Musicología (vol. VIII, 1984, nº 2, pàg. 504) dóna a conèixer alguns dels articles apareguts a Pòrtula.

Res més per avui. Apa, cap el nombre 100!

JOAN PARETS I SERRA.

UN «TRUI» QUE AGRADA...

SI, tal vegada és aquest el millor titular que podria trobar per aquest article. I no és que em vulgui referir a qualsevol trull, no, aquest és un trui molt concret, un trui que molta gent hem viscut d'una manera i que, ara, recordam amb nostàlgia.

¿ Qui no recorda aquell local de la plaça de la Porta de Santa Caterina de Ciutat, aquell "Músic Bar" com es diu ara, darrerament anomenat "Marengo", on després d'un eclipsament de no pocs anys, vàrem poder disfrutar de la música en viu, amb figures com Tete Montoliu, Pedro Iturralde, Juan C. Calderón, Lou Benet, Max Sunyer, Núria Feliu, etc...?

El motor d'aquest trui és Miquel Jaume, actual gerent i director de TRUI espectacles, empresa que en poc temps ha aconseguit el master de popularitat en el 1985. Prou conegut pels quintos, ajuntament i organitzadors de festes de Marratxí (St Marçal, festes patronals, quintos i altres).

Tal vegada, un dels problemes que suposa qualsevol innovació en qüestió de locals comercials és la resposta de la gent. Parlant amb Miquel Jaume em conta que fou fàcil la introducció de la gent dins el món que TRUI CENTRE pretén reivindicar, fins al punt que el local "tornà" petit. Arran d'aquest èxit i ja en contacte amb importants personatges de l'espectacle, comença la carrera de TRUI com agència d'espectacles. En el millor moment de TRUI CENTRE, Miquel Jaume organitza un concert de jazz en el Teatre Principal: Tete Montoliu Triu i Sony Estit feren esgotar les localitats, un ple de 1200 persones. A aquest concert en seguien d'altres a l'Auditori (Aute, Lyonel Hampton, Die ZZ i Guillespie) al Poliesportiu (Ray Charles), Plaça de Braus (J.M. Serrat) i comença TRUI ESPECTACLES.

Però és ell, en Miquel Jaume, que ens conta com fou la cosa:

-Bé, possiblement, i a diferència d'altres empreses de l'espectacle, podria dir que vaig començar la casa pel terrat, amb espectacles forts com el concert de Paco de Lucia, John McLaughlin, Oscar Peterson, J.M.Serrat, Lyonel Hampton, etc.

El ja conegut anagrama i el nom de TRUI va ren estar un temps sense aparèixer, feies feina amb el nom d'Espectacles Miquel Jaume, què va passar?

-Al començar a aficar-me més amplament en el món de l'espectacle vaig vendre el local i, per tant, el nom; llavors el prestigi i la qualitat del Trui

anterior va acabar i el local tancà. Els bons records que aquest nom em duia varen fer que el tornàs assumir i el vaig patentar com TRUI ESPECTACLES.

I de Ciutat, a la part forana. No és així?

-Fou a requeriment d'altres ajuntaments; varen veure que era una manera diferent d'organitzar unes festes i això els agradà.

En les organitzacions de festes, sobre tot quan es tracta de gent jove (quintos, comissions particulars de festes...) els responsables es troben amb no poques dificultats. Fer la feina amb TRUI és una ajuda considerable.

Miquel, baix el teu punt de vista, com ha de ser la millor persona per desenvolupar la feina que tu fas?

-Pens que el més important és el contacte humà, tant amb els artistes com amb aquells que els contracten, amb aquests darrers TRUI sempre ha estat al seu costat, ajudant a solucionar tot tipus de problemes encara que no sigui necessàriament competència nostra.

L'evolució de TRUI en el món de l'espectacle fou molt ràpida. Què ha significat això pels altres representants?

-Potser els hagi obligat a fer la feina millor. TRUI no es dedica exclusivament a llogar artistes i cobrar; l'equip tècnic de què disposem està present abans, durant i després del desenvolupament de les festes. D'una cosa que em sent orgullós és que des del primer contacte, els organitzadors segueixen amb nosaltres, no perdem el client.

Quin és el tipus de música que es ven millor a Mallorca?

-La més fàcil és la popular o comercial. TRUI intenta, i ho està aconseguint, introduir la música cultural (jazz, clàssic, espiritual negres, cançó catalana, etc) i la popular mallorquina.

Podria seguir molt més amb la manera de fer feina de TRUI, però lo millor és que ho anem a veure a qualsevol de les moltes festes que organitza per tot Mallorca. Una de les més properes, per cert, és la de Sant Marçal de Marratxí.

Gràcies i endavant, TRUI !

MIQUEL MUT I SUREDA.

Una mostra exemplar: la revista Pòrtula

Sabem molt bé que l'encapçalament d'aquest article pot semblar pretensions i, sens dubte, d'una envergadura temàtica pròpia d'un estudi més exhaustiu i profund. Aquestes ratlles solament pretenen ésser un punt de partida per a una reflexió seriosa i compromesa sobre el vast panorama de la vida musical a la nostra illa que, malhauradament, no rep l'atenció desitjada en un país modern, democràtic i europeu. D'altra part, volem retre un obligat homenatge a una "Revista" que ha entès i ha contemplat la complexitat i la transcendència del fet musical a Mallorca. Biel Massot i Muntaner, a través de la Revista Pòrtula, ha aconseguit aquest difícil equilibri: donar la importància informativa i educativa que l'art de la música requereix i que li pertoca dins l'ample context del quefer cultural de tota societat.

La nostra reflexió es basarà en tres punts, tots ells íntimament relacionats, que considerem fonamentals per a la normalització del fet musical:

- 1.- La formació musical
- 2.- La interpretació musical
- 3.- La recerca musicològica i la divulgació musical

LA FORMACIÓ MUSICAL

Si bé els postulats sobre el valor de l'ensenyament musical són reconeguts i acceptats per tothom, encara ens trobam avui en dia que la incidència pràctica de l'"assignatura Música" entre els nins i les nines d'edat escolar, obeeix més a iniciatives personals que a directrius o intencions institucionals. Els esforços del músic-pedagog Baltasar Bibiloni i de l'Escola de Pedagogia Musical han representat a Mallorca quasi bé la única actuació coherent i continuada en aquest camp.

D'altra part, el creixent interès pels estudis musicals i la demanda d'una formació musical amb plantejaments pedagògics moderns reflecteix una greu deficiència de l'oferta oficial i professional de la Música a Mallorca. És el cas del nostre Conservatori: el que hauria d'ésser el primer i model·lic centre de formació musical està mancat d'un interès i/o voluntat per sortir del seu aïllament professional, intel·lectual, didàctic i social que arrossega des de fa anys. Els joves estudiants que volen "aprendre i viure" la música ho fan generalment fora del Conservatori: classes particulars amb professors que no estan a l'esmentat centre i haurien d'estar-hi; Cursos de Música organitzats per la Universitat; la tasca de Joventuts Musicals de Palma; la Federació de Corals de Mallorca; proliferació de conjunts de cambra; encontres d'estudiants, etc...

Tampoc hauríem d'oblidar que històricament tota la situació musical implica tres factors: compositor, intèrpret i oient. Cap membre d'aquest triumvirat és complet sense els altres dos. Per tant, no solament la formació musical és necessària per al "músic", sinó també per a tota la societat en general. El problema que envolta el fet artístic és, en definitiva, una qüestió de formació i d'educació.

LA INTERPRETACIÓ MUSICAL

En aquests moments, Mallorca compta amb un nombre molt significatiu de solistes, agrupacions i/o institucions dedicades al conreu de l'activitat concertística. Ara bé, la manca de sensibilització institucional (tan pública com privada), la manca d'una coordinació general (coincidència de concerts o de projectes paral·lels), la manca d'una clarificació d'objectius i prioritats en el suport a intèrprets o institucions musicals (agrupacions, festivals etc...) ... són elements que revelen, o bé una desconeixença de la música que cal recolzar per la seva significació estrictament musical i social, o bé palesen el favoritisme polític dels responsables de torn.

L'oblit o la poca atenció cap a l'Orquestra Ciutat de Palma -majoritàriament recolzada per l'Ajuntament de Palma- n'és un clar exemple. Aquest fet és inconcebible i quasi bé insòlit dins tot l'Estat Espanyol, ja que des de l'aparició del mapa autonòmic hi ha hagut un creixement quantitatiu i qualitatiu mai vist dins el camp de la música simfònica a Espanya. Pensem que una orquestra simfònica no sols marca el pols musical d'una ciutat o d'una regió, sinó que també repercuteix positivament sobre:

-la creació musical (afavoriria i estimularia els nous valors de la composició).

-la música de cambra (fomentaria la divulgació i l'amillorament d'aquesta difícil modalitat instrumental).

-la música escènica (disponibilitat d'una infraestructura simfònica per a realitzar temporades d'òpera i/o sarsuela).

-el turisme (fet socio-econòmic que cal considerar en el cas de la nostra illa).

LA RECERCA MUSICOLÒGICA I LA DIVULGACIÓ MUSICAL

Des de fa uns anys s'ha notat un canvi positiu en aquest camp, però encara són moltes les tasques urgents a realitzar. Per una part, hem de constatar l'aparició de: publicacions d'uns quants llibres sobre música o amb apartats sobre ella; articles a diaris i revistes (cal esmentar la revista "Madrugal", de la Federació de Corals de Mallorca, dedicada exclusivament a temàtica musical); edicions discogràfiques (sobre tot, la tasca pianística realitzada per Joan Moll); la creació del Centre de Recerca i Documentació Musical realitzada per Joan Parets, etc...

D'altra part, encara no hi ha una sensibilització institucional envers l'estudi, recerca, catalogació i divulgació del nostre patrimoni musical. L'absència de la matèria "Història de la Música" en el pla d'estudis d'Història de l'Art de la nostra Universitat; la nul·la inquietud investigadora del Conservatori, etc..., en són una significativa mostra.

La crítica musical -en general poc formada i partidista- ocupa un cas apart dins l'àmbit de la divulgació musical. Aquesta circumstància no solament perjudica el món musical en si, sinó també la solvència de tot diari que hauria d'oferir una informació seriosa, correcta i honesta.

JOAN COMPANYY i FLORIT.

Una CARASSA a l'orgue

DE LA CATEDRAL DE MALLORCA?

A les narracions dels viatges d'escriptors que en el segle XIX des de diverses procedències feren a Mallorca, a part del caramull d'informacions descriptives, paisatgístiques, històriques, costumístiques, etnològiques, artístiques, etc., també hi podem trobar dades d'evident interès musicològic. Aquest és el cas del viatge del Baró Davillier (1862) (1) o els excel·lents treballs continguts a "Die Balearen" de l'Arxiduc Lluís Salvador (2). En el famós "Un hivern a Mallorca" de l'escriptora George Sand, endemés de l'interès que ha suscitat i que encara desperta com a descripció evocadora d'un moment de la vida del pianista i compositor Frederic Chopin, hi podem trobar també notícies d'un clar valor per a la investigació musicològica mallorquina. Així en el capítol 2n de la segona part, on descriu les impressions d'una visita a la catedral de Ciutat, ens diu:

"Com a la catedral de Barcelona, he vist a la de Palma el singular trofeu que orna la major part de les metropolis d'Espanya. La fastigosa visió d'un cap de moro, de fusta policromada, coberta amb un turbant que remata l'ornament terminal inferior de l'orgue. Aquesta imatge d'un cap tallat i que ostenta de vegades una barba blanca, està pintada de vermell a la banda de sota, per a figurar la sang impura que vessa al vençut..." (3).

La descripció d'aquesta testa penjada, similar o idèntica a les que tenien molts dels orgues del Principat, allà anomenades popularment carasses (4), és per ara la única notícia d'aquest tipus d'artefacte organològic que he trobat a les Balears.

Les carasses catalanes, responien totes a un mateix model iconogràfic talment com la descrita per Na George Sand, és a dir, tamany més gran que les dimensions naturals d'un cap humà, profusament barbut, i tocat generalitzadament per un capell d'estil turbant, identitat que lògicament en cada model hi eren manifestes petites diferències fruites de l'estil, cronologia, realització i acabats escultòrics, i també en l'expressió del rostre (hi havia carasses somrients, tristes o bé de rictus hieràtic). Si bé sempre les carasses s'han identificat popularment com el cap tallat d'un moro o d'un turc, no seria estrany que en un origen tinguessin una significació diversa, potser en referència a personatges bíblics.

Totes aquestes carasses no eren emperò únicament un element simbòlic-decoratiu, sinó que sobretot constituïen part formal de l'estructura sonora de l'instrument, ja que sempre estaven associades a algun registre que a voltes els era fins i tot propi, fet que les fa esdevenir parentes de tots aquells jocs de sonoritats exòtiques i imitatives (timbals, d'ocells, campanes, etc) tan de moda en els orgues dels segles XVI i XVII. (5)

Els ulls i boques articulats, amb moviments controlats per l'organista des de la cònsola mitjançant uns dispositius similars als de les marionetes, són un dels elements més propis de les carasses, trets teatrals, que com a objectes singulars, potser siguin

Carassa de sota l'orgue de la Parròquia de Santa Maria del Mar (Barcelona)

únics de l'organeria catalana.(6) Per totes les característiques descrites, escèniques i sonores, esdevingueren fortament populars, i el seu funcionament arribà a constituir un signe festiu determinant en certes celebracions, signe ben estimat i esperat per la quitxalla. Les diades de Nadal i Cap d'any foren les festes de més assenyalat protagonisme d'aquest curiós artefacte, a Barcelona sobretot en la darrera, ja que a la Catedral i a altres esglésies, l'actuació de la carassa cloïa vomitant glopades de confits, caramels i altres llepolies.(7)

Les carasses es fabricaren des de la fi del segle XV (Perpinyà, 1504) (8), i durant tot el segle XVI (Santa Maria del Mar, 1514) (9), (Catedral de Barcelona, 1539-1541) (10). El segle XVII sembla ésser el límit cronològic.

Són interessants les notícies que recollí n'Aureli Capmany (11) sobre les diverses restauracions del cap penjat de l'orgue de la Seu Barcelonina, que demostren l'interès en la seva conservació i funcionament. Cito textualment:

del Llibre d'Administració de l'Obra, anys 1567 a 1569. Fol.81 "Paga de 8 sous feta per l'Obra de la SEu a Joan Moncadú, Pver., per una cua de cavall per a la barba de la Carassa de la present església, el dia 9 de juliol de 1568". "Paga de 1 lliura i 16 sous a Anton Toreno, pintor, per refer la Carassa i barba de la Carassa, el dia 17 de juliol de 1568".

"Paga de 6 sous al Canonge Aberch i Vila, per tres cues de cavall per a adobar la Carassa". "Item. A dit Canonge 20 lliures pels treballs d'adobar l'orgue que danyar lollam."

Del llibre d'Administració de l'Obra, any 1585 a 1587. Fol.116 "A 6 de gener de 1586 l'obra de la Seu paga 2 sous per a adobar la Carassa de l'Orga".

Del Llibre d'Albarans de l'Obra, any 1609 a 1611. Fol.202 "Paga de una lliura 10 sous a Joan Basi, pintor, per reparo i encarnar la Carassa de l'orga (15)ral, a 10 de desembre de 1609".

De Santa Maria del Mar, en un rebut de 1784 de la Junta d'Obra, l'organer Joseph Buscà manifesta "molts canons, entre ells el de la carassa, estaban embossats".(12)

Desgraciadament sembla ésser que cap de les carasses del Principat ha perdurat fins avui instal·lada en el seu lloc, algunes varen desaparèixer en les restauracions dels orgues dels segles XVIII i XIX, altres han estat víctimes del purisme o millor dit puritanisme religiós (la de la Catedral de Barcelona fou retirada poc després del darrer concili) i la majoria foren destruïdes en les cremades de convents i esglésies, en especial pels esdeveniments del 1936.

Retornant a la carassa de la Catedral de Ciutat Mallorca, no puc deixar de citar els dubtes que sobre la seva existència foren expressats per En Lluís Ripoll, en les notes emmarcadores i de comentari publicades a l'edició castellana d'Un hivern a Mallorca del 1979, on diu: "No me consta (referint-se a la carassa) este particular. Creo, por lo que atañe a la Catedral de Mallorca, que nunca ha estado tal figura". Dubtes que tenen una certa consistència si

constatem la falta total de dades gràfiques i també documentals, hipòtesi d'inexistència que encara pot ésser més reforçada si observem en el dibuix-projecte de l'organer Gabriel Tomàs de 1793, que tampoc hi és representada la carassa.

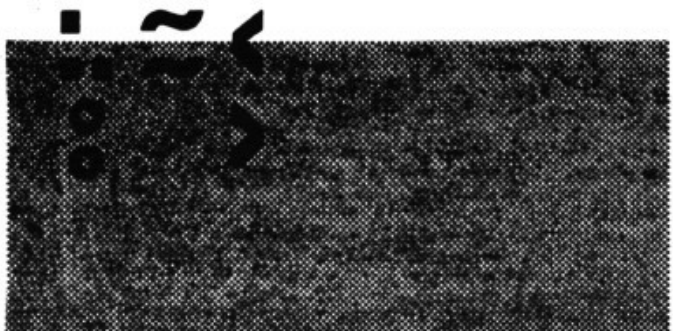
En el cas que la descripció de Na George Sand fos verídica, prenint per model les carasses barcelonines, podríem aventurar una data de col·locació en el orgue vers els anys noranta del segle XV (13), o en les restauracions del 1581 o de 1628-29 (14).

Espero que escorcolls futurs en els arxius catedralicis aclariran aquesta qüestió, que en el cas d'ésser afirmativa assenyalaria encara més la unitat de criteris de les antigues escoles organeres de les Illes i de Catalunya, tant en la concepció dels complexos sonors dels orgues, com en els seus programes estètics-iconogràfics de les façanes i mobles.

XAVIER CARBONELL.

Notes

- 1) Viaje a Mallorca por Charles Davillier y Gustavo Doré. Panorama Balear nº1, Ciutat de Mca, 1951
- 2) Arxiduc Lluís Salvador, Las Baleares (Die Balearen), J.J. de Olañeta, 1984
- 3) Traducció d'En Miquel Ferrà i Martorell, en l'opuscle L'ordre del Temple i el seu temps, Quaderns Sollerics nº 13, 1986
- 4) N'hi havia a les Catedrals de Barcelona i Perpinyà, i a les esglésies de Santa Maria del Mar, Sant Just i Pastor, ambdues també de Barcelona, a Arenys de Munt, Mataró, Manresa, i a Vilafranca del Penedès.
- 5) Aureli Capmany, Les Carasses als orgues d'església. Curiositats de Catalunya, Barcelona, 1936
- 6) *Ibidem*
- 7) Darrerament, l'Ajuntament de Barcelona ha intentat reconstruir d'una forma laica (sic), la festa fora del recinte de la Catedral.
- 8) Antonio Bonet Correa, La evolución de la caja de órgano en España y Portugal. El Órgano Español, Actas del I Congreso, 1981 U.C.M. p.258
- 9) *Ibidem*, p.263
- 10) *Ibidem*, p. 264
- 11) Aureli Capmany, Op. Cit., p.25-26
- 12) F. Baldelló, La Música en la Basílica Parroquial de Santa Maria del Mar de Barcelona, Barna, 1963, pàg. 32
- 13) Bernardo Juliá, El órgano de la catedral BSAL,XXXIII (1972) nº 816-817, p. 470-471
- 14) *Ibidem*, p.471-473

L' autosubvenció de concerts

Amic de la Música Clàssica és una associació nova a Mallorca que funciona a diversos racons de l'Illa. Es un experiment per dur artistes de categoria no solament a Ciutat sinó també a llocs allunyats de Palma.

Sí, hi ha diverses entitats com La Caixa, La Conselleria de Cultura i el Consell que solen subvencionar concerts a diversos pobles i, a més, amb entrada de franc i això me sembla molt bé, especialment per a grans grups com orquestres de cambra i cors, però fa que cap poble pugui tenir continuïtat. La demanda de concerts ve sempre d'una minoria, mentre que les entitats han de pensar en representacions per a la multitud.

Però si un poble, o un grup de pobles propers, vol crear un cicle mensual, només fan falta unes cent persones disposades a pagar 500 pessetes cada mes com a base. Així, amb un pressupost de 50.000 ptes al mes poden comptar amb un artista de categoria, tant de l'Illa com de l'estranger. Ja tenim concerts mensuals a Deià, Cala Rajada, Cala d'Or i, periòdicament, en el Port d'Andratx.

Se veu que aquests llocs concentren estrangers que ja estan acostumats en els seus països a pagar les entrades als concerts. Però estic segur que hi ha mallorquins amb l'educació i el gust necessaris per crear un ambient musical prop de ca seva per a les seves famílies. Només manca una persona amb aquest desig i un piano, tant de casa particular com d'un lloc públic o saló d'actes. I no s'ha de demanar ajuda a ningú. Els pressuposts públics s'han d'emprar per a la massa que ha contribuït amb els seus impostos. I la massa mai no ha valorat la música escrita per a minories. És lògic.

Però, com pot ser rendable per als artistes tocar únicament per cinquanta mil pessetes ? me demanen sempre. I aquí ve el truc (si es pot emprar aquest mot): cada artista ha de tocar a quatre llocs durant la mateixa setmana del mes. És a dir, les associacions han de cooperar i entendre que al llarg de l'any tots els gusts seran atesos. El programa ha de ser variat: piano totsol, piano i violí, piano i cello piano trio, quartet de cordes, cant i piano... Les obres han d'ésser del repertori original per als instruments; o sigui, transcripcions no, exceptuant les grans transcripcions de Liszt, per exemple. El primer any s'han de cercar obres generals, després se poden desviar un poc cercant obres d'interès especial, com d'autors desconeguts encara que importants, obres noves o inèdites. Però, en principi, han d'ésser tríos de Haydn, Beethoven, Mozart, Shostakovich; les sonates de Beethoven, Mozart, Bach; obres de Chopin, Fauré, Vivaldi... en una paraula, la gran tradició d'Europa.

PATRICK MEADOWS.

«PERLÒIA»

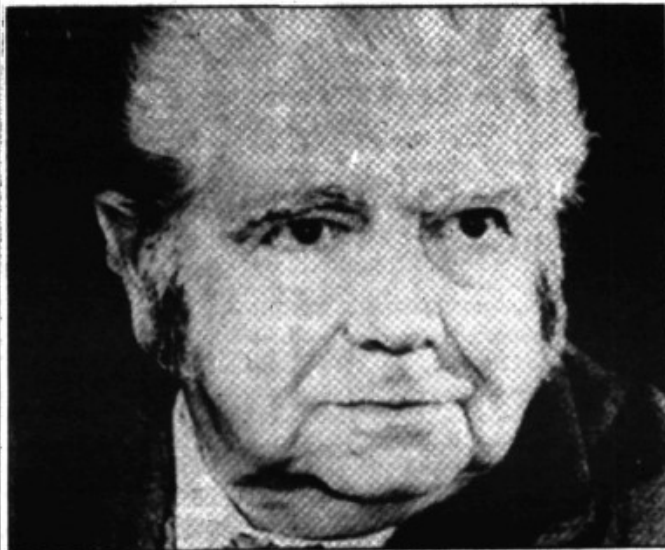
Onsevilla, qualsevol sia l'indret, sempre hi trobam algun d'aquells homes que -quasi bé sense pensar-ho- han dedicat tota la vida a l'Art. Personatges rics en històries i amb un sac ple d'aventures, d'anècdotes i de vivències.

Un d'aquests artistes, felanitxer per a més senyes, és l'amo en Miquel Manresa, Mestre Perlòia com, orgullós del seu malnom, signa les seves obres.

Miquel Manresa va néixer amb el segle. De jove s'inicià en la Música a través del seu germà major primer i amb don Bartomeu Vich després. Des de llavors, la guitarra fou el seu instrument.

Treballà de barber. I la seva rebotiga es convertí en "Ateneu en el qual hi tenien els truis els aficionats a la Música, especialment els aficionats a la guitarra. Els dissabtes, a la rebotiga es formava un jubileu: s'hi podien escoltar les tonades més clàssiques". Són paraules de Xim d'Aixa.

L'any 1927, el nostre personatge agafà la direcció de l'Orfeó Aulí, succeint a D. Bartomeu Gayà. La Coral amplià el repertori i el nombre de veus: passà de quaranta-quatre veus d'homes a seixanta veus mixtes. Fins i tot arribà a cantar a les sessions del cine mut.

Mestre Perlòia ha vist passar pel davant petits i grans aconteixements... i sempre amb la guitarra al seu costat.

Les seves composicions abracen des de peces per a agrupacions de Jazz fins obres per a diferents instruments i cor.

Ara, quan el pols no li respon com voldria per tocar l'instrument, s'ha decidit a escriure poesia. D'uns anys ençà ha publicat tres llibres de versos i un de costums mallorquines. Quatre volums que donen una idea de la seva il·lusió jove... de vuitanta sis anys.

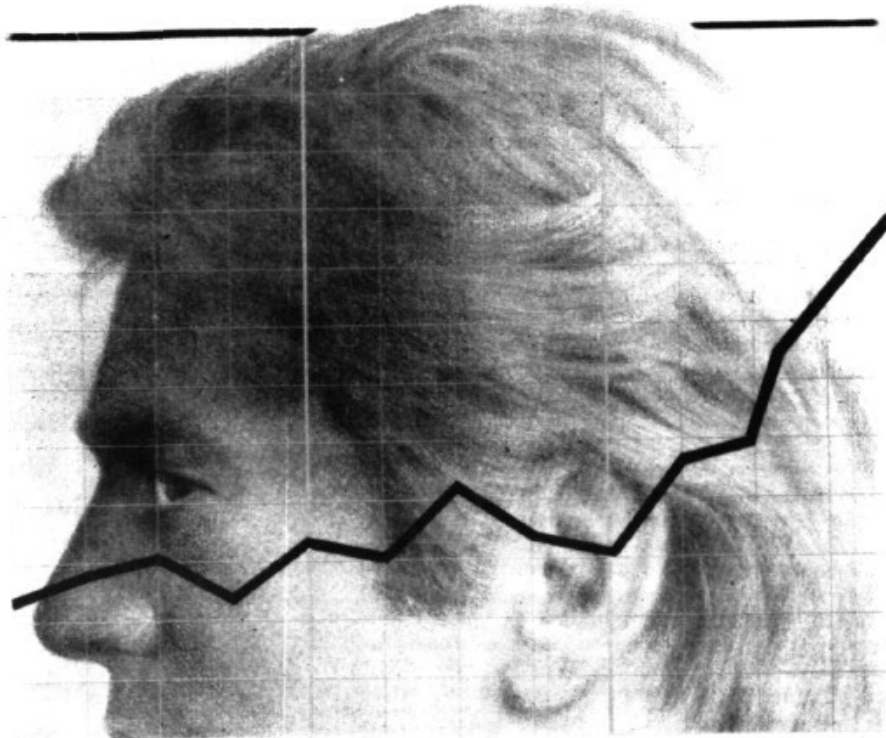
No fa gaire, el músic m'ha fet portador d'un present: l'aplec de transcripcions per a guitarra d'algunes tonades felanitxeres. Vénen amb una dedicatòria:

"A la revista Pòrtula"

Hermós obsequi que valora la tasca de la revista en pro de la Música.

PERE ESTELRICH I MASSUTI.

**ELS
CINC
TONS
DE LA VIDA**

La Natura existeix per a cinc sentits convencionals -convencionals perquè els fets hi "convenen"-: el vegetal neix per al perfum; la carnosa fruita per al gust; la immensitat de la mar, pareix feta per a la vista, i la cabellera infinita de la dama somnada, per al temerós tacte. L'orella, sinuós orifici amb pavelló venussià o caragol còsmic o sala de percussions treballoses, ho, ah, l'orella... L'orella ha nascut per a la música. Els cinc sentits que els metges punyeny i l'Església controla són el punt de contacte del nostre cervell amb el món exterior. Si l'home perdés aquests fils conductors, no li restaria més que una fosca sense fi; si un home nasqués sense poder ensumar, tocar, escoltar, degustar o veure, tendria un cervell verge, llis, buit... Ningú sap si en ell hi existiria cap concepte. Els cinc sentits: els cinc tons de la vida.

Unes veus asseguren la vivència d'un sisè o setè moviment a la simfonia del viure: una dona besa els llavis de l'amant, i una sensació que no és tèrmica, ni la pressió de les mans masculines als seus pits, ni la respiració ni res semblant li diu que ell no es troba allà amb el pensament; un jove, a un moment indeterminat del dia, sent un mal psíquic inexplicable i profund, i el seu pensament vola cap a la referència d'un amic o parent. Un pressentiment li indica que qualche cosa ha succeït i, efectivament, poc després sap que aquell ésser ha tengut un accident o que ha mort; el músic virtuós, quan compona una genialitat deixa que l'envaeixi una llibertat absoluta, exclusiva de la creació artística. Es la que permet inventar-se una cançó que mai podrà estar presonera entre barrots, perquè malgrat un dictador prohibeixi que es canti una melodia, ningú a l'univers pot impedir que vagi de boca en boca del poble. Dirien els religiosos catòlics que Déu ho pot fer; hauria d'exterminar tota la Humanitat.

El músic quan compona, la dona que capta la infidelitat de l'amant i l'home que pressent la mort de l'amic, són baix la influència i utilització d'un sisè sentit. Capten una forma de vida a la que encara no hi ha arribat l'evolució.

El capítol dels sentits encara inexplicables obri una porta a la justificació de les més enrevesades teories parapsicològiques. Res no es pot negar mentre pertany al món de la imaginació. Però, com es pot tornar gràfic el concepte d'intuïció, dels nous sentits encara no desxifrats?

Imaginem el món d'aquí a deu milions d'anys. Sabem que el cos humà haurà evolucionat. Els peus humans, per exemple, un bon dia -fa moltíssim d'anys- varen ésser mans simiesques que l'ajudaven a servir-se dels més primaris desitjos. Ara els peus són sols plataformes entorpidides per no perdre l'equilibri i posar-hi sabates. Per aquesta mateixa raó, el cos de l'animal anomenat home, pot canviar d'aquí al futur. I... i si les orelles s'anassin atrofiant poc a poc i arribàs un dia que la raça humana no pogués recollir cap so, què passaria amb la música? què passaria amb els milions d'acords xifrats de la música? què passaria amb el Hey de Juli Esglésies, l'"Assules rejass" dels germans Heredia, el Vou-veri-vou, la marxa nupcial?

Es pot intuir un món de silenci total: als museus, com a objectes inexplicables, inservibles, curiosos, hi serien els micròfons, platines, tocadiscs, instruments musicals, i la gent no sabria per a què servir en el passat. Les partitures serien confuses amb al·lucinats missatges d'altres galàxies. El piano plujós de Chopin -oh tristor polaca-, la majestat de Beet., la melangia de les cançons russes de Rachmaninov, romandrien a l'aire en forma d'ones que ningú no podria captar. Ara bé, si un dia les vibracions d'una fuga de Bach, que sorgissin poderoses al museu d'instruments quan qualcú, estúpida, connectàs un torre sònica, a l'home se li podria posar la pell de gallina, encara que no hi sentís, per efecte de les vibracions decibèl·liques... No li provocarien una sensació inexplicable, que ell podria batejar de sisè sentit?

En un món futur on seguís existint la música, però no les orelles, les simfonies passarien a formar part de la Parapsicologia.

RAFEL FERRER SANCHO.

En sortir aquest número 50 de Pòrtula, ja haurem escoltat en Lluís LLach amb na M^a del Mar Bonet i na Marina Rossell al Parc de la Mar de Ciutat.

Ja que el concert està inclòs entre les activitats del II Congrés, seria bo ampliar les reflexions que aquest ens proposa a l'obra d'un home que sovint ultrapassa la capacitat dels nostres esquemes.

Sens dubte, la imatge de LLach que ens ha quedat més marcada és la del Llach polèmic, censurat i prohibit. Els temps eren difícils; en els darrers seixants s'agraïa qualsevol acte reivindicatiu, i encara més si era popular. "Un dels privilegis d'aquella època - diu el mateix Llach - és que no hi havia cantants i, en canvi, n'hi havia molta demanda".

Eren temps de repressió, i d'esperança que parla va francès; eren els temps de la "Chanson", que Llach coneixia des que estudià el Batxillerat a un internat de Figueres (cins o sis anys abans del mític 1968).

Va esser en aquest any, 1968, que aparegué L'Estaca. Cal dir que aleshores aquesta cançó tenia un significat més ample que el que, a força d'equívocs i de banderetes, hem arribat a donar-li. Vull dir que tenia uns matisos de reivindicació polític-social, explicables dins el context general i de les cançons que ell mateix produïa aleshores. (En el primer disc en el que aparegué L'Estaca també s'inclouen Cant Miner i Cop de destràl).

Així doncs, afirmar que des del principi L'Estaca (objecte) ha estat el símbol del poder estatal és una inexactitud. No un error; una inexactitud.

Es clar que avui, quan a les formacions d'esquerra ja les podem cantar No era això, companys i només ens queda un fil d'esperança en les nacionalistes, necessitam reforçar tots els mitjans d'expressió. Però ja dic que no podem oblidar certs aspectes, sobretot quan hem de fer una anàlisi seriosa d'una obra literària, en aquest cas el text d'una cançó.

Això és el que interessa; deixar ben clar que l'obra de LLach va més enllà de L'Estaca i d'aquesta falsa imatge, que, com totes les estampetes, és insuficient i barroera.

Avui mateix, mentre repassava la informació sobre el cantant, he trobat un retall de l'AVUI del mes d'Abril de 1983 (just quan s'aprovava la Llei de Normalització Lingüística; oh, casualitat!). Era una carta en la que el signant retreia a LLach que fes cançons d'amor enlloc de continuar "la lluita". Crec que és una prova clara de tot el que estic dient: que el públic ha quedat estancat, que no ha seguit l'evolució de l'artista.

Es evident que entre aquestes primeres cançons i Maremar o Amor particular (que era la cançó a la que em pens que feia referència la carta), hi ha una millora molt però molt gran, tant de creació com de mitjans. Es evident, també, que no es poden musicar coses de Martí i Pol, Joan Fuster, Joan Oliver, Màrius Torres, etc. sense que no en quedi res al sedàs. Les influències són importants, i encara no tant les d'aquest autors que hem anomenat com la de Kavafis.

En referència a Kavafis, el que podem identificar més clarament és el primer cant de Viatge a Itaca i A la taverna del mar, però també tot un seguit d'allusions clàssiques (que comencen a veure's en el disc immediatament anterior a Itaca...I si canto trist) i, sobretot, el domini que aconsegueix en l'ús de la imatge poètica.

Amb tot això no vull dir que LLach no tenguí

LLUÍS LLACH,

UN EXEMPLE.

un estil propi; és clar que el té, i a més a més, considerablement madur i de qualitat. Aquest és el mèrit de LLach; fer obres d'aquesta mena per a una cultura, ja ho sabem, minoritària. Es aquí quan cal que ens demanem si és aquesta o l'altra la millor manera de tirar endavant "la lluita".

Crec que la resposta és fàcil, i ara que ja estam en el II Congrés, fins i tot pot resultar profitosa, sobretot per a prendre'ns les coses seriosament i deixar les arengues retòriques en les mans d'aquells que mai no han sabut fer altra cosa. Ja ho diu en LLach; "Què diran els déus/ si aturem el pas/ o creiem que n'hi ha prou/ amb el poc que hem avançat./ Ens diran: miserable d'aquell dissortat/ que no té la humilitat del constant començar".

COLAU DOLS.

En el Teatre Principal, durant els Laudes (1950)

EAKTAY - AHN

El passat dia 17 de desembre-85, l'Orquestra Ciutat de Palma va retre homenatge amb un concert a l'Auditori al qui fou el primer director de la desapareguda Orquestra Simfònica de Mallorca.

Eaktay-Ahn va néixer a la ciutat de Pyong Yang (Corea) l'11 de desembre de 1911. Des de petit sentí la vocació musical i, essent un nin, anà a Tokio per estudiar Música. Aviat comprengué que la seva veritable vocació era la composició i la direcció d'orquestra. Se'n va anar a Nordamèrica per seguir estudiant a la universitat de Temple de Filadèlfia. Allà aconseguí el doctorat en Música amb medalla d'or. Vengué a Europa, a Viena, on es produí allò que hauria d'influir extraordinàriament en la seva vida: va conèixer Richard Strauss de qui seria deixeble predilecte.

A Budapest va fer un curset amb Bela Bartok. Després, durant uns anys, donaria concerts per quasi tota Europa al davant de les més prestigioses formacions orquestrals, Orquestra Filharmònica de Berlín, Orquestra Filharmònica Bulgària, Sofia, Orquestra Filharmònica Budapest, Orquestra de la Ràdio-difusió Francesa, Orquestra de Ràdio Lugano, Orquestra del Liceu de Barcelona, Orquestra Filharmònica de Madrid...

Fou a mitjan 1946 quan el vaixell entrava a la badia a les set del matí; Eaktay, recolzat a la barana, mirava vers Ciutat. Els hotels, les cases, els molins del Jonquet pareixien entrar dins mar, se reflectaven a l'aigua, davall el castell de Bellver, rodejats de pins. Responent la invitació del "Círculo de Bellas Artes" de Palma, on el Pare Massana havia parlat de la personalitat del músic coreà al president del "Círculo", Antoni Parietti i el mestre Josep Bala-

guer li oferiren el lloc de director, que acceptà de seguida, començant a treballar amb tenacitat i perseverància.

L'Orquestra Simfònica de Mallorca va fer la seva presentació oficial el 14 de gener del 1947. Fou tot un aconeixement a la Ciutat, amb un programa Tocatta i Fuga en re menor i Fuga en Sol menor de J.S. Bach (Instrumentació d'Eaktay-Ahn) Simfonia nº 8--Incompleta de F. Schubert, L'Arlesienne de G. Bizet i el poema simfònic Recuerdo d'Eaktay-Ahn. Fou tot un èxit en el Teatre Principal que encara recorden avui amb especial nostàlgia molts dels músics de la nostra Orquestra Ciutat de Palma.

Maria Dolores Talavera, esposa d'Eaktay-Ahn i les seves filles Helena, Ana i Leonor vivien a Son Matet, en una casa enrevoltada de pins on dormien infinitat d'ocells. Cada matí s'aixecaven a veure'ls "Sabes, Lolita? Hoy el pajarito gris, aquel pequeñito, estaba solo en una rama y muy triste, porque sus padres se han ido hacia el sur, buscando más calor y él es aún pequeño y no puede ir este año..."

"... Antes de la comida salíamos a dar un paseo hasta Génova. Entonces por ese camino no había más alguna casona mallorquina, todo era campo sembrado de almendros. Casi nunca encontrábamos a nadie y Eaktay-Ahn silbaba; silbaba muy bien. Se paraba continuamente a mirar un árbol, una flor, un pájaro; le encantaba la naturaleza. De repente se ponía a cantar la Novena o la Sinfonía de los Alpes. Estos dos temas salían instintivamente en cuanto veía un

campo. La música no era su profesión, era su vida." (del llibre de memòries de Mª Dolores Talavera, Mallorca y Eaktay-Ahn, Palma, 1972)

En els assaigs amb l'Orquestra Simfònica de Mallorca la corda no presenta cap problema en mans seves. La força impulsiva i vibrant de la seva batuta fa cantar necessàriament l'instrument, que no fa més que transmetre a l'arquet el pensament del Mestre. El virtuosisme de la seva direcció es fa a totes totes palpable... posseïx una batuta humilment solemne. La seva oïda percep la més lleu i insignificant fallida de qualsevol instrument. Es capaç de fer repetir el mateix passatge més de quinze vegades. No té cap casta de mirament a favor d'una execució franca.

La nit de la inauguració de la seva batuta tengué caràcter impressionable en tots els elements de l'orquestra. Cosa grossa tenim! comentava amb raó un -de tants joves- violinista, que guaita atordit i entusiasmat davant l'exigent i dolça autoritat d'Eaktay-Ahn. Però l'admirable constància del director influeix de manera decisiva en la voluntat de tots... i un "muy bien" va subratllar la tasca de les seves hosts. Quin premi millor podria anhelar la corda mallorquina que aquell "muy bien" en boca d'Eaktay-Ahn? No creia de cap manera que la nostra corda arribàs a tant, a tal grau de perfecció.

Entre les composicions d'Eaktay-Ahn per a orquestra destaquen: Corea (Simfonia fantàstica) interpretada quatre vegades en el Teatre Principal de Palma (programes n° 22,23,117,149), Lo Pi de Formentor (Poema simfònic) interpretat dues vegades a Palma (Programes 126,130 del Teatre Principal), Gangteunsunggog "Música que davalla del Cel" (poema simfònic) interpretat tres vegades (61,62,156), Mallorca (Poema simfònic) interpretat catorze vegades a Palma, Manacor, Capdepera, etc. Referent a aquesta obra Eaktay-Ahn explica "La justificación de mi Poema Sinfónico Mallorca":

"Al llegar a Mallorca, lo primero que me impresionó profundamente fueron sus hermosas montañas, sus colinas, su mar y el panorama agradable de su paisaje: todo ello era poesía de la naturaleza y todo me brindó la más alta inspiración."

"Como músico, lo que particularmente me causó honda impresión fue la riqueza inmensa de música folklórica. Muy a menudo me he parado para observar y oír esas fiestas de pueblo, esos labradores y aldeanos jóvenes y ancianos, vistiendo su típico traje mallorquín con brillantes colores, bailando y cantando en la calle o en los campos. La música popular de Mallorca recorre toda la gama, desde la suave melancolía y la sencillez hasta el áspero poder y, frecuentemente, una profunda expresión emocional, de un típico modo sostenido, del sentir del pueblo y del color del paisaje. Toda esta música folklórica viene directamente del corazón y del alma de los hombres y mujeres de Mallorca y expresa su amor a su tierra y a la bella naturaleza de la isla, y esta inmensa riqueza de música popular permanecerá como uno de los más preciados tesoros para el futuro de la cultura mallorquina, así como de España. Recorriendo la isla de punta a punta, pude apreciar que Mallorca entera baila y canta. Es imposible expresar con palabras la naturaleza de Mallorca tal como la podemos contemplar por el majestuoso Formentor, las salidas y puestas de sol en Valldemossa, los claros de luna en Pollensa y el Mal Pas y aquel grande y misterioso ambiente de las Cuevas del Drac y de Artá, siendo ellas las más grandes esculturas de la naturaleza, de conceptos tan extraordinarios."

Amb el mestres Querol i Torrandell

"Sin embargo, tiene Mallorca también sus coléricas tempestades las oscilaciones violentas de los árboles bajo el viento, las vibraciones rápidas de sus hojas y la batalla titánica de las olas en la tormenta, todo esto sentido solamente como algún motivo de la danza de la naturaleza. El Poema Sinfónico Mallorca me fue inspirado por la variedad de sus bellezas. Amo apasionadamente la naturaleza y la admiro escuchando los cantos de los pájaros al amanecer; mirando fijamente por encima del suave declive de alguna hermosa pradera, o la curva llena de gracia de unas frondosas ramas reflejadas en la quietud azul del mar."

Durant els dotze anys que dirigí l'Orquestra Simfònica de Mallorca i els seus 222 concerts des del 14 de gener del 1947 fins el 30 de maig del 1959 quan la deixà en mans de Gerard Pérez Busquier, Eaktay-Ahn va recórrer el món per pujar al podi de les més importants orquestres d'Europa, d'Àsia i d'Amèrica. Amb ell, el nom de la nostra Illa recórrégué el món també a través dels seus concerts, en els quals per exprès desig propi hom feia constar sempre la seva condició de director de l'Orquestra Simfònica de Mallorca.

M. Barrado

RERE LES PASSES DE

Johann Sebastian Bach.

Si entrau en una església alemanya i en el frontal del cor, just davall l'orgue, llegiu la inscripció:

SOLI DEO GLORIA

vol dir que allà se guarda l'esperit bachià i si, abans d'entrar heu reparat que la façana i les torres bessones imiten Nôtre-Dame de París, no ho dubteu: sou a Mühlhausen, concretament a la Divi Blasii Kirche, on Joan Sebastià feu d'organista entre el 1707 i el 1708.

Després dels problemes que tengué a Arnstadt, la nova posició a Mühlhausen suposà per al nostre Bach un repòs, encara que relatiu, perquè aquí també es trobà amb oposicions, aquest pic de caràcter religiós.

En conjunt, però, estava ben considerat fins

MÜHLHAUSEN
Thomas-Müntzer-Bau

al punt que l'any següent a la seva partida, el convidarn a escriure el motet de felicitació per a la presa de possessió del nou Consell Municipal. També ell estrenà l'orgue que havia proposat i és possible que ho fes amb la fantàstica -per molts de motius- fantasia coral Ein Feste Burg (BWV 720).

Una altra prova de l'estima que li tenien és que no tengueren inconvenient en acceptar un cosí seu que ell mateix va proposar, però per un preu molt més baix que el que li donaven a Bach.

Inscripció recordant l'estada de Bach a Mühlhausen

Al llarg de la seva vida, el nostre Bach va tenir no pocs problemes motivats per la seva manera d'entendre l'Art. El seu geni, la seva inspiració... no eren sempre ben vistos ni molt menys suficientment admirats.

Així, ens trobam que la seva obra a Mühlhausen fou fins i tot rebutjada. Resultava que la comunitat de feels de Sant Blai era de caire pietista; això vol dir més acostada a les idees de Calvino que a les del propi Luter. Pensaven, els "calvinistes", que donar massa protagonisme a la Música era perjudicial per la litúrgia i contrari a la Fe.

Les torres bessones de l'església de Sant Blai

Però el Consell Municipal, valorant la tasca de Bach, es posà de la seva part en més d'una ocasió. Així, quan el compositor sol·licità un millor tractament econòmic hi consentiren, així com s'arriscaren també en la instal·lació d'un orgue nou, proposada per Bach, substituint l'anterior.

Quant a l'obra de Bach de l'època de Mühlhausen hem de citar un Preludi en Sol major per a orgue i les Cantates:

BWV 4: "Christ lag in Todesbanden"

BWV 71: "Gott ist mein König" (escrita per a la presa de possessió del Consell Municipal el 4-II-1708)

BWV 106: "Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit"

BWV 131: "Aus der Tiefe rufe ich, Herr, zu dir"

BWV 196: "Der Herr denket an uns"

Volem acabar amb el que diu Olivier Alain al seu llibre sobre Bach, referint-se al període de Mühlhausen:

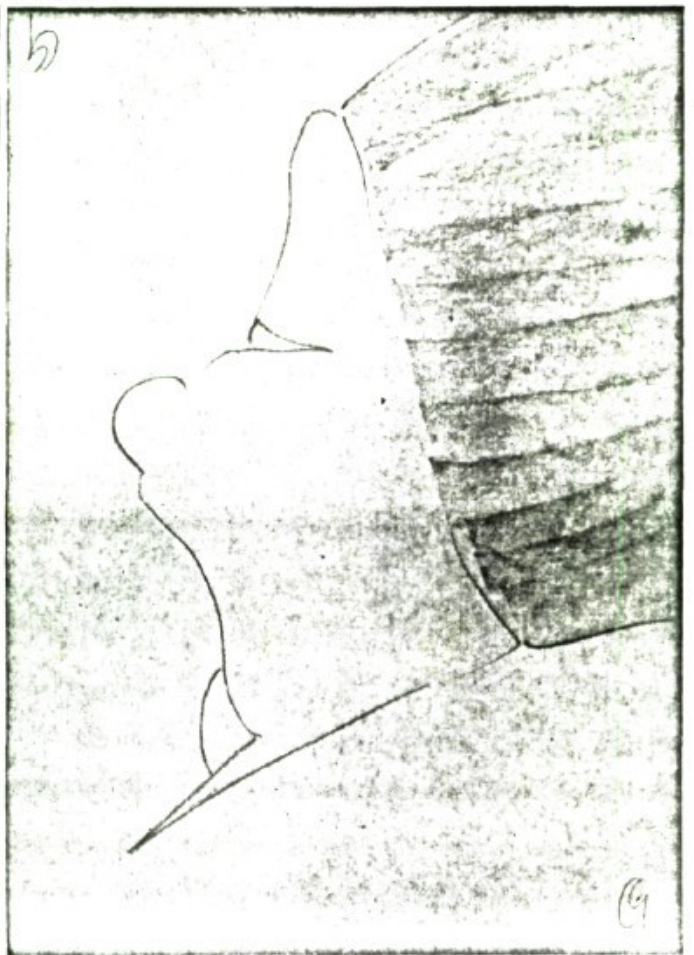
"Sabem ben cert que es dedica a la composició vocal, de la qual en donen testimoni el petit Magnificat per a soprano, perdut en el segle XIX i trobat a Leninograd el 1938"

No n'hem pogut trobar noves més

concretes.

PERE ESTELRICH I MASSUTI
BIEL MASSOT I MUNTANER

PERDO, NO L'HAVIA VIST...!

PERDO, NO L'HAVIA VIST...!

